TİM TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ

İHRACAT RAPORU 2024

TİM TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ

İHRACAT RAPORU 2024

TİM EKONOMİK ARAŞTIRMALAR ŞUBESİ

TİM TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ

TİM ADINA YAYIN KURULU BAŞKANI
Mustafa GÜLTEPE, TİM Başkanı

PROJE YÖNETİMİ
Dr. Kübra ULUTAŞ, Genel Sekreter Yardımcısı

PROJE EKİBİ
Çağrı KÖKSAL, Ekonomik Araştırmalar Şube Müdürü
Burak ÖZDEMİR
Muhammet Melikşah BAYKAL
Yemilhan KAROĞLU
Strateji ve İnovasyon Şubesi

TİM DANIŞMANLAR KURULU
Prof. Dr. Çağrı ERHAN
Prof. Dr. Emre ALKİN
Prof. Dr. Erhan ASLANOĞLU

Türkiye İhracatçılar Meclisi
Yenibosna Merkez Mahallesi Sanayi Caddesi No: 3
Dış Ticaret Kompleksi B Blok Kat: 9 34197 Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0212 454 04 90/91 Faks: 0212 454 04 13
E-Posta: tim@tim.org.tr / www.tim.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. KÜRESEL EKONOMİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ: DEĞERLENDİRME VE BEKLENTİLER.....10

1.1. 2023 Yılında Ekonomik ve Ticari Görünüm.....12

1.1.1. Küresel Ekonomi ve Küresel Ticaret Görünümü.....12

1.1.2. 2023 Yılı Türkiye Ekonomisi ve İhracatı Görünümü.....16

1.2. Küresel Ekonomi ve Dünya Ticaretinde 2024 Beklentileri.....26

1.2.1. Küresel Ekonomide Beklentiler.....26

1.2.2. Küresel Ticarette Beklentiler.....28

1.3. Türkiye Ekonomisi ve İhracatında 2024 Beklentileri.....29

1.3.1. Türkiye Ekonomisinde Beklentiler.....29

1.3.2. Türkiye İhracatında Beklentiler.....30

1.4. Hizmet Ticareti 2023 Gelişmeleri.....30

1.4.1. Dünyada Hizmet Ticareti 2023.....30

1.4.2. Türkiye Hizmet Ticareti'nde 2023 Görünümü.....35

2. ORTA VE UZUN VADELİ KÜRESEL TRENDLER VE İHRACAT.....36

2.1. Küresel Riskler: 2023'ün Mirası ve 2024'te Risk Algılamaları.....38

2.1.1. 2023'ün Mirası.....39

2.1.2. Küresel Risk Algılamaları: 2023.....40

2.2. Yeşil Dönüşüm: Türkiye'nin İhracatına Etkileri ve Finansman Sorunu.....44

2.2.1. Türkiye'de Yeşil Dönüşüm.....44

2.2.2. Dünyada Yeşil Dönüşüm.....46

2.2.3. Yeşil Dönüşümün Finansman Mekanizmaları.....61

2.3. Küresel Ticareti Yeniden Şekillendiren Teknolojik Faktörler.....66

2.3.1. Ticari Diplomasinin Yılı.....67

2.3.2. Dijitalleşme.....70

2.3.3. Kripto Paralar ve Ticaret.....72

2.3.4. Küresel Tedarik Yollarında Yeni Dönem, Yeni Kurallar, Yeni Oyuncular.....74

2.4. İGE Katma Değer Skoru.....76

3. ODAK: İHRACATÇI SEKTÖRLERDE PAZAR KAYBI.....80

3.1. Çalışmaya İlişkin Yöntem ve Açıklamalar.....83

3.2. Ülkelere Göre Sektörlerin Pazar Kaybı.....84

3.3. İhracatçı Sektörlerde Pazar Kaybı.....88

4. POLİTİKA ÖNERİLERİ.....116

TABLOLAR

Tablo 1 Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Ekonomik Büyüme (%) 13
Tablo 2 Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Enflasyonu (%) 13
Tablo 3 Çeyreklik Dönemlere Göre Küresel Ticaret, 2022-2023 14
Tablo 4 Dünya İhracatında İlk 20 Ülkenin İhracatı ve Payı, 2022-2023 15
Tablo 5 Dünya İthalatında İlk 20 Ülke ve İthalatı, 2022-2023 16
Tablo 6 Sektörlere Göre İhracat ve Yıllık Değişim, 2022-2023 22
Tablo 7 2024 ve 2025 İçin Küresel Büyüme Tahminleri 26
Tablo 8 Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Ekonomik Büyüme Tahminleri (%) 27
Tablo 9 Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Tüketici Enflasyonu Tahminleri (%) 27
Tablo 10 Ülke Gruplarına Göre Mal İhracatı Hacmi İçin Büyüme Beklentileri (%) 28
Tablo 11 Ülke Gruplarına Göre Mal İthalatı Hacmi İçin Büyüme Beklentileri (%) 28
Tablo 12 Türkiye Ekonomisi İçin Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Beklentileri 29
Tablo 13 Uluslararası Kuruluşların Türkiye Ekonomisi İçin Büyüme ve Enflasyon Beklentileri 29
Tablo 14 Türkiye'nin Mal İhracatına İlişkin Beklentiler 30
Tablo 15 Hizmet Kalemlerine Göre Küresel Hizmet İhracatı (2022-2023) 31
Tablo 16 Küresel Hizmet İhracatında İlk 20 Ülke ve İhracatı, 2022-2023 32
Tablo 17 Küresel Hizmet İhracatında İlk 20 Ülke ve İhracatı, 2022-2023 33
Tablo 18 Hizmet Kalemlerine Göre Türkiye'nin Hizmet İhracatı (2022-2023) 35
Tablo 19 2023'te En Hızlı Yükselen ve Düşen Riskler 40
Tablo 20 2024 Yılında Tezahür Eden Risk Unsurları (Şiddetlerine Göre İlk 5) 41
Tablo 21 Münih Güvenlik Endeksi Risk Isı Haritası, Ekim-Kasım 2023 42
Tablo 22 Önem Derecesine Göre Sıralanmış Küresel Riskler 42
Tablo 23 AXA Gelecek Risk Raporu 2023 - Uzmanlara Göre Yükselen İlk 10 Küresel Risk 43
Tablo 24 Ülkelere Göre Pazar Kaybı Yaşanan Sektör Sayısı 84
Tablo 25 Konsolide Tablo 88
Tablo 26 Çelik 89
Tablo 27 Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri 90
Tablo 28 Demir ve Demir Dışı Metaller 91
Tablo 29 Deri ve Deri Mamulleri 92
Tablo 30 Elektrik ve Elektronik 93
Tablo 31 Fındık ve Mamulleri 94
Tablo 32 Gemi, Yat ve Hizmetleri 95
Tablo 33 Halı 96
Tablo 34 Hazırgiyim ve Konfeksiyon 97
Tablo 35 Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri 98
Tablo 36 İklimlendirme Sanayii 99
Tablo 37 Kimyevi Maddeler ve Mamulleri 100
Tablo 38 Kuru Meyve ve Mamulleri 101
Tablo 39 Madencilik Ürünleri 102
Tablo 40 Makine ve Aksamları 103
Tablo 41 Meyve Sebze Mamulleri 104
Tablo 42 Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri 105
Tablo 43 Mücevher 106
Tablo 44 Otomotiv Endüstrisi 107
Tablo 45 Savunma ve Havacılık Sanayii 108
Tablo 46 Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller 109
Tablo 47 Süs Bitkileri ve Mamulleri 110
Tablo 48 Tekstil ve Hammaddeleri 111
Tablo 49 Tütün 112
Tablo 50 Yaş Meyve ve Sebze 113
Tablo 51 Zeytin ve Zeytinyağı 114

ŞEKİLLER

Şekil 1 ABD ve Euro Bölgesi Politika Yıllık Tüketici Enflasyonu ve Politika Faizi 12
Şekil 2 Son On Yılda Küresel Ticaret 14
Şekil 3 Ülkelerin Yıllık Büyüme Oranları ve Türkiye (%) 17
Şekil 4 Harcama Kalemlerinin GSYH İçindeki Payı (%) 17
Şekil 5 Türkiye'de Yıllık Tüketici Enflasyonu ve Politika Faizi (%) 18
Şekil 6 Türkiye'nin Yıllara Göre İhracatı ve İthalatı 19
Şekil 7 Türkiye'nin Küresel İhracattaki Payı 19
Şekil 8 Türkiye'nin Aylık İhracatı (milyar $) 20
Şekil 9 Sektörlere Göre İhracat (milyar $, ÖTS) 21
Şekil 10 Ülkelere Göre İhracat (milyar $) 23
Şekil 11 İllere Göre İhracat (milyar $) 24
Şekil 12 Son On Yılda Küresel Hizmet Ticareti 31
Şekil 13 Son On Yılda Türkiye'nin Hizmet İhracatı 35
Şekil 14 Jeopolitik Risk Endeksi (2023) 39
Şekil 15 INFORM Risk Endeksi ve Alt Bileşenlerindeki Küresel Eğilimler (2015-2024, Ortalama Trend) 41
Şekil 16 Küresel Dijital Dönüşüm Harcamaları (Trilyon $) 71
Şekil 17 Küresel Perakende E-Ticaret Satışları (Trilyon $) 71
Şekil 18 Ülkemizdeki İhracatçıların İGE Katma Değer Skor Dağılımı (Mart 2024) 78
Şekil 19 İGE Kefaleti Olan İhracatçılarımızın İGE Katma Değer Skor Dağılımı (Mart 2024) 79
Şekil 20 Ülkere Göre Pazar Kaybı Yaşanan Sektör Yoğunluğu Haritası 86

Hedeflerimiz Doğrultusunda Gece Gündüz Demeden Çalışıyoruz

MUSTAFA GÜLTEPE
TİM BAŞKANI

Odak noktasını pazar kayıplarının oluşturduğu ‘TİM İhracat 2024 Raporu’, küresel ekonomik trendler, Türkiye ekonomisinin mevcut durumu ve geleceğe yönelik öngörülerimiz ışığında hazırladığımız politika önerilerini içeriyor.

Değerli İhracatçılarımız,

Hayatın her alanında olduğu gibi üretim ve ihracatta da isabetli karar alabilmek, doğru planlamayı yapabilmek için önümüzü görebilmemiz gerekiyor. TİM'in artık gelenekselleşen ihracat raporu çalışması işte bu ihtiyaçtan ortaya çıktı. Her yıl yayımladığımız ihracat raporlarımızla küresel ekonomilerde ve ülkemizde önceki dönemin verilerini toplayıp analiz ederek önümüzdeki dönemle ilgili öngörülerde bulunuyor, siz değerli ihracatçılarımıza ışık tutmaya çalışıyoruz.

Hem küresel ekonomiler hem de ülkemiz için 2023 zor bir yıl oldu. Ukrayna savaşı devam ederken İsrail'in ekim ayında Gazze'de başlattığı ve giderek soykırıma dönüşen katliam, bölgemizdeki gerilimi ve jeopolitik riskleri daha da artırdı. Diğer taraftan Avrupa Birliği (AB) ve ABD'de enflasyonla mücadele için uygulanan sıkı para politikaları nedeniyle en büyük pazarlarımızda talep daraldı. Küresel ihracat 2022'ye göre yüzde 4,6 düşüşle 23,8 trilyon dolar seviyesine geriledi.

Yurt dışı kaynaklı bu gelişmelere ilave olarak ülkemizde yüksek maliyet artışlarına rağmen kur yatay seyrettiği için özellikle emek yoğun sektörlerimiz fiyat tutturmakta zorlandı. Pazar kayıpları yaşadık. Tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen Cumhuriyetimizin 100'üncü yıldönümünü kutladığımız 2023'te ihracatımızı yüzde 0,5 artışla 255,4 milyar dolara çıkarmayı başardık. 2023 yılındaki bu performansımızla Türkiye'nin, küresel ihracattaki payını yüzde 1,02'den yüzde 1,07'ye çıkardık. İhracatımızın ithalatı karşılama oranı yüzde 69,9'dan yüzde 70,6'ya yükseldi.

İlk beş ayını geride bıraktığımız 2024 yılına 267 milyar dolarlık mal ve 110 milyar dolarlık hizmet ihracatı hedefiyle başladık. Ancak 2023'te hızımızı kesen sorunlar bu yılın ilk yarısında da devam etti. Ben her şeye rağmen umutluyum. Küresel pazarların ikinci yarıda canlanmasıyla birlikte hedeflerimizi yakalayacağımıza inanıyorum. İhracatçı birliklerimizle hedeflerimiz doğrultusunda gece gündüz demeden çalışıyoruz. 2023'te olduğu gibi bu yıl da heyet organizasyonlarımız yoğun bir şekilde devam ediyor. Bu yıl ağırlıklı olarak küresel ticarette en çok paya sahip ABD ve Çin gibi ülkelere odaklandık. ABD'ye beş, Çin'e iki ticaret heyeti planladık. Ayrıca Ticaret Bakanlığımızın 'İslam Ülkeleri İhracatı Geliştirme Stratejisi' kapsamında Körfez bölgesi başta olmak üzere İslam coğrafyasına özel çalışmalar yapıyoruz.

Odak noktasını pazar kayıplarının oluşturduğu 'TİM İhracat 2024 Raporu', küresel ekonomik trendler, Türkiye ekonomisinin mevcut durumu ve geleceğe yönelik öngörülerimiz ışığında hazırladığımız politika önerilerini içeriyor.

Raporumuzda, hem küresel hem de Türkiye ekonomisi üzerine detaylı analizler, ihracatçı sektörlerdeki gelişmeler ve pazar kayıpları konusunda kapsamlı değerlendirmeler bulunuyor. Ayrıca, ihracatın sürdürülebilir bir şekilde artırılması için politika önerilerine yer verdiğimiz raporun, ihracatçılarımız ve tüm paydaşlarımız için yol gösterici olmasını diliyorum. Yoğun emek isteyen bu raporun hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarımıza ve katkı sağlayan herkese teşekkür ediyorum.

COVID-19 pandemisi sonrası toparlanma süreci, 2022 yılında enflasyonist baskılar ve Rusya-Ukrayna savaşı ile sekteye uğramıştır. Bu olumsuz gelişmelerin etkisiyle, gelişmiş ekonomilerde tüketici fiyatları %7,3, gelişmekte olan ekonomilerde ise %9,8 oranında artış göstermiştir. Bu durum, ABD ve AB Merkez Bankaları'nın 2022 yılında faiz artırımlarına başlamasına neden olmuş ve devamında küresel makroekonomik gündem parasal sıkılaşma olmuştur. Bu dönemde, 2023 yılı dünya ekonomisi %3,2, gelişmiş ekonomiler %1,6 ve gelişmekte olan ülkeler %4,3 büyüme kaydederken, küresel ticaret %4,6 daralmıştır.

Küresel ekonomik aktivitede yavaşlamanın gözlendiği bu süreçte Türkiye ekonomisi, 2023 yılında %4,5 büyümeyle OECD ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ülke olmuştur. Türkiye'nin cari fiyatlarla GSYH'si 1,1 trilyon dolar, kişi başına düşen GSYH'si ise 13.110 dolar olmuştur. Ancak, TÜİK verilerine göre enflasyon oranı %64,8 olarak gerçekleşmiş, sıkılaştırıcı para politikaları kapsamında politika faizi %8,5'ten %50'ye yükseltilmiştir. Küresel ekonomideki yavaşlama, 6 Şubat Depremleri ve seçimlerin gölgesinde Türkiye ihracatı 2023 yılında %0,5 oranında artarak 255,4 milyar dolar seviyesine ulaşmış, ithalat ise %2,9 azalarak 361,8 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Böylelikle Türkiye'nin küresel ticaretten aldığı pay %1,02'den %1,07'ye, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %69,9'dan %70,6'ya yükselmiştir.

İhracat performansına baktığımızda, 2023 yılında en çok ihracat gerçekleştiren sektörler Otomotiv (35 milyar $), Kimyevi Maddeler ve Mamulleri (30,5 milyar $) ve Hazırgiyim ve Konfeksiyon (19,2 milyar $) olmuştur. Bu dönemde toplamda 16 sektör ihracat değerini artırmıştır. İhracat rakamları tarım sektörü için %5,2 artış gösterirken, sanayi sektörü için %2,8, madencilik sektörü için %11 azalmıştır. En çok ihracat artışı gösteren sektörler arasında Zeytin ve Zeytinyağı (%75,9), Gemi, Yat ve Hizmetleri (%33,5), mücevher (30,7%) öne çıkmaktadır.

2023 yılında Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ilk 5 ülke sırasıyla; Almanya (21,1 milyar $), ABD (14,8 milyar $), Irak (12,8 milyar $), Birleşik Krallık (12,5 milyar $), İtalya (12,4 milyar $) olmuştur. Yine bu ülkelere yapılan ihracatın 2022 yılına kıyasla, Almanya için %0,3, ABD için %12,2, Irak için %7,2, Birleşik Krallık için %4,2 ve İtalya için ise %0,1 oranında gerilediği görülmektedir.

Hizmet ihracatında da 2023 yılında önemli bir artış yaşanmış, küresel hizmet ihracatı %8,9 oranında büyüyerek 7,84 trilyon dolara ulaşmıştır. En fazla büyüme %39,5 ile turizm ihracatında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin hizmet ihracatı ise %12,1 oranında büyüyerek 100,8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu büyüme ile Türkiye'nin küresel hizmet ihracatındaki payı %12,5'ten %12,9'a yükselmiştir.

Önümüzdeki yıllarda, 2024 ve 2025 yıllarında küresel ekonominin ılımlı bir büyüme kaydetmesi beklenmektedir. IMF, küresel ekonominin 2024 ve 2025 yıllarında %3,2 oranında büyümesini öngörmektedir. Aynı şekilde, WTO ise küresel mal ticareti hacminin 2024'te %2,6 ve 2025'te %3,3 büyümesini beklemektedir.

Türkiye ekonomisinin ise 2024 yılında %4 oranında büyümesi, enflasyonun %33 ve işsizlik oranının %10,3 olması beklenmektedir. Ayrıca, ihracatın %4,4 artışla 267 milyar dolara ulaşması öngörülmektedir. Orta Vadeli Programa göre, 2025 yılında ihracatın 283,6 milyar dolar, 2026 yılında ise 304 milyar dolar olması beklenmektedir.

Önümüzdeki yıllarda, 2024 ve 2025 yıllarında küresel ekonominin ılımlı bir büyüme kaydetmesi beklenmektedir. IMF, küresel ekonominin 2024 ve 2025 yıllarında %3,2 oranında büyümesini öngörmektedir.

Bu süreçte, Türkiye'nin yeşil dönüşüm sürecinde önemli adımlar attığı gözlemlenmektedir. Yeşil Mutabakat Eylem Planı, Türkiye'nin sürdürülebilir ve yeşil bir ekonomiye geçişini desteklemektedir. 2023 yılında, Türkiye'de yeşil dönüşüm kapsamında çeşitli finansman mekanizmaları geliştirilmiş ve yeşil dönüşümün ihracata etkileri incelenmiştir.

Ancak, 2023 yılı jeopolitik, çevresel ve teknolojik risklerin arttığı bir yıl olmuştur. İsrail'in Gazze saldırıları, jeopolitik riskleri artırmış, iklim değişikliği ve doğal afetler küresel tedarik zincirlerini etkilemiştir. Bu çerçevede, iklim değişikliği, orman yangınları ve aşırı hava olayları, küresel risk algılamalarını şekillendirmiştir. 2024 yılında ise aşırı hava olayları, yapay zeka kaynaklı dezenformasyon, toplumsal ve siyasi kutuplaşma, hayat pahalılığı krizi ve siber saldırılar en önemli risk unsurları olarak görülmektedir. Küresel ölçekte yayımlanan çeşitli risk raporları, 2024 yılında risklerin artmaya devam edeceğini öngörmektedir.

2023 yılı, önemli ticaret anlaşmalarının gerçekleştiği ve dijitalleşmenin güç kazandığı bir yıl olmuştur. Pakistan ile Körfez İşbirliği Konseyi, Hindistan ile EFTA, AB ile Yeni Zelanda, ABD ile Japonya arasında yeni STA'lar imzalanmıştır. Türkiye, BAE ile kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşması imzalarken, Birleşik Krallık ile yeni nesil STA hazırlıkları ve Endonezya, Japonya ve Ukrayna ile müzakereler yürütmektedir. Dijital ticaret, 3,82 trilyon dolarlık değeriyle hizmet ticaretinin %54'ünü oluştururken, dijital dönüşüm harcamalarının 2027'de 3,4 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Kripto paralarla uluslararası ticaret teorik olarak mümkün olsa da regülasyon eksiklikleri ve devletlerin mesafeli duruşu engel teşkil etmeye devam etmektedir. Küresel tedarik zincirleri, doğal afetler ve siyasi gerginliklerin gölgesinde Baltic Dry Index, 2024'te dalgalanmalar gösterirken, jeopolitik rekabet BRICS ve G20 zirvelerinde ekonomik işbirliğinin önemini vurgulanmıştır.

Çalışmanın odak konusu olan pazar kaybı 2023 yılında ihracatımızın en önemli gündem maddesi olmuştur. Küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin mal ihracatı gerçekleştirdiği 26 sektör arasında 9 sektörde pazar kaybı yaşanmıştır. En çok pazar kaybı yaşayan ilk 5 sektörümüz sırasıyla Çelik, Su Ürünleri ve Hayvansal Mamulleri, Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri, Deri ve Deri Mamulleri ile Madencilik Ürünleri olmuştur. Otomotiv Endüstrisi ve Tütün sektörlerinde ihracat artmasına rağmen sektörün ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.

Son olarak, İhracatı Geliştirme A.Ş. (İGE), ihracatçılara finansmana erişim sağlamak amacıyla Katma Değer Skoru uygulamasını geliştirmiştir. Mart 2024 itibariyle, İGE'den kefalet onayı almış ihracatçıların %55'i yüksek veya çok yüksek katma değerli ihracat gerçekleştirmektedir. Bu uygulama, ihracatın kalitesini artırmak ve sürdürülebilir büyümeyi desteklemek için önemli bir adım olmuştur.

İHRACAT RAPORU 2024

1. KÜRESEL EKONOMİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ: DEĞERLENDİRME VE BEKLENTİLER

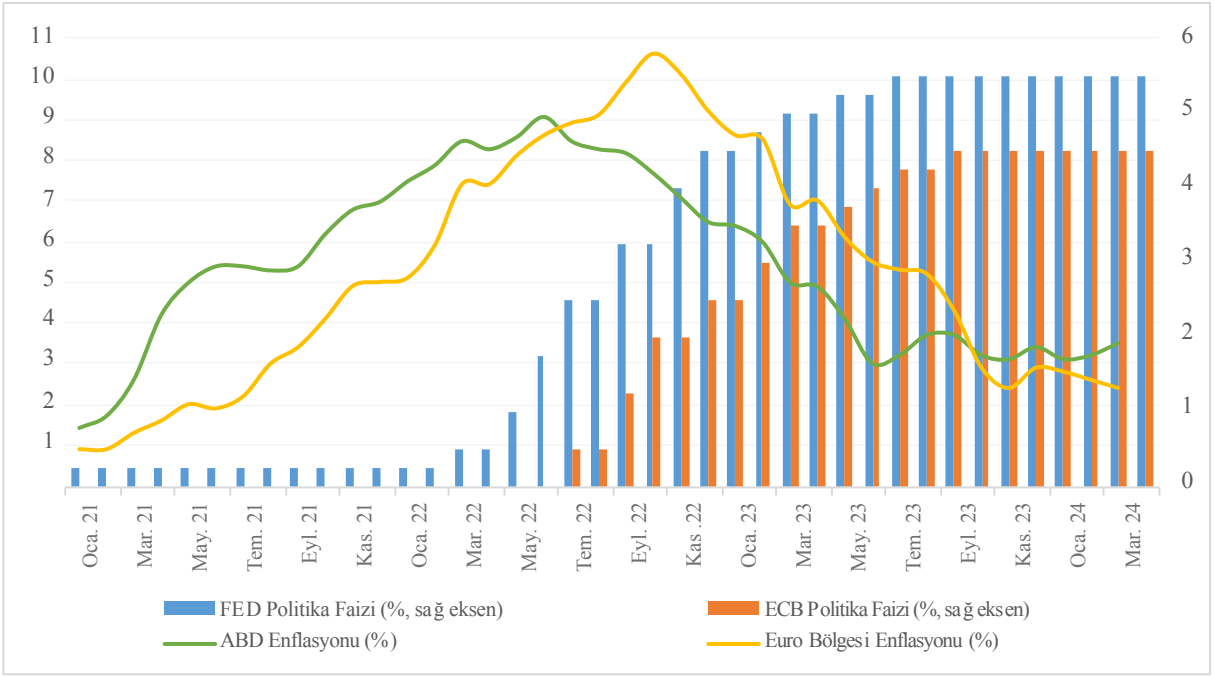
1.1. 2023 YILINDA EKONOMİK VE TİCARİ GÖRÜNÜM

1.1.1. KÜRESEL EKONOMİ VE KÜRESEL TİCARET GÖRÜNÜMÜ

2020 yılındaki pandeminin ardından ertelenmiş talebin etkisiyle 2021 yılında dünya ekonomisi yüzde 6,2 oranında hızlı bir büyüme kaydetmişti. 2022 yılı ise hem aşırı talebin hem de Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşının etkisiyle, dünya genelinde, hem talep hem de maliyet enflasyonunun yaşandığı bir yıl oldu. 2022 yılında tüketici fiyatları gelişmiş ekonomilerde ortalama yüzde 7,3 artış kaydederken, gelişmekte olan ekonomilerde ortalama yüzde 9,8 artış kaydetmiştir. Bu enflasyonist sürece karşın çoğu ülkenin merkez bankası sıkılaştırıcı para politikası önlemlerini devreye almıştır. ABD Merkez Bankası (FED) 2022 yılının ilk çeyreğinde, AB Merkez Bankası (ECB) ise aynı yılın üçüncü çeyreğinde faiz artırımlarına başlamıştır. Bu sürece yüzde 0,25 ile başlayan ABD faiz oranı yüzde 5,5'e, 0 ile başlayan AB faiz oranı ise yüzde 4,5'e yükselmiştir. 2024 yılının ortası itibariyle faiz artırımları dursa da parasal sıkılaşma süreci hala sonuçlanmamıştır. Tüm bu koşullar altında, 2022'de yüzde 3,5 oranında büyüyen dünya ekonomisi, 2023 yılını yüzde 3,2 ile daha da düşük bir büyüme performansı ile tamamlamıştır. 2023 yılında gelişmiş ekonomilerde büyüme hızı 1,6 olurken gelişmekte olan ülke ekonomileri ise 4,3 oranında büyüme kaydetmiştir.

Şekil 1: ABD ve Euro Bölgesi Politika Yıllık Tüketici Enflasyonu ve Politika Faizi

Tablo 1: Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Ekonomik Büyüme (%)

Ülke/Ülke Grubu	2021	2022	2023
Dünya Ekonomisi	6,2	3,5	3,2
Gelişmiş Ülkeler	5,7	2,6	1,6
Gelişmekte Olan Ülkeler	7,0	4,1	4,3
Euro Bölgesi	5,9	3,4	0,4
Avrupa Birliği	6,1	3,6	0,6
Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri	7,7	4,4	5,6
Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri	7,5	1,2	3,2
Latin Amerika Ülkeleri	7,3	4,2	2,3
Orta Doğu ve Orta Asya Ülkeleri	4,5	5,3	2,0
Sahra Altı Afrika Ülkeleri	4,7	4,0	3,4
ABD	5,8	1,9	2,5
Çin	8,4	3,0	5,2
Almanya	3,2	1,8	-0,3
Japonya	2,6	1,0	1,9
Hindistan	9,7	7,0	7,8
Birleşik Krallık	8,7	4,3	0,1
Fransa	6,4	2,5	0,9
İtalya	8,3	4,0	0,9
Brezilya	4,8	3,0	2,9
Kanada	5,3	3,8	1,1

Kaynak: *IMF World Economic Outlook, Nisan 2024*

Tablo 2: Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Enflasyonu (%)

Ülke/Ülke Grubu	2021	2022	2023
Gelişmiş Ülkeler	3,1	7,3	4,6
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,9	9,8	8,3
Euro Bölgesi	2,6	8,4	5,4
Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri	2,3	3,9	2,4
Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri	9,6	27,8	19,4
Latin Amerika Ülkeleri	9,8	14,0	14,4
Orta Doğu ve Orta Asya Ülkeleri	12,7	13,9	16,7
Sahra Altı Afrika Ülkeleri	11,0	14,5	16,2
ABD	4,7	8,0	4,1
Çin	0,9	2,0	0,2
Almanya	3,2	8,7	6,0
Japonya	-0,2	2,5	3,3
Hindistan	5,5	6,7	5,4
Birleşik Krallık	2,6	9,1	7,3
Fransa	2,1	5,9	5,7
İtalya	1,9	8,7	5,9
Brezilya	8,3	9,3	4,6
Kanada	3,4	6,8	3,9

Kaynak: *IMF World Economic Outlook, Nisan 2024*

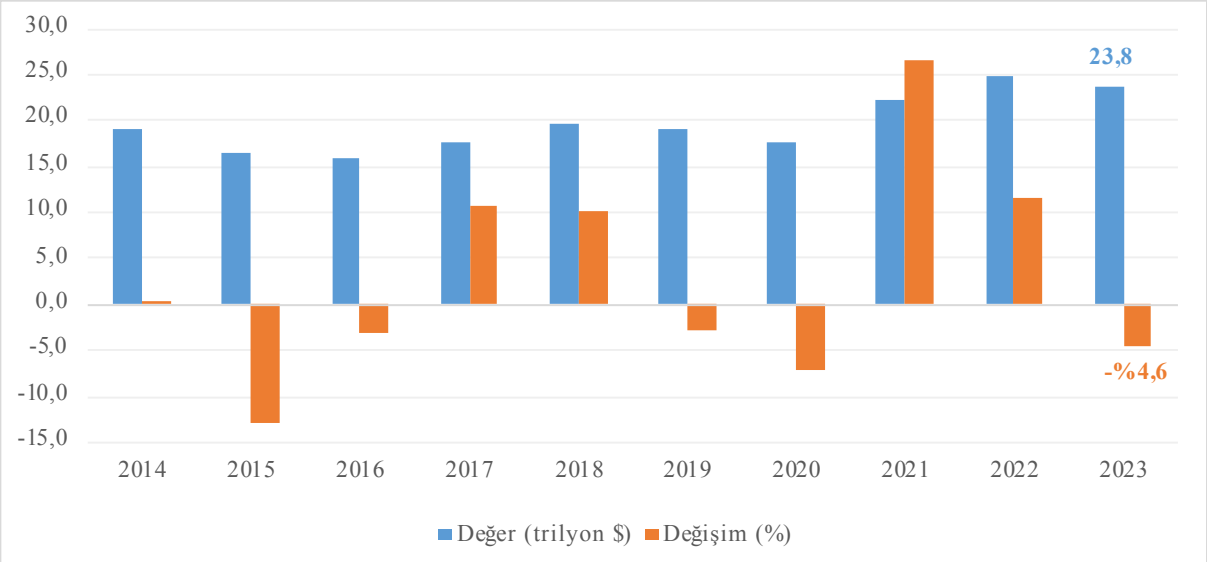
2022 yılında küresel mal ticareti bir önceki yıla kıyasla yüzde 11,6 artış göstererek 24,9 trilyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemiyle kıyaslandığında, her bir çeyrekte, sırasıyla yüzde 19,2, yüzde 16,3 ve yüzde 12,7 oranında kademeli artış yaşanan küresel mal ticareti, dördüncü çeyrekte jeopolitik riskler ve küresel resesyon endişeleri etkisi ile yalnızca yüzde 0,6 oranında artış ile, 24,9 trilyon dolar düzeyinde yılı tamamlamıştır. Her ne kadar 2022 yılında küresel ticaretin 2022'ye göre toplam büyümesi yüzde 11,6 oranına ulaşmış olsa da yılsonuna doğru görülmeye başlayan duraksama göz ardı edilebilecek bir büyüme oranı değildir. Nitekim bu duraklama 2023 yılında şiddetini giderek arttırmıştır. Yılın her çeyreğinde küresel ticaret 2022 yılının aynı dönemine göre daralma göstermiştir. Özellikle ikinci ve üçüncü çeyrekte, küresel ticaret, bir önceki yılın aynı döneminde göre, sırasıyla, yüzde 7,3 ve yüzde 7,2 daralmıştır ve nihayetinde 2023 yılını yüzde 4,6 daralma ile 23,8 trilyon dolar düzeyinde kapatmıştır.

Tablo 3: Çeyreklik Dönemlere Göre Küresel Ticaret, 2022-2023

	Değer (trilyon $)		Değişim (Yıllıklandırılmış, %)	
Dönem	**2022**	**2023**	**2022**	**2023**
1. Çeyrek	6,0	5,9	19,2	-1,4
2. Çeyrek	6,4	5,9	16,3	-7,3
3. Çeyrek	6,3	5,9	12,7	-7,2
4. Çeyrek	6,2	6,0	0,6	-2,2
Yıllık	**24,9**	**23,8**	**11,6**	**-4,6**

Kaynak: *WTO*

Şekil 2: Son On Yılda Küresel Ticaret

2023 yılında en fazla ihracat yapan ülke Çin oldu. Küresel ticaretteki daralmaya paralel olarak ihracatı %4,6 daralan Çin, 3 trilyon 380 milyar dolar ihracat ile zirvede yer aldı. Çin'i, ihracatı yüzde 2,2 daralarak 2 trilyon 20 milyar dolar düzeyine gerileyen ABD takip etti. En fazla ihracat yapan 20 ülkenin toplam ihracatı yüzde 4,1 azalırken, bu yirmi ülkenin küresel ihracattan aldığı pay 2022 yılında yüzde 67,8 iken, 2023 yılında yüzde 68,1'e ulaştı.

Tablo 4: Dünya İhracatında İlk 20 Ülkenin İhracatı ve Payı, 2022-2023

Sıra	Ülkeler	2022 (Milyar $)	2023 (Milyar $)	Değişim (%)	2022 (Pay, %)	2023 (Pay, %)
1	Çin	3.544	3.380	-4,6	14,2	14,2
2	ABD	2.065	2.020	-2,2	8,3	8,5
3	Almanya	1.676	1.688	0,8	6,7	7,1
4	Hollanda	965	935	-3,1	3,9	3,9
5	Japonya	747	717	-4,0	3,0	3,0
6	İtalya	659	677	2,8	2,6	2,8
7	Fransa	620	648	4,5	2,5	2,7
8	Güney Kore	684	632	-7,5	2,7	2,7
9	Meksika	578	593	2,6	2,3	2,5
10	Hong Kong	610	574	-5,9	2,4	2,4
11	Kanada	599	569	-5,0	2,4	2,4
12	Belçika	638	562	-11,8	2,6	2,4
13	Birleşik Krallık	533	521	-2,3	2,1	2,2
14	BAE	516	488	-5,4	2,1	2,1
15	Singapur	516	476	-7,7	2,1	2,0
16	Tayvan	478	432	-9,5	1,9	1,8
17	Hindistan	453	432	-4,7	1,8	1,8
18	Rusya	592	424	-28,4	2,4	1,8
19	İspanya	415	423	1,9	1,7	1,8
20	İsviçre	401	420	4,9	1,6	1,8
	Liste Toplamı	**16.887**	**16.192**	**-4,1**	**67,8**	**68,1**

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

2023 yılında en fazla ithalat gerçekleştiren ülke ise, geçen yıla göre ithalatı yüzde 5,9 oranında azalarak 3 trilyon 173 milyar dolara gerileyen ABD oldu. ABD'yi, yıllık yüzde 5,5 daralma sonucu 2023 yılını 2 trilyon 557 milyar dolar ithalat ile kapatan Çin takip etti. En fazla ithalat yapan yirmi ülkenin toplam ithalatı yüzde 5,8 oranında daralırken, 2022 yılında yüzde 71 olan bu ülkelerin toplam ithalatının küresel ithalat içerisindeki payı 2023 yılında yüzde 70,9 oldu.

Tablo 5: Dünya İthalatında İlk 20 Ülke ve İthalatı, 2022-2023

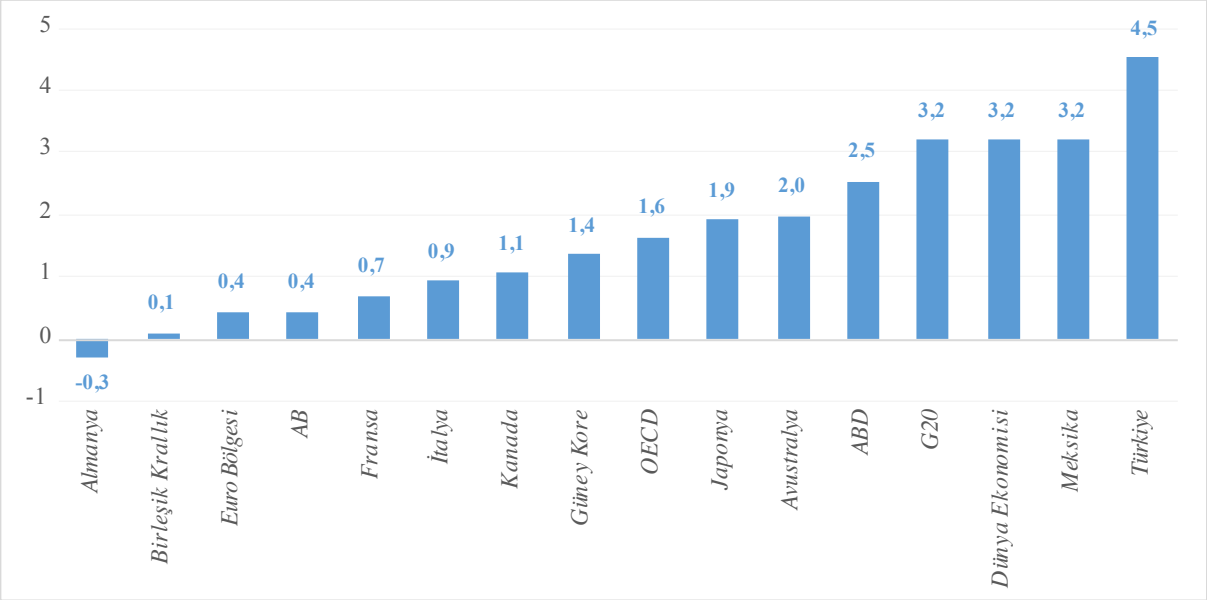
Sıra	Ülkeler	2022 (Milyar $)	2023 (Milyar $)	Değişim (%)	2022 (Pay, %)	2023 (Pay, %)
1	ABD	3.372	3.173	-5,9	13,1	13,1
2	Çin	2.707	2.557	-5,5	10,5	10,6
3	Almanya	1.583	1.463	-7,6	6,2	6,0
4	Hollanda	897	842	-6,2	3,5	3,5
5	Birleşik Krallık	824	791	-3,9	3,2	3,3
6	Fransa	823	786	-4,5	3,2	3,2
7	Japonya	897	786	-12,4	3,5	3,2
8	Hindistan	720	673	-6,6	2,8	2,8
9	Hong Kong	668	654	-2,1	2,6	2,7
10	Güney Kore	731	643	-12,1	2,8	2,7
11	İtalya	694	640	-7,9	2,7	2,6
12	Meksika	626	621	-0,8	2,4	2,6
13	Kanada	584	570	-2,3	2,3	2,4
14	Belçika	619	547	-11,7	2,4	2,3
15	İspanya	494	470	-4,8	1,9	1,9
16	BAE	420	449	6,7	1,6	1,9
17	Singapur	476	423	-11,0	1,9	1,7
18	Polonya	381	370	-2,9	1,5	1,5
19	İsviçre	357	364	2,0	1,4	1,5
20	Türkiye	364	362	-0,5	1,4	1,5
	Liste Toplamı	**18.237**	**17.182**	**-5,8**	**71,0**	**70,9**

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

1.1.2. 2023 YILI TÜRKİYE EKONOMİSİ VE İHRACATI GÖRÜNÜMÜ

2023 yılında Türkiye, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve ekonomiye 104 milyar dolar düzeyinde maliyeti olduğu tahmin edilen depremlere rağmen, önemli bir başarı yakalayarak yüzde 4,5'lik bir büyüme rakamına ulaşmıştır. 2023 yılında cari fiyatlarla GSYH 1,1 trilyon dolar, kişi başına GSYH ise 13 bin 110 dolar düzeyine ulaşmıştır. Dünya ekonomisi 2023 yılında yüzde 3,2, Euro Bölgesi yüzde 0,4, OECD bölgesi yüzde 1,6 oranında büyüme kaydederken Türkiye ekonomisinin bu ortalamaların üzerinde bir performans sergilediği görülmektedir.

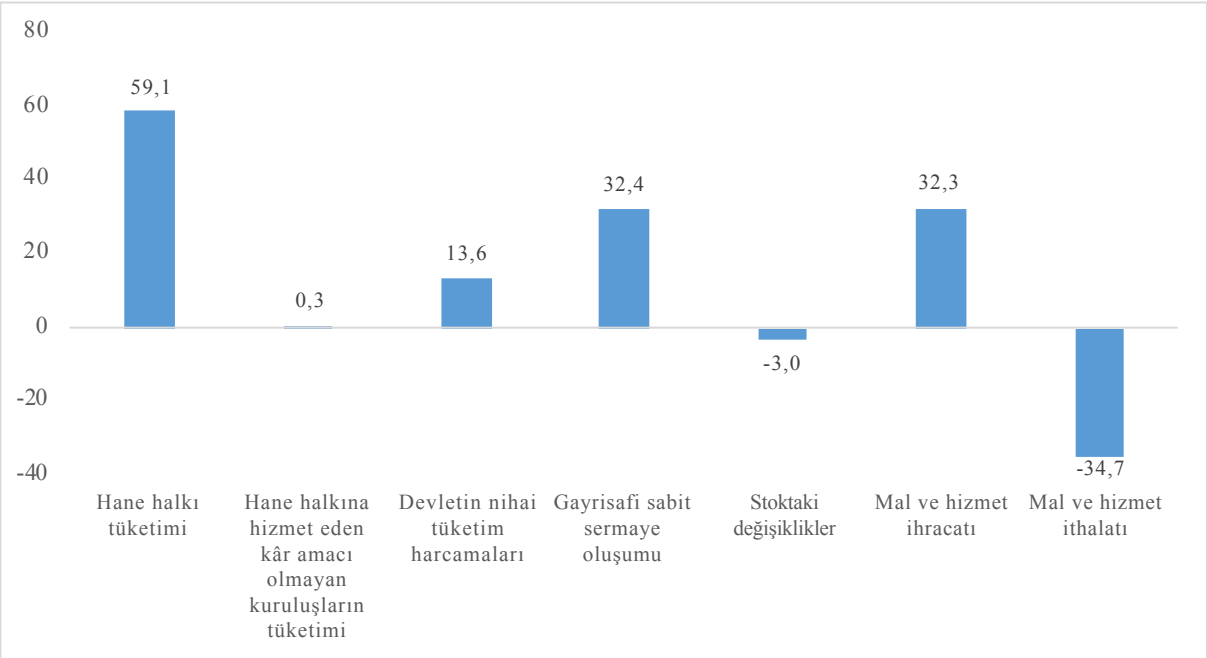
Şekil 3: Ülkelerin Yıllık Büyüme Oranları ve Türkiye (%)

Kaynak: *OECD*

2023 yılında GSYH içerisindeki en büyük pay 59,1 ile hane halkı tüketiminin olurken, büyümeyi en fazla aşağı çeken unsur eksi yüzde 3 ile stoktaki değişimler olmuştur. Mal ve hizmet ihracatının GSYH içerisindeki payı yüzde 32,3 olurken, ithalatın payı eksi yüzde 34,7 olmuştur.

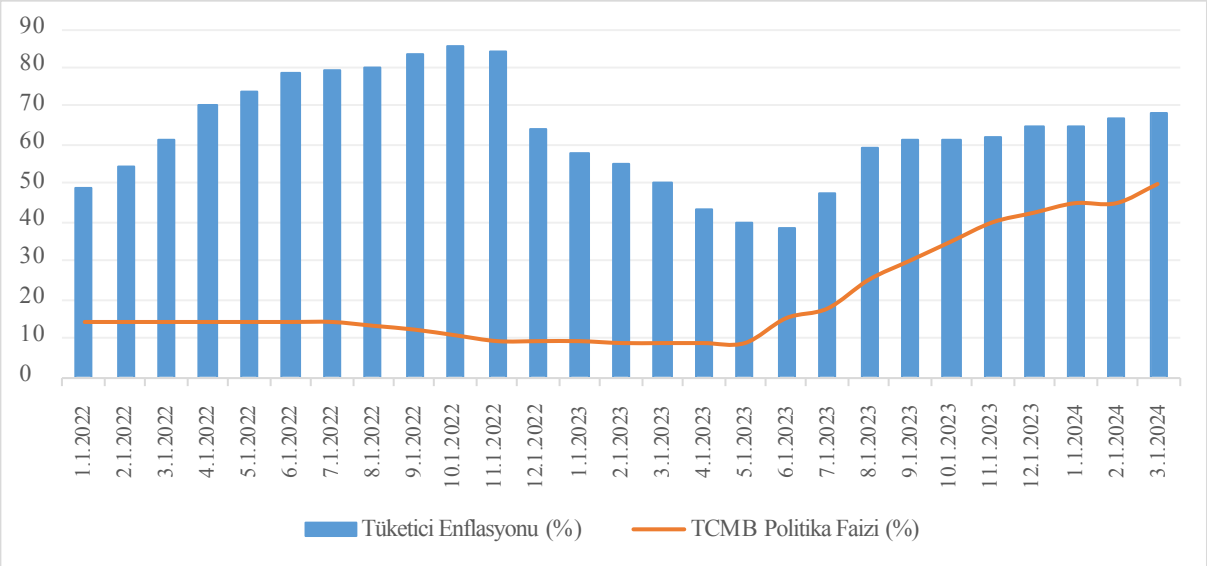
Şekil 4: Harcama Kalemlerinin GSYH İçindeki Payı (%)

Kaynak: *TÜİK*

Türkiye ekonomisi de 2022 ve 2023 yılını küresel çapta etkisi altına alan enflasyonist süreçten payını almıştır. 2022 yılını yüzde 64,3 enflasyon ile kapatan Türkiye ekonomisi 2023 yılını da yüzde 64,8 enflasyon ile kapatmıştır. Türkiye 2023 yılının ilk yarısında, 2021 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren uygulamakta olduğu genişletici para politikasını sürdürmüş, yılın ikinci yarısında ise bu politikaya son vermiş ve küresel trende katılarak, yükselen enflasyonun önünü almak ve fiyat istikrarını sağlamak için sıkı para politikasına geçiş yapmıştır. 2023'ün ortasında yüzde 8,5 olan faiz oranı politika değişikliği ile önce yüzde 15'e yükseltilmiş, sonrasında ise kademeli arttırımlarla 2024 yılının Nisan ayı itibariyle yüzde 50 seviyesine yükseltilmiştir.

Şekil 5: Türkiye'de Yıllık Tüketici Enflasyonu ve Politika Faizi (%)

Kaynak: *TÜİK, TCMB*

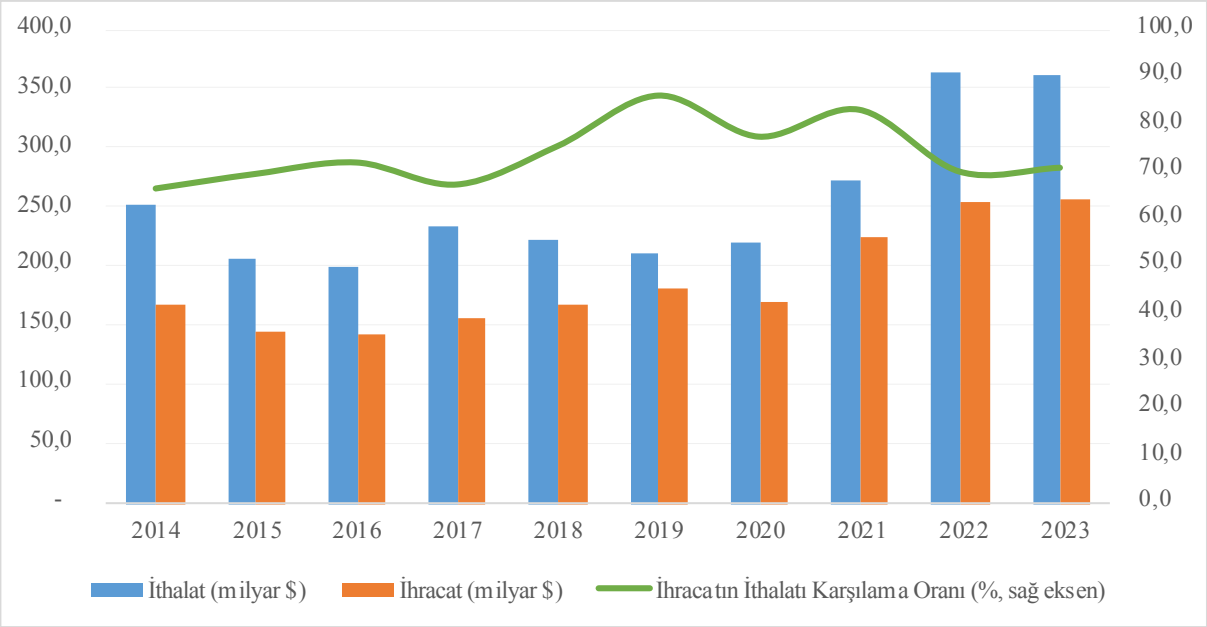
2023'ün ortasında yüzde 8,5 olan faiz oranı politika değişikliği ile önce yüzde 15'e yükseltilmiş, sonrasında ise kademeli arttırımlarla

2024

yılının Nisan ayı itibariyle **%50** seviyesine yükseltilmiştir.

Türkiye ihracatı 2023 yılında daralan küresel ticaret, depremler ve seçimlere rağmen, 2022 yılına göre yüzde 0,6 oranında da olsa büyüme kaydetmiş ve 255,8 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. İthalat ise 2022 yılına göre yüzde 2,7 oranında azalarak 363,8 milyar dolar olmuştur. Böylelikle, 2022'de yüzde 69,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2023'te yüzde 70,7 düzeyine ulaşmıştır.

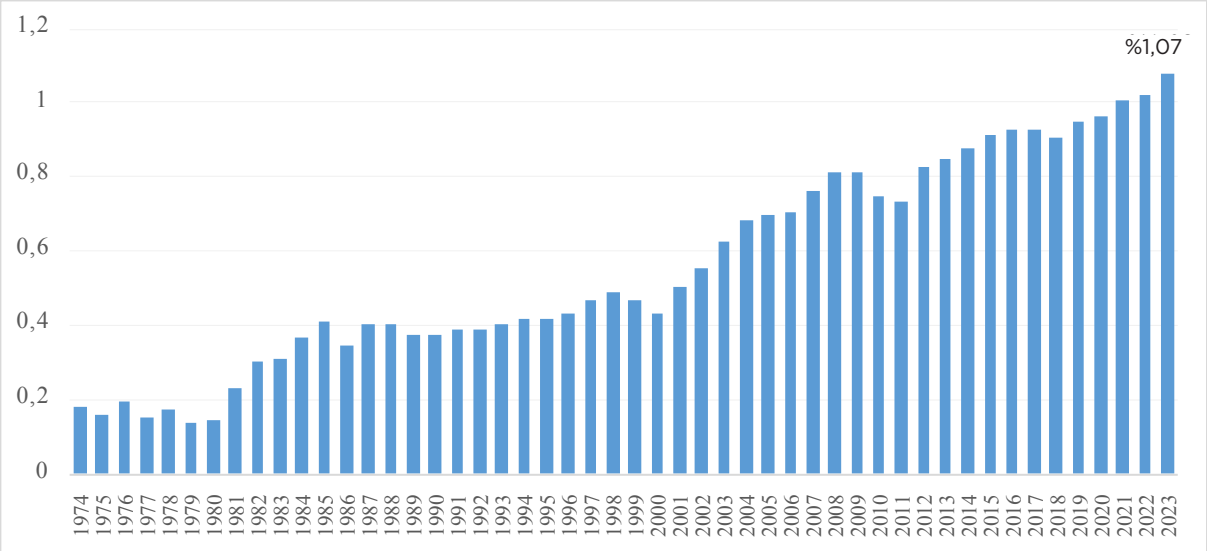
Şekil 6: Türkiye'nin Yıllara Göre İhracatı ve İthalatı

Kaynak: *TÜİK*

2023 yılında gerçekleşen bu dış ticaret performansı ile birlikte Türkiye, küresel ticaretteki payını yüzde 1,02'den yüzde 1,07'e çıkarmıştır.

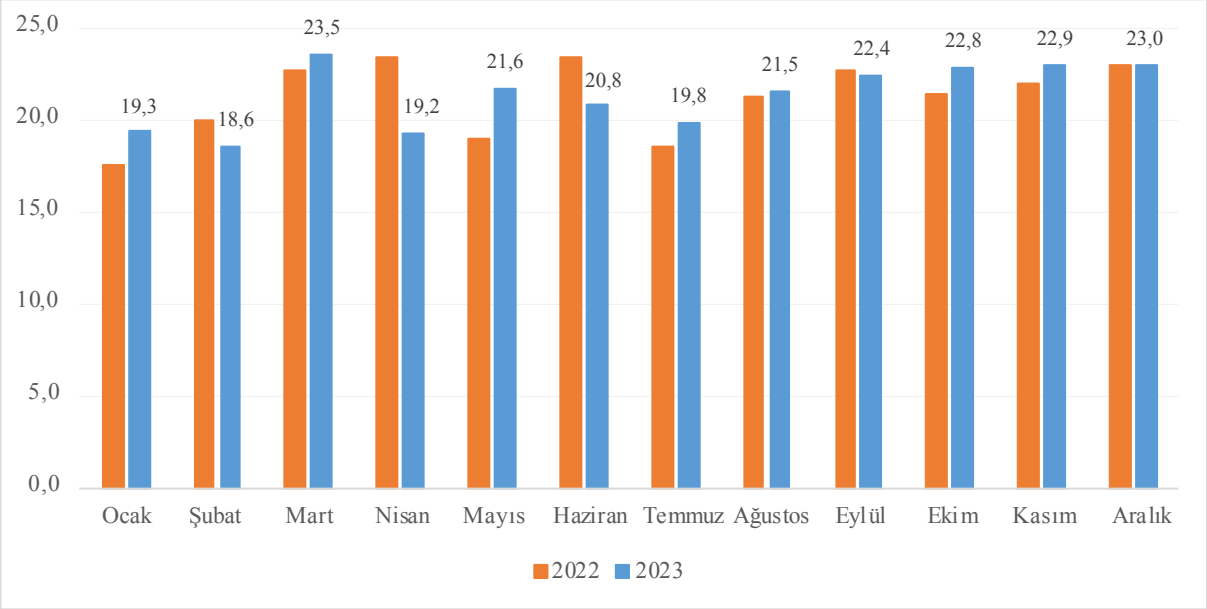
Şekil 7: Türkiye'nin Küresel İhracattaki Payı

Kaynak: *WTO*

2023 yılında Türkiye'nin ihracatına aylık bazda bakıldığında en yüksek aylık ihracat değerine 23,5 milyar dolar ile mart ayında ulaşıldığı görülmektedir. Aynı yıl için en düşük aylık ihracat ise, 6 Şubat depremlerinin de etkisiyle, 18,6 milyar dolar ile şubat ayında gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz yılın aynı ayına kıyasla en büyük artışa yüzde 10 ile ocak ayında ulaşılırken, en fazla düşüş ise %17,5 ile nisan ayında gerçekleşmiştir.

Şekil 8: Türkiye'nin Aylık İhracatı (milyar $)

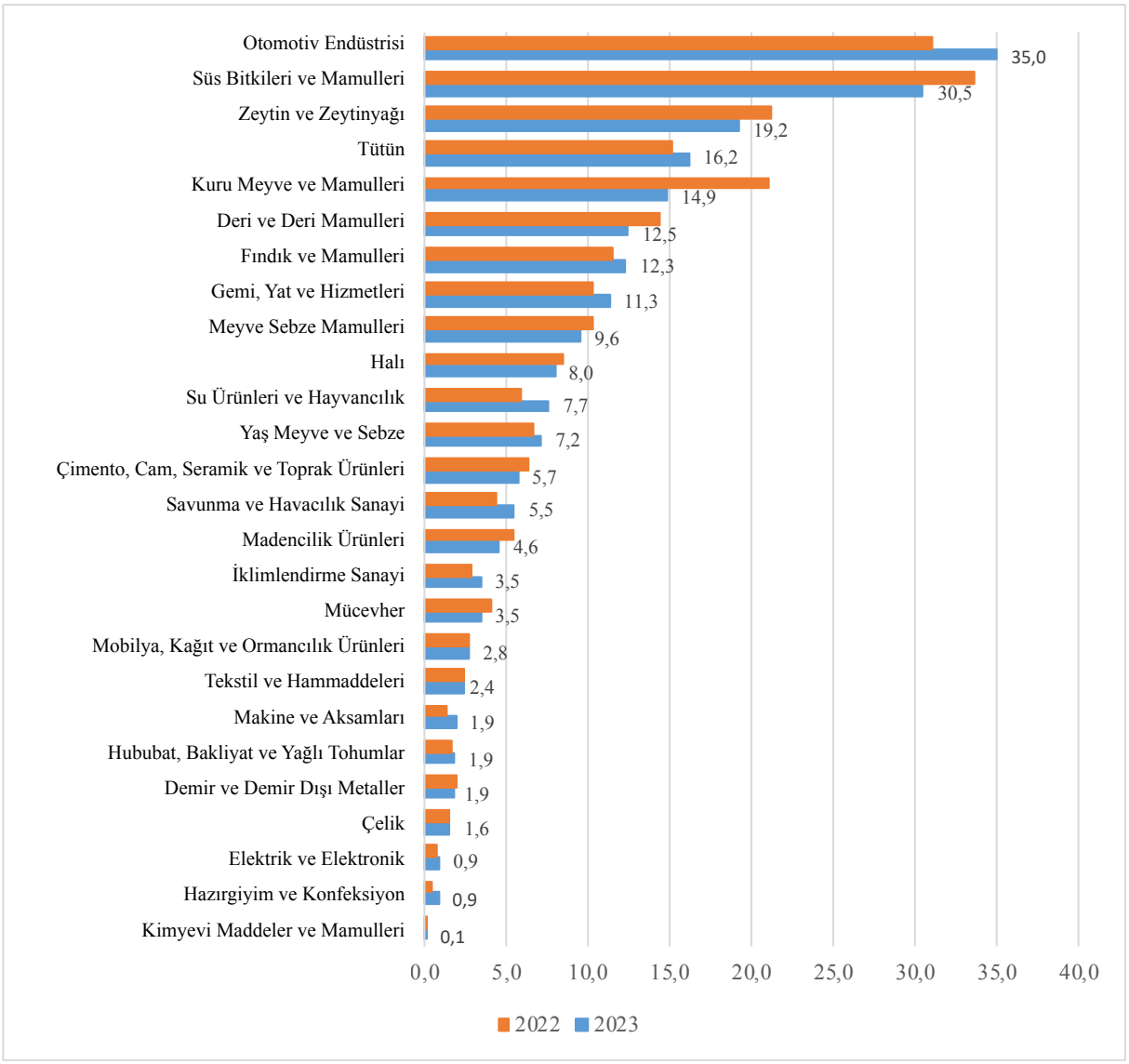
Kaynak: *TÜİK*

Sektörel olarak 2022 yılında en çok ihracat gerçekleştiren ilk üç sektör, sırasıyla, 35 milyar dolar ile Otomotiv, 3,5 milyar dolar ile Kimyevi Maddeler ve Mamulleri ve 19,2 milyar dolar ile Hazırgiyim ve Konfeksiyon sektörü olmuştur. TİM sektörel sınıflandırmasına göre 2023 yılında 13 sektör ihracat değerini artırmıştır.

Sektör gruplarının ihracat değişimlerine bakıldığında tarım grubunda yer alan sektörler yüzde 13,5 oranında ihracatını artırırken sanayi grubundaki sektörlerin yüzde 9,2 ve madencilik grubunda yer alan sektörlerin yüzde 8, 9 oranında ihracatlarını artırdıkları görülmektedir. 2022 yılında yüzde 60,2 ile Zeytin ve Zeytinyağı sektörü, yüzde 36,0 ile Savunma ve Havacılık Sanayi sektörü ve yüzde 31,9 ile Kimyevi Maddeler ve Mamulleri sektörü ihracat oranını en çok artıran ilk üç sektör olmuştur.

Şekil 9: Sektörlere Göre İhracat (milyar $, ÖTS)

Kaynak: *TİM*

TİM sektörel sınıflandırmasına göre 2023 yılında 13 sektör ihracat değerini artırmıştır.

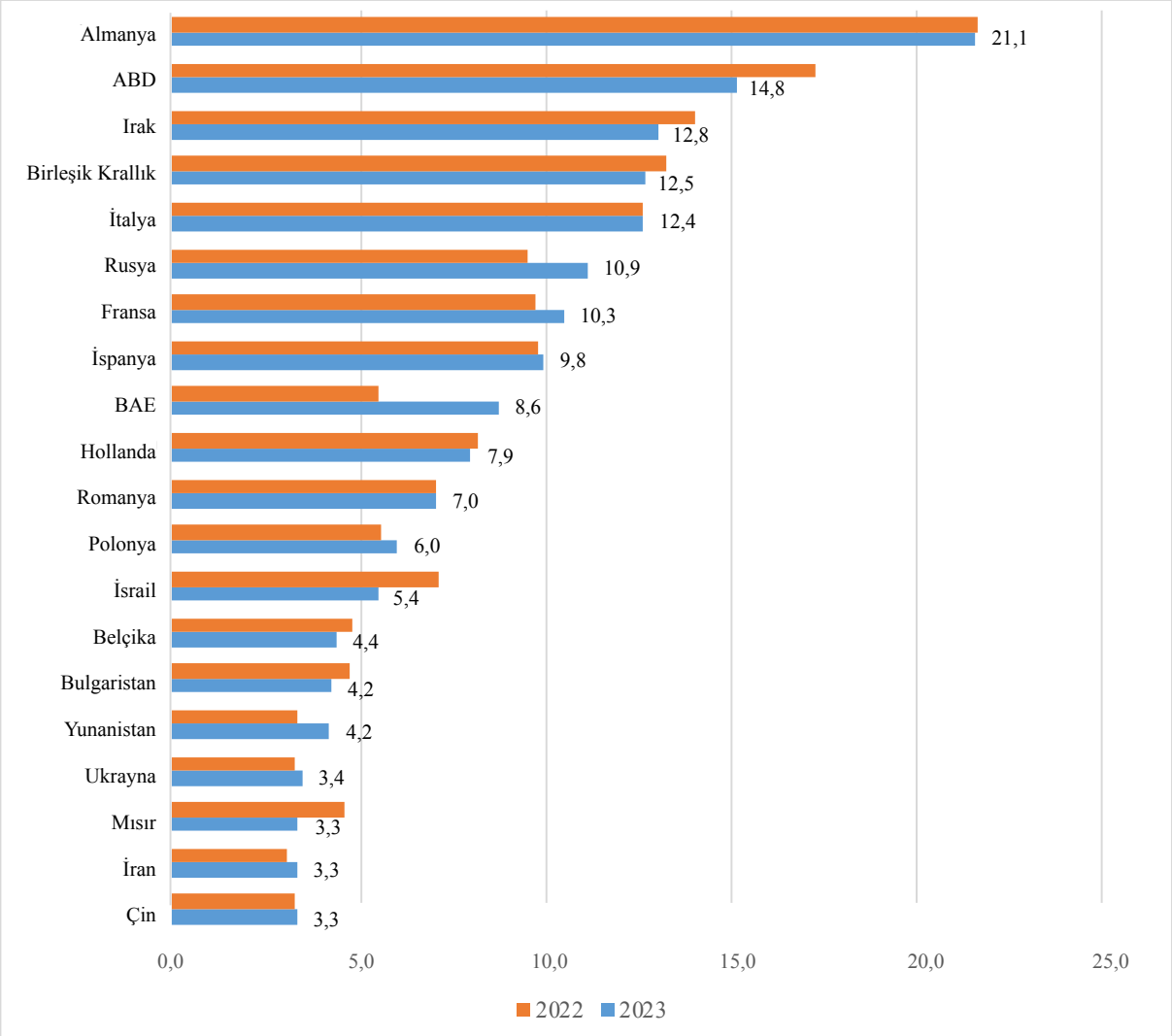
Tablo 6: Sektörlere Göre İhracat ve Yıllık Değişim, 2022-2023

		2022 (milyar $, ÖTS)	2023 (milyar $)	Değişim (%)
TARIM	**TARIM**	25,8	27,1	5,2
	Yaş Meyve ve Sebze	3,0	3,5	18,2
	Meyve Sebze Mamulleri	2,5	2,4	-4,6
	Zeytin ve Zeytinyağı	0,5	0,9	75,9
	Fındık ve Mamulleri	1,7	1,9	6,7
	Tütün	0,8	0,9	11,3
	Su Ürünleri ve Hayvancılık	4,1	3,5	-14,2
	Kuru Meyve ve Mamulleri	1,6	1,6	2,5
	Süs Bitkileri ve Mamulleri	0,1	0,1	-1,5
	Hububat, Bakliyat ve Yağlı Tohumlar	11,5	12,3	7,7
SANAYİ	**SANAYİ**	194,0	188,7	-2,8
	Mobilya, Kağıt ve Ormancılık Ürünleri	8,4	8,0	-5,4
	Deri ve Deri Mamulleri	2,1	1,9	-9,6
	Tekstil ve Hammaddeleri	10,3	9,6	-7,7
	Halı	2,8	2,8	0,0
	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	21,2	19,2	-9,2
	Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri	5,4	4,6	-15,6
	Çelik	21,0	14,9	-29,3
	Demir ve Demir Dışı Metaller	14,4	12,5	-13,3
	Elektrik ve Elektronik	15,2	16,2	6,8
	Gemi, Yat ve Hizmetleri	1,5	1,9	33,5
	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	33,5	30,5	-9,1
	İklimlendirme Sanayi	6,7	7,2	7,4
	Makine ve Aksamları	10,4	11,3	9,4
	Mücevher	5,9	7,7	30,7
	Otomotiv Endüstrisi	31,0	35,0	13,0
	Savunma ve Havacılık Sanayi	4,4	5,5	27,1
	MADENCİLİK	6,5	5,7	-11,0
	Otomotiv Endüstrisi	31,0	35,0	13,0
	Savunma ve Havacılık Sanayi	4,4	5,5	27,1
MADENCİLİK	**MADENCİLİK**	6,5	5,7	-11,0

Kaynak: *TİM*

Türkiye 2023 yılında 19,3 milyar dolar ile en fazla ihracatı geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yıl da Almanya'ya gerçekleştirmiştir. Almanya'yı 14,7 milyar dolar ile ABD, 13,7 milyar dolar ile Birleşik Krallık, 11,5 milyar dolar ile İtalya ve 11,1 milyar dolar ile Irak takip etmektedir. 2022'de AB'ye ihracatımız 103,1 milyar dolar olmuş ve ihracatımızdaki payı %40,6'ya ulaşmıştır. Ayrıca Türkiye'nin en çok ihracat gerçekleştirdiği ilk 20 ülkeden 16'sına gerçekleştirilen ihracat bir önceki yıla göre azalış göstermiştir. Bu duruma Ukrayna-Rusya Savaşı ve küresel enflasyonist ortamın neden olduğu değerlendirilmektedir. En çok ihracat gerçekleştirilen ilk 20 ülke arasından Çin'e olan ihracatımız bir önceki yıla göre yüzde 11,6 oranında, Birleşik Krallık'a yüzde 5,4 oranında, Birleşik Arap Emirlikleri'ne yüzde 4,6 ve Belçika'ya ise yüzde 2,5 oranında artış gerçekleşmiştir. İlk 20 ülke arasından ihracatımızın en çok azalış gösterdiği ülke ise yüzde 38,2 ile Rusya olmuştur. Rusya'yı 26,6 ile Romanya, yüzde 19,1 ile Irak, yüzde 16,3 ile Bulgaristan ve 15,7 ile Hollanda takip etmiştir.

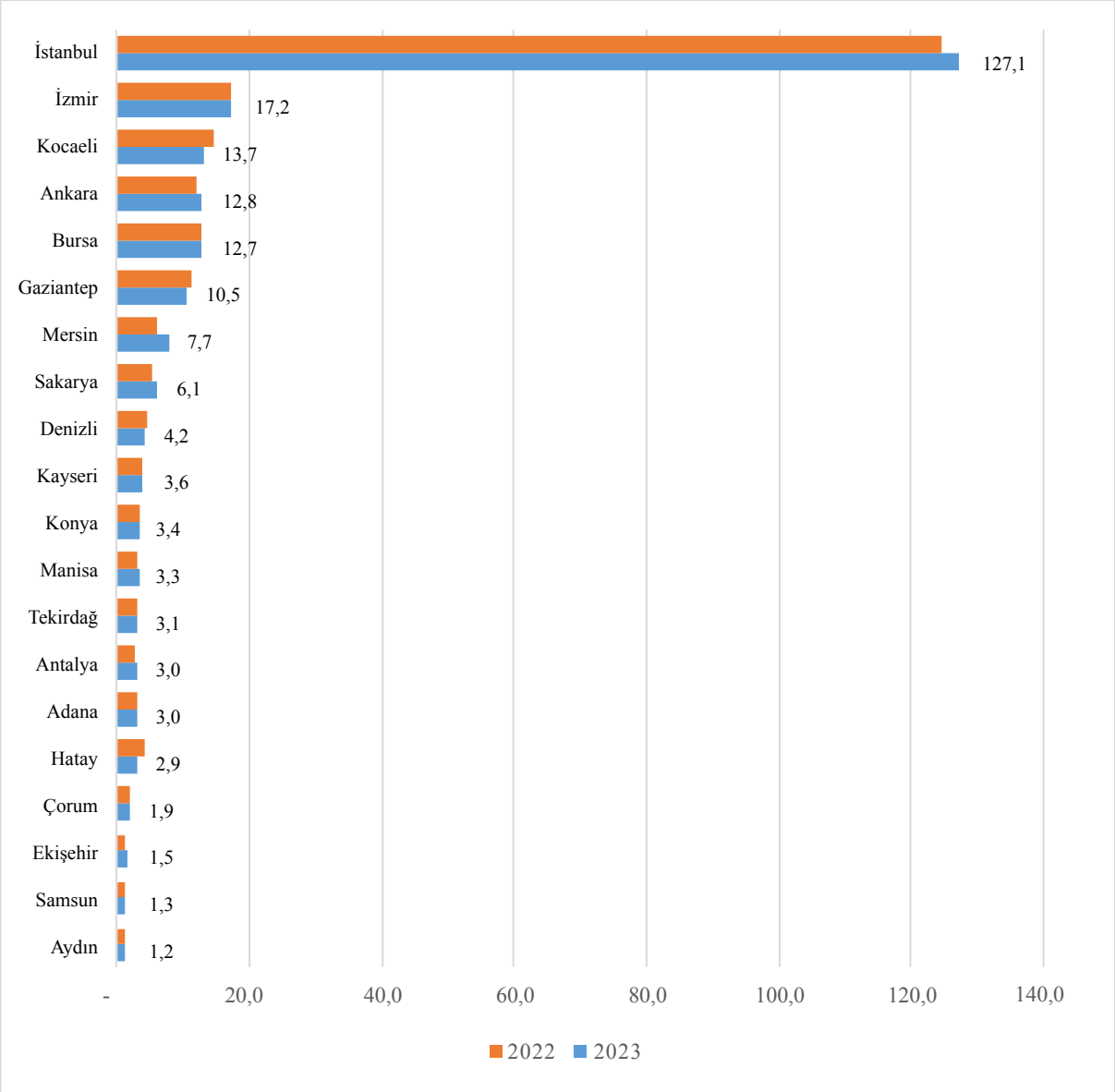
Şekil 10: Ülkelere Göre İhracat (milyar $)

Kaynak: *TÜİK*

2023 yılında 127,1 milyar dolar ile en fazla ihracat gerçekleştiren ilimiz İstanbul olmuştur. İstanbul'u 17,2 milyar dolar ile İzmir, 13 milyar dolar ile Kocaeli, 12,8 milyar dolar ile Ankara ve 12,8 milyar dolar ile Bursa takip etmektedir. Yine bu iller arasında 2022 yılına kıyasla ihracatını en çok artıran il %6,8 ile Ankara olurken, en çok düşüşü yaşayan il %10 ile Kocaeli olmuştur. İstanbul'da ise %1,9 oranında artış gözlemlenmiştir.

Şekil 11: İllere Göre İhracat (milyar $)

Kaynak: *TİM*

2023 yılında en fazla ihracat gerçekleştiren ilk 5 şehir; İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara ve Bursa oldu. İlk 5 il arasında ihracatını en fazla artıran il Ankara oldu.

ALMANYA
21,1 Milyar Dolar
ihracat ile
en fazla ihracat yapılan ülke oldu.

İSTANBUL
127,1
Milyar Dolar
İhracat ile en fazla ihracat yapan il oldu.

Otomobil Endüstrisi 35 Milyar Dolar ile en fazla ihracat yapan sektör oldu.

ZEYTİNYAĞI
Miktar bazında 2023 yılında en fazla artış gösteren sektör oldu

Tarım sektörleri toplamda **2023'te ihracatını %5,2** artırdı.

1.2. KÜRESEL EKONOMİ VE DÜNYA TİCARETİNDE 2024 BEKLENTİLERİ

1.2.1. KÜRESEL EKONOMİDE BEKLENTİLER

2024 ve 2025 yılında gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, küresel çapta, sıkı para politikasının etkisiyle, 2021 başlayan enflasyonist sürecin son bulması beklenmektedir. Küresel ekonominin ise 2024 ve 2025 yılında ılımlı biçimde büyümeye devam etmesi beklenmektedir. IMF 2024 ve 2025 yıllarında küresel ekonominin yüzde 3,2 oranında büyümesini beklemektedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 2024 yılında yüzde 2,6 ve 2025 yılında yüzde 2,7 küresel büyüme beklerken, OECD'nin 2024 için küresel ekonomik büyüme tahmini yüzde 2,9, 2025 için büyüme tahmini ise yüzde 3 düzeyindedir. 2023 yılı özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde çoğunlukla duraksama, kısmen daralma görülmüştür. 2024 ve 2025 yılları için de büyüme oranlarının önemli ölçüde artacağı beklenmese de, 2023 yılında yaşanan olumsuzlukların geride kalmış olacağı tahmin edilmektedir. 2023'ü yüzde 1,6 büyüme ile kapatan gelişmiş ülke ekonomileri için büyüme oranının 2024 ve 2025'te, sırasıyla, yüzde 1,7 ve yüzde 1,8'e gelmesi beklenmektedir. 2023'te yüzde 4,3 büyüme kaydeden gelişmekte olan ülke ekonomilerinin ise 2024'te ve 2025'te yüzde 4,2 oranında büyümesi beklenmektedir. 2023'ü oldukça zor geçiren ve yalnızca yüzde 0,4 oranında büyüyen Euro bölgesinde büyüme oranının 2024'te yüzde 0,8'e, 2025'te ise yüzde 1,5'e yükselmesi beklenmektedir.

Tablo 7: 2024 ve 2025 İçin Küresel Büyüme Tahminleri

Tahmini Yapan Kuruluş	Güncel Tahmin Tarihi	2024	2025
IMF	Nisan 2024	3,2	3,2
WTO	Nisan 2024	2,6	3,3
OECD	Nisan 2024	2,9	3,0

Kaynak: *IMF, WTO, OECD*

2023'te yüzde 4,3 büyüme kaydeden gelişmekte olan ülke ekonomilerinin ise 2024'te ve 2025'te

%4,2
oranında büyümesi beklenmektedir.

Tablo 8: Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Ekonomik Büyüme Tahminleri (%)

Ülke/Ülke Grubu	2024	2025
Gelişmiş Ülkeler	1,7	1,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,2	4,2
Euro Bölgesi	0,8	1,5
Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri	5,2	4,9
Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri	3,1	2,8
Latin Amerika Ülkeleri	2,0	2,5
Orta Doğu ve Orta Asya Ülkeleri	2,8	4,2
Sahra Altı Afrika Ülkeleri	3,8	4,0
ABD	2,7	1,9
Çin	4,6	4,1
Almanya	0,2	1,3
Japonya	0,9	1,0
Hindistan	6,9	6,5
Birleşik Krallık	0,5	1,5
Fransa	0,7	1,4
İtalya	0,7	0,7
Brezilya	2,2	2,1
Kanada	1,2	2,3

Kaynak: *IMF World Economic Outlook, Nisan 2024*

Yükselen enflasyonun gölgesinde geçen 2022 yılına kıyasla 2023 yılında enflasyonda gerileme görülmüşse de, dünya genelinde enflasyon tam anlamıyla bastırılamadı. 2024 ve 2025 yılı içinse enflasyon sorununun özellikle gelişmiş ülkeler için aşılacağı tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise enflasyonun bir süre daha gündemde olması beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerde 2024 ve 2025'te enflasyonun sırasıyla yüzde 2,6 ve 2,0'a, gelişmekte olan ülkelerde ise sırasıyla yüzde 8,3 ve 6,2 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 9: Ülkelere ve Ülke Gruplarına Göre Tüketici Enflasyonu Tahminleri (%)

Ülke/Ülke Grubu	2024	2025
Gelişmiş Ülkeler	2,6	2,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	8,3	6,2
Euro Bölgesi	2,4	2,1
Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri	2,4	2,8
Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri	18,8	13,1
Latin Amerika Ülkeleri	16,7	7,7
Orta Doğu ve Orta Asya Ülkeleri	15,5	11,8
Sahra Altı Afrika Ülkeleri	15,3	12,4
ABD	2,4	1,8
Çin	1,0	2,0
Almanya	2,4	2,0
Japonya	2,2	2,1
Hindistan	4,6	4,2
Birleşik Krallık	2,5	2,0
Fransa	2,4	1,8
İtalya	1,7	2,0
Brezilya	4,1	3,0
Kanada	2,6	1,9

Kaynak: *IMF World Economic Outlook, Nisan 2024*

1.2.2. KÜRESEL TİCARETTE BEKLENTİLER

2023 yılında küresel çapta parasal sıkılaşma ve jeopolitik sorunlardan kaynaklı olarak ortaya çıkan ekonomik durgunluktan olumsuz etkilenen ve değer bazında yüzde 4,5, hacmen yüzde 1,2 daralma yaşayan küresel mal ticaretinin 2024 ve 2025'te büyüme kaydetmesi beklenmektedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) küresel mal ticareti hacminin 2024'te yüzde 2,6, 2025 yılında ise yüzde 3,3 büyüme kaydetmesini beklemektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) da küresel mal ticareti hacminin 2024'te yüzde 2,8 ve 2025'te yüzde 3,3 büyüme kaydedeceğini öngörmektedir. Yine IMF'e göre küresel mal ihracatının değer bazında 2024 yılında yüzde 3,3, 2025 yılında ise yüzde 4 düzeyinde büyümesi beklenmektedir.

Tablo 10: Ülke Gruplarına Göre Mal İhracatı Hacmi İçin Büyüme Beklentileri (%)

Ülke/Ülke Grubu	2024	2025
Kuzey Amerika Ülkeleri	3,6	3,7
Güney Amerika Ülkeleri	2,6	1,4
Avrupa Ülkeleri	1,7	2,8
Orta Amerika Ülkeleri	5,3	1,7
Afrika Ülkeleri	5,3	2,4
Orta Doğu Ülkeleri	3,5	2,2
Asya Ülkeleri	3,4	3,4

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

Tablo 11: Ülke Gruplarına Göre Mal İthalatı Hacmi İçin Büyüme Beklentileri (%)

Ülke/Ülke Grubu	2024	2025
Kuzey Amerika Ülkeleri	1,0	3,3
Güney Amerika Ülkeleri	2,7	3,4
Avrupa Ülkeleri	0,1	3,1
Orta Amerika Ülkeleri	-3,8	2,9
Afrika Ülkeleri	4,4	1,6
Orta Doğu Ülkeleri	1,2	2,1
Asya Ülkeleri	5,6	4,7

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

1.3. TÜRKİYE EKONOMİSİ VE İHRACATINDA 2024 BEKLENTİLERİ

1.3.1. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BEKLENTİLER

2023 yılı küresel ekonomide sıkılaştırıcı para politikasının etkisiyle yavaşlama yılı oldu. Türkiye ise sıkı para politikası uygulamasına diğer ülkelere nazaran daha geç başlamış ve 2023 yılında büyümesini sürdürmüştür. Önümüzdeki dönemde, Türkiye için ise görece geç başlayan parasal sıkılaşma döneminin yine görece geç biteceği beklentisi, ekonomik büyümenin, özellikle 2024 yılında, enflasyon ile birlikte düşmesi ve işsizlik oranının artması beklenirken, 2025 ve 2026 yılında büyüme oranın tekrar yükselmesi ve işsizlik oranın düşmesi beklenmektedir.

Eylül 2023'te açıklanan Orta Vadeli Programa (2024-2026) göre Türkiye'nin 2024 yılında yüzde 4, 2025 yılında yüzde 4,5, 2026 yılında ise yüzde 5 büyüme kaydetmesi beklenmektedir. Yine Orta Vadeli Programa göre işsizliğin 2024 yılında yüzde 10,3, 2025 yılında yüzde 9,9 ve 2026 yılında yüzde 9,3 olması beklenmektedir. Aynı programda enflasyonun 2024 yılında yüzde 33, 2025 yılında yüzde 15,2, 2026 yılında ise yüzde 8,5 seviyesine ulaşması beklenmektedir

Tablo 12: Türkiye Ekonomisi İçin Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Beklentileri

	2024	2025	2026
Büyüme (%)	4,0	4,5	5,0
Enflasyon (%)	33,0	15,2	8,5
İşsizlik (%)	10,3	9,9	9,3

Kaynak: *Orta Vadeli Program (2024-2026)*

Orta Vadeli Program dışında ise, küresel iktisadi kuruluşların raporları incelendiğinde, büyüme, enflasyon ve işsizliğe ilişkin beklenen rakamlar değişiklik gösterse de Türkiye'nin yine benzer bir yol izleyeceği tahmin edilmektedir. IMF'nin Nisan 2024'te yayınladığı World Economic Outlook raporuna göre Türkiye'de büyüme oranının 2024 yılında yüzde 3,1, 2025 yılında yüzde 3,2 olması beklenirken; enflasyonun 2024 yılında yüzde 64,8, 2025 yılında ise yüzde 45 olması beklenmektedir. OECD Nisan 2024 Economic Outlook (geçici) raporuna göre ise büyümenin 2024'te yüzde 2,9, 2025'te yüzde 3,1, enflasyonun ise 2024'te yüzde 49,3, 2025 yılında yüzde 30,5 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Tablo 13: Uluslararası Kuruluşların Türkiye Ekonomisi İçin Büyüme ve Enflasyon Beklentileri

	Büyüme (%)		Enflasyon (%)	
	2024	2025	2024	2025
IMF	3,1	3,2	64,8	45
OECD	2,9	3,1	49,3	30,5

Kaynak: *Orta Vadeli Program (2024-2026)*

1.3.2. TÜRKİYE İHRACATINDA BEKLENTİLER

İhracatımızın en büyük belirleyicisi olan dış talep küresel ölçekteki parasal sıkılaşmanın etkisiyle 2023 yılında önemli ölçüde ivme kaybetmiştir. Özellikle ana pazarlarımız olan AB ülkeleri ve ABD'de yaşanan ekonomik yavaşlama dış talebimizin büyümesini olumsuz etkilemiş ve 2023 yılı ihracatını yüzde 0,6 düzeyinde, sınırlı bir yıllık büyüme ile kapatmamızda en önemli etken olmuştur. 2024 yılında her ne kadar sıkılaşma sürecinin sonlanacağı ve 2023 yılına göre küresel çapta büyüme hızının artacağı beklense de, bu politikaların sebep olduğu ekonomik faaliyetleri yavaşlatıcı etkinin tamamen ortadan kalkması beklenmemektedir. Daha önce belirtildiği üzere dünya ekonomisinin ve gelişmiş ekonomilerin 2023'e göre görece yüksek büyüme oranlarına ulaşması beklenmektedir fakat bu oranların hala uzun dönem büyümesinin altında kalacağı tahmin edilmektedir. Bu koşullar altında, 2024 yılında Türkiye ihracatında her ne kadar 2023'e göre büyüme hızında bir artış olacağı beklense de, bu büyümenin yüzde 4,4 ile sınırlı kalması ve Orta Vadeli Programa göre 2024 yılında ihracatın 267 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Yine Orta Vadeli Programa göre ihracatın 2025 yılında 283,6, 2026 yılında ise 304 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir. Kurumumuz tahminleri de 2024 için 267, 2025 için 284,6, 2026 yılı için ise 303,4 milyar dolar ile OVP ile paralellik göstermektedir.

Tablo 14: Türkiye'nin Mal İhracatına İlişkin Beklentiler

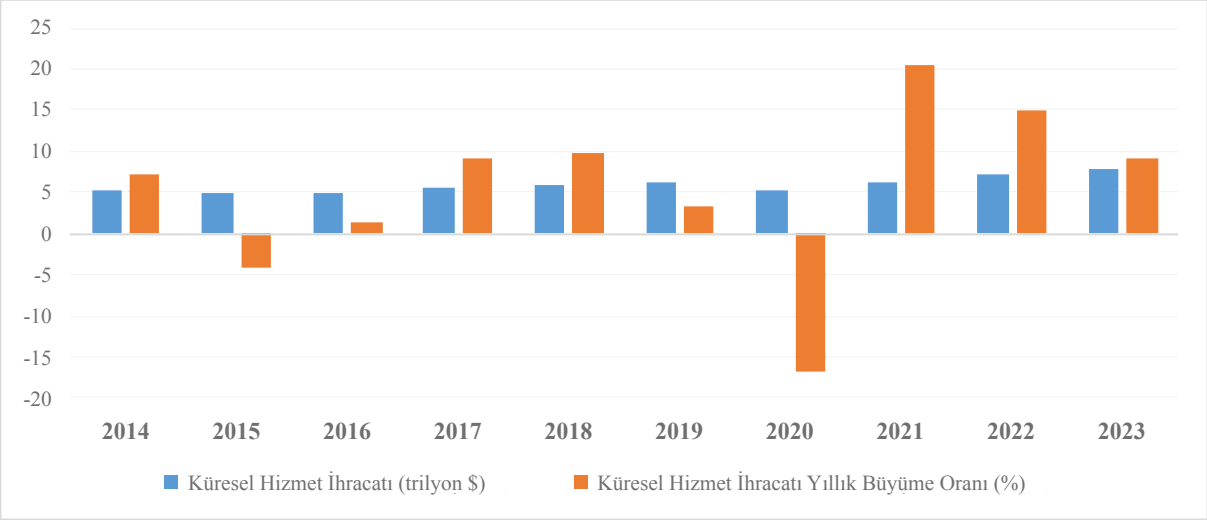
	İhracat (milyar $)			Yıllık İhracat Artışı (%)		
	2024	2025	2026	2024	2025	2026
OVP	267	283,6	302,2	4,4	6,2	6,6
TİM	267	284,6	304,0	4,4	6,6	6,8

1.4. HİZMET TİCARETİ 2023 GELİŞMELERİ

1.4.1. DÜNYADA HİZMET TİCARETİ 2023

2023 yılında küresel hizmet ihracatı yüzde 8,9 oranında büyüme kaydederek 7 trilyon 840 milyar dolara ulaşmıştır. Bu yıl hem değer bazında hem de oransal olarak en fazla büyümenin gerçekleştiği kalem 445 milyar dolar ile %39,5 artış kaydeden turizm ihracatı olmuştur. Bu artış ile küresel turizm ihracatı 1 trilyon 574 milyar dolara ulaşmıştır. En büyük azalış ise 177 milyar dolar ile yüzde 11,6 daralan ulaştırma hizmetleri ihracatında gerçekleşmiştir. 2023 yılında mala ilişkin hizmetlerde küresel ihracat %5,7 artış ile 264 milyar dolar olurken, diğer hizmet kalemlerinde toplam ihracat küresel düzeyde yüzde 8,5 artışla 4 trilyon 654 milyar dolar olmuştur. Pandemiyle birlikte kısıtlamalar sebebiyle 2020 yılında yüzde 16,8 daralan ve sonrasında 2021 ve 2022'de sırasıyla, yüzde 20,4 ve yüzde 15,1 büyüyen küresel hizmet ihracatında büyüme hızının yüzde 9'a düşmesi ve normal seyrine yaklaşmasının gayet doğal olmasına karşın, 2023 yılındaki parasal sıkılaşma ve jeopolitik sorunlara rağmen son on dört yıldaki yüzde 5'lik yıllık ortalama büyüme hızının hala üzerinde kalmıştır.

Şekil 12: Son On Yılda Küresel Hizmet Ticareti

Tablo 15: Hizmet Kalemlerine Göre Küresel Hizmet İhracatı (2022-2023)

	2022 (milyar $)	2023 (milyar $)	2022 (Büyüme, %)	2023 (Büyüme, %)
Mala İlişkin Hizmetler	249	264	8,1	5,7
Ulaştırma	1.526	1.348	24,6	-11,6
Turizm	1.128	1.574	74,1	39,5
Diğer Hizmet Kalemleri	4.291	4.654	3,5	8,5
Toplam Hizmet İhracatı	7.194	7.840	15,1	8,9

Kaynak: *WTO*

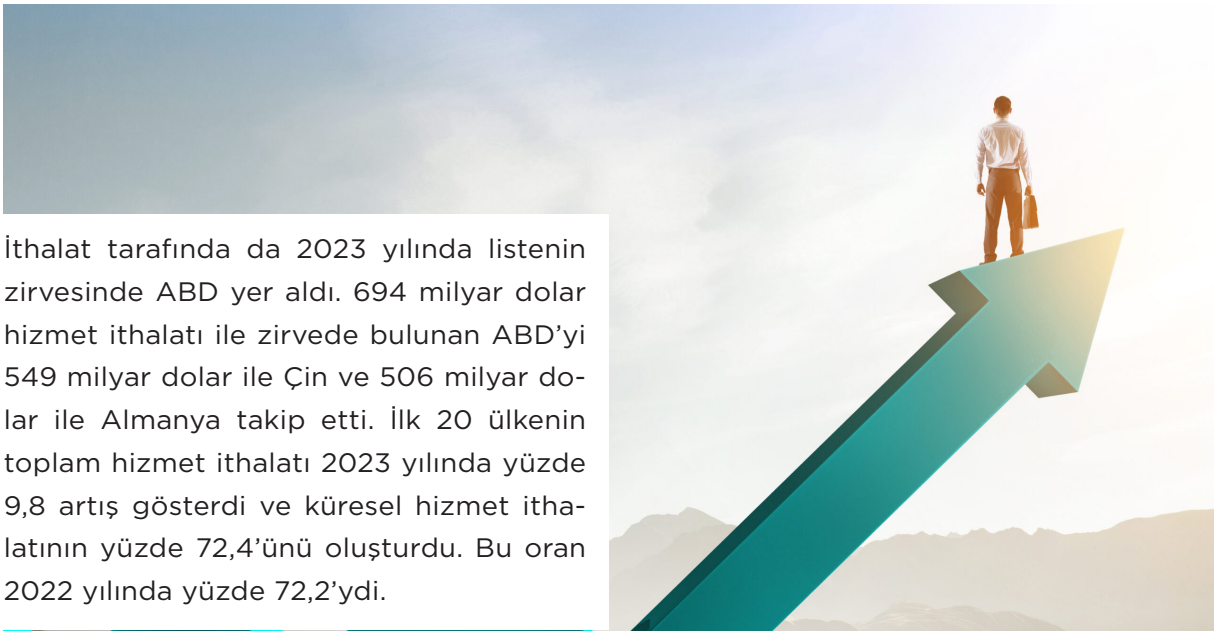
Bu yıl da en fazla küresel hizmet ihracatı yapan ülke ABD oldu. 966 milyar dolar hizmet ihracatı ile zirvede bulunan ABD'yi 581 milyar dolar ile Birleşik Krallık ve 435 milyar dolar ile Almanya takip etti. İlk 20 ülkenin toplam hizmet ihracatı 2023 yılında yüzde 6,5 artış gösterdi ve küresel hizmet ihracatının yüzde 72,7'sini oluşturdu. Bu oran 2022 yılında yüzde 74,3'tü.

Tablo 16: Küresel Hizmet İhracatında İlk 20 Ülke ve İhracatı, 2022-2023

Sıra	Ülkeler	2022 (milyar $)	2023 (milyar $)	Değişim (%)	2022 (Pay, %)	2023 (Pay, %)
1	ABD	900	966	7,3	12,5	12,3
2	Birleşik Krallık	503	581	15,6	7,0	7,4
3	Almanya	425	435	2,2	5,9	5,5
4	İrlanda	357	397	11,4	5,0	5,1
5	Çin	422	380	-10,1	5,9	4,8
6	Fransa	343	355	3,6	4,8	4,5
7	Hindistan	309	344	11,4	4,3	4,4
8	Singapur	336	328	-2,5	4,7	4,2
9	Hollanda	285	314	10,2	4,0	4,0
10	Japonya	166	201	21,0	2,3	2,6
11	İspanya	164	197	19,9	2,3	2,5
12	İsviçre	149	168	12,1	2,1	2,1
13	Lüksemburg	144	148	2,7	2,0	1,9
14	Kanada	131	147	12,0	1,8	1,9
15	Belçika	135	146	8,1	1,9	1,9
16	İtalya	126	145	14,6	1,8	1,8
17	Güney Kore	131	124	-5,7	1,8	1,6
18	Danimarka	131	113	-13,9	1,8	1,4
19	Polonya	95	106	11,8	1,3	1,4
20	İsveç	94	104	10,3	1,3	1,3
	Liste Toplamı	**5.347**	**5.696**	**6,5**	**74,3**	**72,7**

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

İthalat tarafında da 2023 yılında listenin zirvesinde ABD yer aldı. 694 milyar dolar hizmet ithalatı ile zirvede bulunan ABD'yi 549 milyar dolar ile Çin ve 506 milyar dolar ile Almanya takip etti. İlk 20 ülkenin toplam hizmet ithalatı 2023 yılında yüzde 9,8 artış gösterdi ve küresel hizmet ithalatının yüzde 72,4'ünü oluşturdu. Bu oran 2022 yılında yüzde 72,2'ydi.

Tablo 17: Küresel Hizmet İhracatında İlk 20 Ülke ve İhracatı, 2022-2023

Sıra	Ülkeler	2022 (milyar $)	2023 (milyar $)	Değişim (%)	2022 (Pay, %)	2023 (Pay, %)
1	ABD	671	694	3,4	10,1	9,6
2	Çin	461	549	19,0	7,0	7,6
3	Almanya	466	506	8,5	7,0	7,0
4	Birleşik Krallık	317	389	22,9	4,8	5,4
5	İrlanda	356	389	9,2	5,4	5,4
6	Fransa	289	323	11,6	4,4	4,5
7	Hollanda	270	297	10,0	4,1	4,1
8	Singapur	295	295	0,2	4,5	4,1
9	Hindistan	248	247	-0,5	3,8	3,4
10	Japonya	210	225	7,5	3,2	3,1
11	İsviçre	160	191	19,2	2,4	2,6
12	İtalya	139	157	12,9	2,1	2,2
13	Belçika	138	156	12,4	2,1	2,1
14	Kanada	144	154	7,2	2,2	2,1
15	Güney Kore	138	149	8,2	2,1	2,1
16	Lüksemburg	114	120	4,7	1,7	1,7
17	İsveç	105	113	7,6	1,6	1,6
18	Danimarka	100	107	6,9	1,5	1,5
19	İspanya	86	97	12,7	1,3	1,3
20	Suudi Arabistan	70	87	23,7	1,1	1,2
	Liste Toplamı	**4.778**	**5.244**	**9,8**	**72,2**	**72,4**

Kaynak: *WTO Global Trade Outlook, Nisan 2024*

2023 yılında Türkiye'nin hizmet ihracatı 2022 yılına göre yaklaşık 11 milyar dolar artış ile

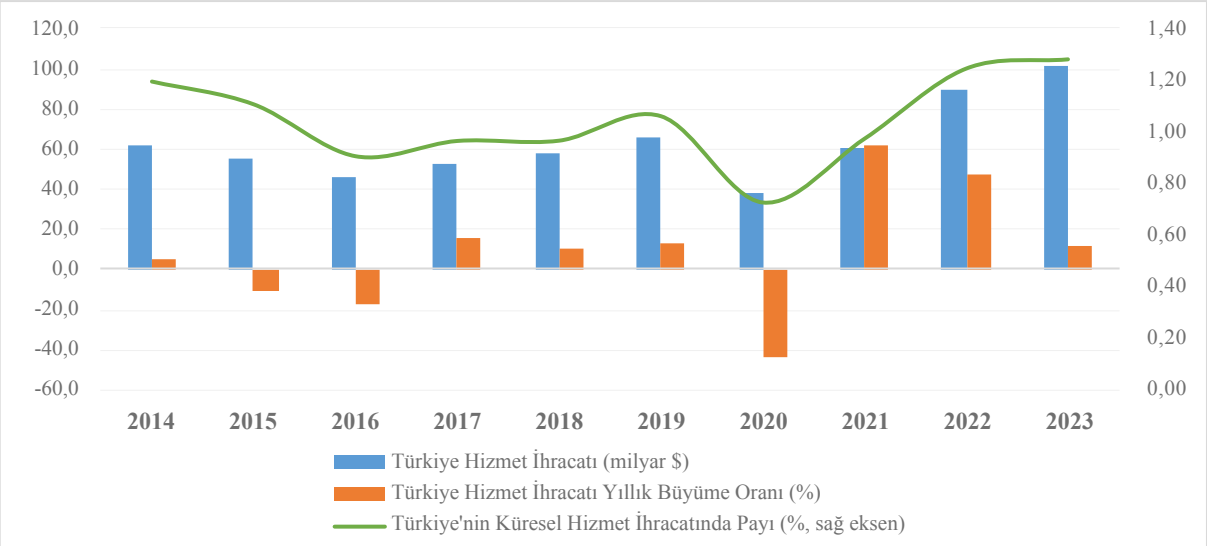
%12,1
oranında büyüme kaydederek
100,8
milyar dolara ulaştı.

1.4.2. TÜRKİYE HİZMET TİCARETİ'NDE 2023 GÖRÜNÜMÜ

2023 yılında Türkiye'nin hizmet ihracatı 2022 yılına göre yaklaşık 11 milyar dolar artış ile yüzde 12,1 oranında büyüme kaydederek 100,8 milyar dolara ulaştı. 2020 yılındaki pandemi ile yüzde 43 oranında daralma yaşadıktan sonra 2021 ve 2022'de hızlı büyüyen ve sırasıyla yüzde 61,2 ve yüzde 47,2 oranında yıllık artış kaydeden Türkiye hizmet ihracatı, küresel hizmet ihracatında olduğu gibi normal seyrine yaklaşmakla birlikte, son on sekiz yıllık ortalama yıllık büyümesi olan yüzde 7,5'in üzerinde büyüme kaydetmeyi başardı. Ayrıca yüzde 9 büyüyen küresel hizmet ihracatına göre daha fazla büyüme kaydeden Türkiye, hizmet ihracatındaki payını yüzde 1,25'ten yüzde 1,29'a yükseltti. 2023 yılında değer bazında en büyük artış yaşanan kalem, küresel hizmet ihracatında olduğu gibi, 6,3 milyar dolar ve yüzde 15,3 artış kaydeden ve 47,5 milyar dolar ihracata ulaşan turizm hizmetleri oldu. Oransal olarak ise en fazla artış yüzde 54,9 ve 1,2 milyar dolar artış ile 3,3 milyar dolar ihracat yapılan mala ilişkin hizmetlerde oldu. Ulaştırma hizmetleri ihracatı küresel ihracata paralel olarak 414 milyar dolar azalış ile yüzde 1,1 daraldı ve 36,3 milyar dolara geriledi, diğer hizmet kalemlerinde ise ihracat 3,8 milyar dolar ile yüzde 38,9 artış kaydetti ve 13,7 milyar dolara ulaştı.

Şekil 13: Son On Yılda Türkiye'nin Hizmet İhracatı

Tablo 18: Hizmet Kalemlerine Göre Türkiye'nin Hizmet İhracatı (2022-2023)

	2022 (milyar $)	2023 (milyar $)	2022 (Büyüme, %)	2023 (Büyüme, %)
Mala İlişkin Hizmetler	2,1	3,3	24,6	54,9
Diğer Hizmet Kalemleri	9,9	13,7	19,1	38,9
Ulaştırma	36,7	36,3	50,3	-1,1
Turizm	41,2	47,5	54,6	15,3
Toplam Hizmet İhracatı	89,9	100,8	47,2	12,1

İHRACAT RAPORU 2024

2. ORTA VE UZUN VADELİ KÜRESEL TRENDLER VE İHRACAT

2. ORTA VE UZUN VADELİ KÜRESEL TRENDLER VE İHRACAT

2.1. KÜRESEL RİSKLER: 2023'ÜN MİRASI VE 2024'TE RİSK ALGILAMALARI

Bilindiği üzere 2022 yılında risk gündeminin üst sıralarında Koronavirüs Pandemisi'nin ve Ukrayna-Rusya Savaşı'nın devam eden etkileri yer almaktaydı. 2023 yılı ise küresel açıdan çoklu riskleri beraberinde getiren bu iki önemli krizin yatıştığı ve krizlere bağlı ortaya çıkan risklerin alt bileşenlerinin giderek stabil hale geldiği bir yıl olarak başlamıştır. Bu kapsamda 2023 küresel pandemi ve Ukrayna-Rusya Savaşı'na bağlı oluşan risklerde düşüş görülen bir yıl olmuştur.

Yıl genelinde risk algılarının giderek stabil hale geldiği bir atmosfer mevcut iken Ekim ayında yeniden alevlenen İsrail'in Gazze saldırıları sonucunda jeopolitik riskler tırmanışa geçmiştir. İsrail'in Gazze saldırıları ile alevlenen jeopolitik kriz küresel tedarik zincirlerini etkileyen, ülkeler arasındaki jeopolitik fay hatlarını ve kırılganlıkları belirginleştiren önemli bir süreci de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla 2023 yılında Orta Doğu'da yaşanan çatışmalarla bağlı olarak ortaya çıkan risklerin yükselişe geçtiği görülmektedir.

Diğer taraftan jeopolitik krizlerin yanı sıra 2023 yılında iklim değişikliği ve doğal afetlerin yıkıcı etkisi de küresel ölçekte görülmeye devam etmiştir. Bu kapsamda Türkiye, 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremlerle asrın felaketini yaşamış ve deprem felaketinden 10 il büyük ölçüde etkilenmiştir. Resmi verilere göre Türkiye'de 50 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı şekilde Fas ve Afganistan'da şiddetli deprem felaketleri yaşanmıştır. Yeni Zelanda ve Papua Yeni Gine'de gerçekleşen depremler sonrası ise tsunami riski oluşmuştur. Diğer taraftan iklim değişikliklerinin bir sonucu olarak Türkiye'de Adıyaman, Şanlıurfa ve İstanbul'da şiddetli sel ve su baskınları yaşanmıştır. Benzer şekilde Brezilya'da yılın en ölümcül afetlerinden biri olan Daniel Kasırgası yaşanmış ve fırtınaya bağlı olarak sel ve su baskınlarında binlerce kişi hayatını kaybetmiştir.

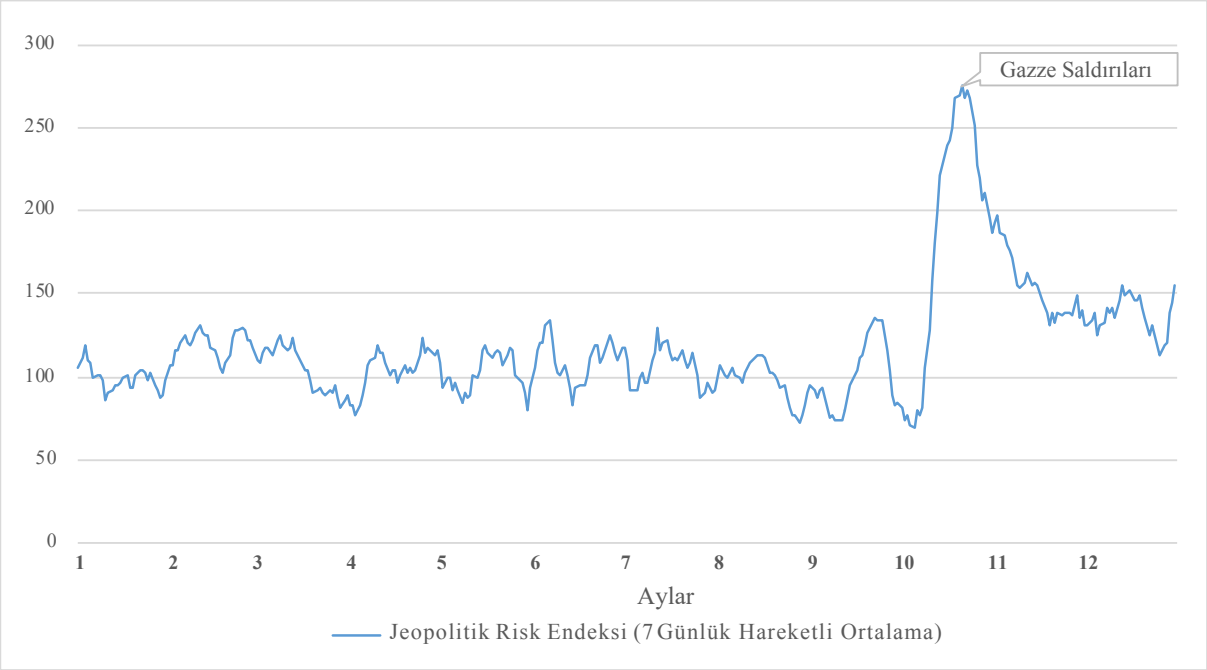
İklim değişiklikleri olumsuz etkilerini ormanlar üzerinde de göstermeye devam etmiştir. 2023 yılında yaz aylarında kaydedilen sıcaklıklar tarihin en sıcak üç ayı olarak kayıtlara geçmiştir. Bu sıcaklık ve kuraklık ise ormanlarda yangın felaketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Yıl genelinde Kanada, ABD ve Yunanistan başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde aşırı sıcaklık artışlarına bağlı olarak orman yangınları yaşanmıştır. Yangın sonucu oluşan dumanlar uzaydan dahi görülebilmiş ve bu orman yangınları Kuzey Amerika'da en fazla alanın yandığı yıl olarak kayıtlara geçmiştir.

Dolaysısıyla 2023 hem iklim ve ekosistem krizleri hem de doğal afetlere bağlı risklerin giderek yükseldiği bir yıl olmuştur. Oluşan bu jeopolitik krizler ve iklim değişikliğine bağlı çevresel riskler karşısında küresel tedarik zincirleri ve küresel ticaret kesintiye uğramaya devam etmiş ve küresel ticareti derinden etkilemiştir. Raporun bu bölümünde küresel olarak riskleri görüntüleyen anket çalışmaları ve risk raporlarından hareketle 2023 yılındaki küresel risk görünümü değerlendirilmekte ve 2024 yılına dair beklentiler ortaya koyulmaktadır.

2.1.1. 2023'ÜN MİRASI

2023 yılı küresel ölçekte jeopolitik, toplumsal, çevresel ve teknolojik alanda pek çok riskin yükselişe geçtiği bir yıl olmuştur. Jeopolitik gelişmeler açısından 2023, Ukrayna-Rusya Savaşı'ndaki eskalasyonun stabil hale geldiği bir yıl olarak başlamıştır. Ancak Ekim ayında Hamas ve İsrail arasında meydana gelen şiddetli çatışmalar neticesinde jeopolitik risklerde önemli bir artış meydana gelmiştir. Jeopolitik Risk Endeksi'nin 2023 yılı boyunca stabil seyirle devam ederken Ekim ayında yaşanan İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları ile birlikte tırmanışa geçtiği görülmektedir.

Şekil 14: Jeopolitik Risk Endeksi (2023)

Kaynak: *Geopolitical Risk Index (GPR)*

Diğer taraftan Gazze'de yaşanan çatışmalar, İsrail'in gerçekleştirdiği uluslararası hukuka aykırı saldırılar nedeniyle bölgesel bir savaşa dönüşme riski taşıdığı için 2023 yılında meydana gelen en önemli jeopolitik gelişme olarak değerlendirilmektedir. Savaşın Ortadoğu'ya yayılma riski ve özellikle İran ile ABD arasındaki jeopolitik rekabeti yansıtan bir güç mücadelesine dönüşmesi de yeni jeopolitik riskleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna Savaşı'nda kısmi bir durgunluk hakimken ABD-İsrail-İran üçgenindeki gerginlik tırmanışa geçmiştir. Bu durum küresel risk raporlarına da yansımaktadır. Zira 2024 Münih Güvenlik Raporunda 2023 yılında en hızlı yükselen ve düşen riskler gösterilmektedir. Buna göre 2023 yılında Ukrayna-Rusya Savaşı ve koronavirüs pandemisine ilişkin risklerin düşüşe geçtiği ancak Orta Doğu'da yaşanan çatışmalar bağlamında toplumsal ve jeopolitik risklerin yükselişe geçtiği görülmektedir.

Tablo 19: 2023'te En Hızlı Yükselen ve Düşen Riskler

Çevre | Sosyal | Ekonomik | Jeopolitik | Teknolojik

	En Hızlı Yükselen Riskler
1	Terörizm
2	Otonom robotlar/yapay zeka
3	İran
4	Uluslararası organize suçlar
5	Savaş veya iklim değişikliği sonucu kitlesel göç
6	Aşırı sağ terörizm
7	Aşırı hava olayları ve orman yangınları
8	Irkçılık ve ayrımcılık
9	Düşmanlardan gelen dezenformasyon kampanyaları
10	Ülkemin kültüründe hızlı değişim

	En Hızlı Düşen Riskler
1	Koronavirüs pandemisi
2	Rusya
3	Saldırgan bir aktörün nükleer silah kullanımı
4	Gıda kıtlığı
5	Saldırgan bir aktörün kimyasal silah ve zehir kullanımı
6	Gelecekteki bir pandemi
7	Enerji arzında kesinti
8	Saldırgan bir aktörün biyolojik silah kullanımı
9	Ticaret savaşları
10	Ülkenizde ekonomik veya mali kriz

Kaynak: *Münih Güvenlik Raporu 2024*

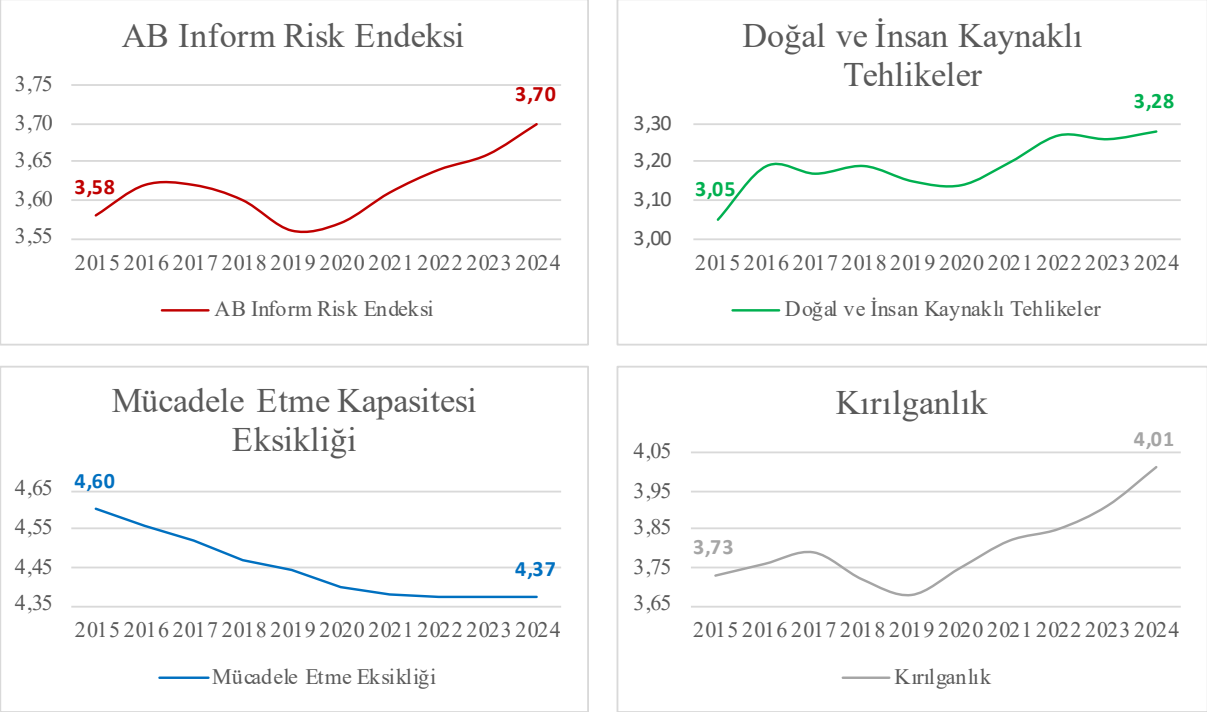
Koronavirüs pandemisiyle mücadelede bilimsel ve tıbbi ilerlemelerin sağladığı başarılar, pandemiye bağlı risklerin belirgin bir şekilde azalmasına yol açmıştır. Diğer taraftan Ukrayna-Rusya Savaşı'na ilişkin diplomatik anlamda herhangi bir çözüme ulaşılamamış olsa da devletlerarasındaki gerilimin daha stabil hale gelmesiyle Rusya kaynaklı jeopolitik riskler azalmıştır. Ukrayna-Rusya kaynaklı risklerin azalması ve taraflar arasındaki çatışmaların bir nebze de olsa azalmasına paralel olarak kimyasal, biyolojik, nükleer silah kullanımına yönelik risklerin de düşüşe geçtiği görülmektedir. Diğer taraftan özellikle AB, Ukrayna- Savaşı ile birlikte enerji tedarikinde önemli problemler yaşanmıştır. Savaşın görece stabil hale gelmesi ve alternatif enerji kaynakları oluşturulması ile enerji arzındaki kesintilere ilişkin risklerin de 2023 yılında düşüşe geçtiği görülmektedir. Buna ek olarak Ukrayna-Rusya Savaşı süresince Türkiye'nin katkılarıyla hayata geçirilen Tahıl Koridoru, gıda tedarik zincirinin devamlılığını sağlamış ve başta Afrika olmak üzere çeşitli bölgelerde gıda kıtlığına bağlı riskleri önemli ölçüde azaltmıştır. Bununla birlikte, tarım teknolojilerindeki gelişmeler ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaşması, gıda kıtlığına bağlı risklerin azaltılmasına katkı sunmuştur.

2.1.2. Küresel Risk Algılamaları: 2023

AB Komisyonu tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan Inform Risk Endeksi'ne göre son 10 yıllık trend içerisinde küresel riskler her geçen gün artış göstermektedir. Inform Risk Endeksi 2024 yılında da risklerin artmaya devam edeceğini göstermektedir. Risklerle mücadele etme eksiliğinde azalış görülse de doğal ve insan kaynaklı tehditler ile kırılganlık oranında artış görülmeye devam edilmesi beklenmektedir.

Şekil 15: INFORM Risk Endeksi ve Alt Bileşenlerindeki Küresel Eğilimler (2015-2024, Ortalama Trend)

Kaynak: *Inform Report 2024: 10 Years of Inform*

Dünya Ekonomi Forumu (World Economic Forum) tarafından yayımlanan 2024 yılına ilişkin küresel risk raporu incelendiğinde, 2024 yılında tezahür eden ilk beş risk unsuru arasında iklim değişikliğine bağlı aşırı hava olaylarının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Aşırı hava olaylarını ise sırasıyla yapay yapay zeka tarafından üretilen yanlış bilgi ve dezenformasyon, toplumsal ve/veya siyasi kutuplaşma, hayat pahalılığı krizi ve siber saldırılar takip etmektedir.

Tablo 20: 2024 Yılında Tezahür Eden Risk Unsurları (Şiddetlerine Göre İlk 5)

SIRA	RİSKLER	RİSK KATEGORİLERİ
1	Aşırı hava olayları	Çevre
2	Yapay zeka tarafından üretilen yanlış bilgi ve dezenformasyon	Teknolojik
3	Toplumsal ve/veya siyasi kutuplaşma	Sosyal
4	Hayat pahalılığı krizi	Sosyal
5	Siber saldırılar	Teknolojik

Kaynak: *Dünya Ekonomi Forumu Küresel Risk Raporu 2024*

2024 yılına ilişkin küresel ölçekteki riskleri görüntüleyen bir diğer çalışma ise Münih Güvenlik Endeksi Risk Isı Haritası'dır. Isı haritasındaki risk unsurları incelediğinde ilk 10 risk unsurundan üçünün çevresel, üçünün toplumsal, ikisinin ekonomik risklerden oluştuğu görülmektedir. Münih Güvenlik Endeksi Risk Isı Haritası'na göre 2023 ve 2024 yılları Ekim-Kasım dönemi aralığında en yüksek düzeyde gerçekleşmesi beklenen ilk üç risk; aşırı hava

ve orman yangınları genel olarak iklim değişikliği ve doğal yaşam alanlarının yok edilmesi olarak kaydedilmiştir. 2024 yılında beklenen ilk üç risk unsurunun çevresel risklerden oluşması oldukça dikkat çekicidir. Isı haritasında çevresel risklerden sonra sırasıyla ekonomik veya mali kriz, savaş veya iklim değişikliği sonucu kitlesel göç, terörizm, artan eşitsizlik, siber saldırılar, Rusya ve enerji arzı kesintisi gelmektedir. 2024 yılında risk unsurlarına ilişkin beklentilerin, küresel iklim değişikliği ve Hamas-İsrail Savaşı'nın etkisiyle Orta Doğu bölgesinde oluşan çatışma olasılığı tarafından şekillendirildiği değerlendirilmektedir.

	Riskler
1	Aşırı hava ve orman yangınları
2	Genel olarak iklim değişikliği
3	Doğal yaşam alanlarının yok edilmesi
4	Ülkenizdeki ekonomik veya mali kriz
5	Savaş veya iklim değişikliği sonucu kitlesel göç
6	Terörizm
7	Artan eşitsizlik
8	Ülkenize yapılan siber saldırılar
9	Rusya
10	Enerji arzı kesintisi

Kaynak: *Münih Güvenlik Raporu 2024*

Dünya Ekonomi Forumu 2024 Küresel Risk Raporu'nda önem derecesine göre sıralanmış küresel riskleri orta (gelecek iki yıl içinde) ve uzun vade (gelecek on yıl içinde) periyotlar içinde tasnif etmiştir. Bu orta ve uzun vadeli risk unsurları incelendiğinde ise orta vadede özellikle yanlış bilgi ve dezenformasyon faaliyetlerinin küresel risklerin başında geldiği görülmektedir. Zira 2024 yılında küresel nüfusun yaklaşık yüzde 54'ünü ve küresel GSYH'nın yaklaşık yüzde 60'ını oluşturan ve ABD ve AB gibi kritik aktörlerin de aralarında yer aldığı ülkelerde seçimler gerçekleştirilecektir. Gerçekleşen bu seçimler ve sonrasındaki süreçte yanlış bilgi ve dezenformasyon faaliyetlerinin küresel iş ortamını temelden etkileyebileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan iklim değişikliğine bağlı aşırı hava olaylarının da gelecek yıllarda risk gündemindeki yerini koruması ve üretim ortamı ile küresel tedarik zincirlerini etkilemesi beklenmektedir. Diğer taraftan ekonomik, sosyal, siyasal ve jeopolitik gelişmelere bağlı olarak toplumsal kutuplaşma ve kamplaşmanın bir risk unsuru olmaya devam edeceği öngörülmektedir. Buna ek olarak yapay zeka başta olmak üzere siber uzay düzleminde meydana gelen teknolojik gelişmeler bir yandan önemli fırsatlar sunmaya devam ederken diğer yandan da çeşitli riskleri beraberinde getirmektedir. Özellikle yapay zeka, kişisel verilerin korunmasından, kritik altyapıların güvenliğine, dezenformasyondan iş ortamında meydana gelebilecek reform süreçlerine kadar geniş bir yelpazede riskler barındırmaktadır. Dolayısıyla teknolojik gelişmelere bağlı gelişen siber güvensizlik riskinin de gelecek yıllarda önemli bir meydan okuma olarak risk gündeminde yer almaya devam edeceği görülmektedir.

Çevre	Sosyal	Ekonomik	Jeopolitik	Teknolojik

	2 yıl içinde – Orta vade
1	Yanlış bilgi ve dezenformasyon
2	Aşırı hava olayları
3	Toplumsal kutuplaşma
4	Siber güvensizlik
5	Devletlerarası silahlı çatışma
6	Ekonomik fırsat eksikliği
7	Enflasyon
8	İstem dışı göç
9	Ekonomik gerileme
10	Kirlilik

	10 yıl içinde – Uzun vade
1	Aşırı hava olayları
2	Yeryüzü sistemlerinde kritik değişim
3	Biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem çöküşü
4	Doğal kaynak kıtlığı
5	Yanlış bilgi ve dezenformasyon
6	Yapay zeka teknolojilerinin olumsuz sonuçları
7	İstem dışı göç
8	Siber güvensizlik
9	Toplumsal kutuplaşma
10	Kirlilik

Kaynak: *Dünya Ekonomi Forumu Küresel Risk Raporu 2024*

Uzun vadeli riskler incelendiğinde ise iklim değişikliğine bağlı çevresel risklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda aşırı hava olayları, yeryüzü sistemlerinde kritik değişim, biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem çöküşü ve doğal kaynak kıtlığı gibi unsurların on yıllık süreçte küresel risk gündemi içerisinde yer almaya devam edeceği değerlendirilmektedir. Uzun vadede etki göstermesi beklenen bir diğer risk unsuru ise teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yanlış bilgi ve dezenformasyon, yapay zeka teknolojilerinin olumsuz sonuçları ve siber güvensizliktir. Bu üç unsurun da gelecek yıllarda sıklıkla risk gündemleri içerisinde yer alması ve küresel ticaret ortamı açısından önemli etkiler doğurması beklenmektedir.

Uzun vadeli riskleri görüntüleyen bir diğer çalışma ise AXA Gelecek Raporu'nda yer almaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen anket çalışmasında katılımcılara önümüzdeki beş ila on yılda bekledikleri risk unsurları sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre ilk sırada iklim değişikliği yer almaktadır. İklim değişikliğini sırasıyla Siber güvenlik riskleri jeopolitik istikrarsızlık, yapay zeka ve büyük veri ile ilgili riskler, enerji riskleri, doğal kaynaklar ve biyoçeşitlilik riskleri, finansal istikrar riskleri, toplumsal gerginlikler ve hareketler, pandemi ve bulaşıcı hastalıklar ve makroekonomik riskler takip etmektedir.

	Risk
1	İklim değişikliği
2	Siber güvenlik riskleri
3	Jeopolitik istikrarsızlık
4	Yapay zeka ve büyük veri ile ilgili riskler
5	Enerji riskleri
6	Doğal kaynaklar ve biyoçeşitlilik riskleri
7	Finansal istikrar riskleri
8	Toplumsal gerginlikler ve hareketler
9	Pandemi ve bulaşıcı hastalıklar
10	Makroekonomik riskler

Kaynak: *AXA Future Risk Report 2023*

Tüm bu gelişmeler ışığında 2024 yılı ve sonraki orta ve uzun vadeli süreçte küresel ticaret iklimini etkileyen farklı alanlarda çok çeşitli risk unsurlarının yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla 2024 yılı ve sonrasında hem politika yapıcılar hem de özel sektör açısından küresel tedarik zincirlerinin riskten arındırılması önemli bir gündem maddesi olacaktır. Bu bağlamda 2024 yılı ve sonrasında hükümetlerin ve özel sektörün kritik ürünlerin üretimi ve ticaretinde daha hassas davranması, sosyopolitik risk potansiyelini azaltmak için yapay zekaya ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilmesi beklenmektedir.

2.2. YEŞİL DÖNÜŞÜM: TÜRKİYE'NİN İHRACATINA ETKİLERİ VE FİNANSMAN SORUNU

2.2.1. TÜRKİYE'DE YEŞİL DÖNÜŞÜM

Yeşil Mutabakat Eylem Planı

Ülkemizin, uluslararası ticaret düzeninde son yıllarda ivme kazanan iklim değişikliği ile mücadele politikalarına adaptasyonunu sağlamayı hedefleyen ve ihracatta rekabetçiliğimizi güçlendirecek bir yol haritası niteliğinde olan "Yeşil Mutabakat Eylem Planı" 16 Temmuz 2021 tarihinde yayınlanmıştır. Eylem planında ülkemizin sürdürülebilir, kaynak-etkin ve yeşil bir ekonomiye geçişine tüm paydaşlarımızla birlikte katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede ihtisas çalışma grupları oluşturulmuş olup yeşil dönüşümün finansmanına yönelik çalışmaların görüşüldüğü çalışma grupları; Hazine ve Maliye Bakanlığı koordinasyonunda çalışmalarını gerçekleştiren "Yeşil Finansman İhtisas Çalışma Grubu" ve Dışişleri Bakanlığı koordinasyonunda çalışmalarını yürüten "AB Projelerinin Finansmanı İhtisas Çalışma Grubu"dur.

Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 9 ana başlıkta 81 eylemi içermektedir.

Avrupa Birliği, 11 Aralık 2019 tarihinde açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı ile, 2030 yılına yönelik sera gazı emisyon azaltımını 1990 yılı seviyesine göre en az yüzde 55 oranına yükseltmeyi ve Avrupa'nın 2050 yılına kadar dünyanın ilk iklim-nötr kıtasına dönüştürülmesi hedefini ortaya koymuştur. Avrupa Yeşil Mutabakatı bu dönüşümün detaylı planını oluşturmuştur.

Avrupa Yeşil Mutabakatı biyo-çeşitlilik, döngüsel ekonomi, sıfır kirlilik, sürdürülebilir ve akıllı mobilite, renovasyon dalgası, sürdürülebilir yemek, hidrojen, piller, açık denizde yenilenebilir enerji ve birçok diğer konuda kilometre taşı niteliğinde stratejilerle yarının ekonomisinin yapıtaşlarını hazırlamıştır.

Bu geçiş döneminin finanse edilmesi için, AB'nin yeşil dönüşüme en az yüzde 37 oranında katkı yapan iyileştirme planı NextGenerationEU, 2021-2027 yılları için ayrılan yeni dönem AB bütçesi ve sürdürülebilir finans ile özel yatırım elde etme üzerinde odaklanan, süregelen çalışmalar gibi daha önce eşi görülmemiş kaynaklar ayrılmıştır. Bunların yanında, iklim nötrlüğüne geçişi desteklemek için araştırma, yetenekler, endüstri, rekabet ve ticaret politikaları gibi tüm AB politikalarından faydalanmaya devam edilecektir.

Avrupa'nın 2050 yılında İklim-Nötr ilk kıta olma hedefi, iklim değişikliği ile mücadeleyi AB'nin en öncelikli politika alanı haline getirmiştir. AB 2050 yılına kadar sanayisinin dönüşümünü gerektiren yeni bir büyüme stratejisi benimseyeceğini açıklamıştır.
Avrupa Yeşil Mutabakatı AB'nin iklimden enerjiye, sanayiden tarıma, ulaşımdan finansmana varan geniş bir yelpazedeki politikalarının yükseltilen iklim hedefleri doğrultusunda gözden geçirilmesini hedeflemektedir.

- İklim Kanunu
- Temiz Enerji Dönüşümü
- Fit for 55 Paketi
- Sanayi Stratejisi ve Döngesel Ekonomi Eylem Planı
- Sürdürülebilir Akıllı Ulaşım
- Çiftlikten çatala Stratejisi
- Biyoçeşitlilik Stratejisi
- Sıfır Kirlilik
- Finansman

Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları

Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (ISSB)'nin global S1 ve S2 sürdürülebilirlik raporlama standartlarıyla tam uyumlu Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları ve "Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararları" 29 Aralık 2023 tarihinde yayınlanmıştır.

Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları'nın uygulanmasına ilişkin karara göre "Sürdürülebilirlik Raporlaması", belirlenen kapsama tabi işletmelerden, aşağıda belirtilen ölçütlerinden en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki raporlama döneminde aşan işletmeler için 01/01/2024 tarihinden itibaren zorunlu hale getirilmiştir.

TSRS kapsamında belirlenen eşik değerler:

- Çalışan sayısı: 250 kişi
- Aktif toplam: 500 Milyon Türk Lirası
- Yıllık net satış hasılatı: 1 Milyar Türk Lirası

Bankacılık Kanunu uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun düzenleme ve denetimine tabi bankalar, değere tabi olmaksızın zorunlu raporlama kapsamındadırlar. Ancak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesinde yer alanlar bankalar bu uygulamadan muaf tutulmuştur. Zorunlu olmamakla birlikte, kapsam dışında yer alan işletmeler de gönüllülük esasına göre Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarına uygun raporlama yapabileceklerdir.

TİM Yeşil Dönüşümün Finansmanı Çalışmaları

TİM Sürdürülebilirlik Eylem Planı çerçevesinde; yeşil dönüşüm sürecinde güncel durum tespiti yapmak, ekosistemin tüm paydaşlarıyla iş birliğini geliştirmek ve ihracatçılara yeşil finansman olanaklarından azami ölçüde faydalanmalarını sağlamak amacıyla ilgili bakanlık ve kamu kurumlarının, uluslararası finans kurumlarının Türkiye temsilciliklerinin, bankaların, ilgili sektör temsilcileri ve akademisyenlerin katılımıyla Yeşil Dönüşüme Yönelik Finansmana Erişim Toplantıları gerçekleştirildi.

- TİM ihracatın yeşil dönüşümünü desteklemek adına 2023 yılı Ocak-Nisan döneminde bankalarla görüşmeler gerçekleştirdi.

- 7 Haziran 2023 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği ile Yeşil Dönüşümün Finansmanı Toplantısı, banka ve kamu kurumlarının temsilcilerinin katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirildi.

- 26 Temmuz 2023 tarihinde Yeşil Dönüşümün Finansmanı Teknik Çalışma Grubu Toplantısı Türkiye Bankalar Birliği ile Yeşil Dönüşümün Finansmanı Toplantısı, banka ve kamu kurumlarının temsilcilerinin katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirildi.

- 13 Ekim 2023 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği koordinasyonu ve İGE A.Ş. organizasyonunda Akbank, Alternatifbank, Denizbank, Garanti Bankası, Halk Bankası, Şekerbank, TEB, Türk Eximbank, Vakıfbank, Yapı Kredi, Ziraat Bankası temsilcilerinin katılımlarıyla Türkiye Bankalar Birliği'nde düzenlendi. Bu toplantıda taslak ürün kartı sunuldu.

  Çalışma Grubu'ndan onay alınan ürün kartı Kasım 2023'te Hazine ve Maliye Bakanlığı'na sunuldu.

2.2.2. DÜNYADA YEŞİL DÖNÜŞÜM

Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi

Küresel tedarik zincirlerinde kurumsal faaliyetlerin çevresel ve sosyal etkilerine ilişkin özen yükümlülüğünün tesis edilmesine yönelik AB yasal çerçevesini hazırlayan Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Özen Yükümlülüğü Direktifi Taslağı (Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive -CSDD) Avrupa Komisyonu tarafından 23 Şubat 2022 tarihinde yayımlanmıştır.

Akabinde Komisyon tarafından 5 Ocak 2023 tarihinde yayınlanan Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi ile (Corporate Sustainability Reporting Directive -CSRD) AB'de faaliyet gösteren belli büyüklükteki firmalara özen yükümlülüğünü şirket politikalarına entegre etme, faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini tespit etme, potansiyel olumsuz etkileri önleme ve azaltma, mevcut olumsuz etkileri ortadan kaldırma ve bunları raporlama zorunluğu getirilmesi hedeflenmektedir.

Bu çerçevede, Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi'ne tabi tüm şirketler tarafından kullanılmak üzere, 31 Temmuz 2023 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (European Sustainability Reporting Standards-ESRS) kabul edilmiştir. Komisyon tarafından yapılan açıklamada;

- Standartların, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik ve insan hakları da dahil olmak üzere tüm çevresel, sosyal ve yönetişim konularını kapsadığı,
- Yatırımcıların, yatırım yaptıkları şirketlerin sürdürülebilirlik etkisini anlamaları için bilgi edinmesinin amaçlandığı,
- AB standartları ve küresel standartlar arasında birlikte çalışabilirliği sağlamak ve şirketler tarafından gereksiz yere çifte raporlamayı önlemek için Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board- ISSB) ve Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI) ile yapılan görüşmelerin de dikkate alındığı,
- Raporlama gerekliliklerinin, farklı şirketler için zaman içinde aşamalı olarak uygulanacağı bildirilmektedir.

Bundan sonraki süreçte, söz konusu Yönetmeliğin AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanması, yayımı takip eden üçüncü günde yürürlüğe girmesi ve 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren her mali yıl itibarıyla AB Üyesi Ülkelerde doğrudan uygulanması beklenmektedir.

Türkiye'de ise 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 88'inci maddesine 4 Haziran 2022 tarihli ve 31856 sayılı Resmî Gazeteyle yapılan değişiklikle eklenen altıncı fıkra ile Türkiye Sürdürülebilirlik Standartlarının belirlenmesi ve yayımlanması yetkisi Kamu Gözetimi Kurumuna verilmiştir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı

İş insanlarımız tarafından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin pazarına erişimde dikkate alınması gereken önemli bir husus Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde gerçekleşmekte olan ekonomik dönüşüm sürecidir.

Avrupa Birliği (AB), 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) ile 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefini ortaya koymuştur. AB, bu hedefe ulaşmak için yeni bir büyüme stratejisi

benimseyeceğini ve tüm politikalarını iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendireceğini açıklamıştır. Sanayiden finansmana, enerjiden ulaştırmaya ve binalardan tarıma uzanan bir dizi alanda AB politikalarında kapsamlı değişiklikler öngören Yeşil Mutabakat, Tek Pazar'ın tesisinden bu yana AB'nin en büyük girişimlerinden birisidir.

Bu kapsamda, AB'nin iklim, enerji, arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarının 2030 yılına kadar 1990'daki seviyesine kıyasla %55 emisyon azaltımı sağlanacak şekilde gözden geçirilmesi için "Fit for 55 (55'e Uyum)" mevzuat değişikliği paketi Avrupa Komisyonu'nca 14 Temmuz 2021'de yayımlanmıştır.

Paketin uluslararası ticareti etkileyecek en önemli unsurlarından birisi, dünyada ilk kez uygulamaya konulacak olan Sınırda Karbon Düzenlemesidir (SKDM/CBAM).

1 Ekim 2023 itibariyle yürürlüğe girmesi beklenen düzenlemeye ilk etapta demir-çelik, çimento, alüminyum, gübre, elektrik ve hidrojen ürünleri dahil olacaktır. Uygulama kapsamında, 1 Ocak 2026 tarihine kadar olan geçiş döneminde, AB'ye ithal edilen söz konusu ürünlerin üretimi aşamasında salınan karbon emisyonları ile üretim süreçlerinde kullanılan elektriğin üretiminden kaynaklı (dolaylı) emisyonların raporlaması yapılacaktır.

1 Ocak 2026 tarihinden itibaren başlayacak asıl uygulama döneminde ise ithal ürünlere gömülü emisyonlar için, AB'de yetkilendirilmiş ithalatçılar tarafından AB Emisyon Ticaret Sistemi (ETS)'ndeki haftalık karbon fiyatları dikkate alınarak karbon ücreti ödenmeye başlanacak, çimento ve gübre sektörlerinde dolaylı emisyonlar da ücretlendirmeye tabi olacaktır. SKDM kapsamında AB ETS'sinde Avrupalı üreticilere sağlanmakta olan ücretsiz tahsisatlar da mali yükümlülüğü azaltacak şekilde dikkate alınacak, bir yandan AB ETS'sinde ücretsiz tahsisatlar 2026-2034 döneminde belirli bir indirim takvimi çerçevesinde

kaldırılırken, aynı zamanda SKDM mali yükümlülükleri bu oranda artacaktır. Uygulama esaslarına ilişkin ikincil düzenlemeler geçiş dönemi içinde yürürlüğe konulacak olup, bu alandaki mevzuat çalışmalarının takibi önemlidir.

Bu kapsamda, iş insanlarımız tarafından dikkate alınmasında fayda görülen Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamındaki temel strateji belgeleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Avrupa Yeşil Mutabakatı
- AB İklim Yasası
- Avrupa Yeşil Mutabakatı Metni:
- 55'e Uyum (Fit for 55) Paketi
- Taslak SKDM mevzuat metni

Yeşil Mutabakatın ana unsurlarından bir diğeri ise ilgili tüm ürün mevzuatına etki edecek olan döngüsel ekonomidir. Bu ana tema altında, 10 Mart 2020 tarihinde AB Yeni Sanayi Stratejisi, 11 Mart 2020 tarihinde ise Döngüsel Ekonomi Eylem Planı açıklanmıştır. Böylece AB, hammadde temini aşamasından ürünlerin üretimi, tüketimi ve atık yönetimine dair döngüsel bir yaklaşım ile yeni kurallar getirileceğini açıklamış, elektronik ve bilişim teknolojileri, piller ve araçlar, ambalaj, plastikler, tekstil, yapı ve inşaat, gıda, su ve besinler öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

Gümrük Birliği kapsamında ülkemizce uyum sağlanan ürün mevzuatında önemli değişiklikler getirecek olan ve 30 Mart 2022 tarihinde açıklanan Sürdürülebilir Ürün İnisiyatifi ile gıda, yem ve medikal ürünler haricinde tüm ürün grupları için sürdürülebilirliğin bir norm olarak belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede açıklanan Yeni Eko-Tasarım Tüzüğü Taslağı ile ürünlerin daha dayanıklı, tamir edilebilir, karbon emisyonu düşük,

zararlı kimyasallardan ari, geri dönüştürülebilir olmasına yönelik AB düzeyinde ortak kurallar belirlenmesi, bu doğrultuda ürünlerin AB piyasasına arzı için karşılaması gereken standartların sürdürülebilirlik ekseninde şekillendirilmesi, ürüne ilişkin söz konusu bilgilerin tüketici, piyasa gözetimi otoriteleri, geri dönüşüm sektörünce kolayca ulaşılabilir olmasını sağlamak üzere ürüne eşlik edecek "dijital ürün pasaportları" geliştirilmesi, zorunlu yeşil kamu alımları kriterleri getirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede, AB'nin Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında öncelikli ürün gruplarından başlamak üzere tüm ürünlere yönelik mevzuat tasarıları hazırlaması öngörülmekte olup, ilk aşamada batarya, tekstil, yapı malzemeleri, ambalaj ve ambalaj atıklarına ilişkin mevzuat taslakları/ stratejiler yayımlanmıştır. Anılan taslaklarla, söz konusu ürün gruplarının tasarımından atık haline gelene kadar yaşam döngüsünün tamamını ilgilendirecek zorunlu gereklilikler ve sürdürülebilirlik kriterlerinin genel çerçevesinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

AB tarafından 1 Şubat 2023 tarihinde açıklanan Yeşil Mutabakat Sanayi Planı ile de sanayi sektörünün yeşil dönüşümü ve rekabet edebilirliğini ve ekonominin dönüşümüne yönelik yatırımları sağlamak için bir politika çerçevesi çizilmiş olup, Planın, Avrupa Yeşil Mutabakatı, AB Sanayi Stratejisi ve özellikle Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında sanayiyi dönüştürmeye yönelik sürdürülen çabaları tamamlaması öngörülmektedir.

Öte yandan, AB tarafından açıklanan Atık Sevkiyatı Tüzüğü Taslağı ile ,AB bir taraftan üçüncü ülkelere kontrolsüz atık ihracatını kontrol altına almayı hedeflediğini açıklarken, diğer yandan AB içindeki mevcut atıkların bir kaynak olarak ekonomiye kazandırılması ve döngüsel ekonomi hedeflerinin desteklenmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması

Avrupa Birliği'nin (AB) Avrupa Yeşil Mutabakatı ile koyduğu sera gazı emisyon azaltımı hedefine ulaşılması açısından temel araçlardan birisi Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasıdır (SKDM). AB bu mekanizma ile bir yandan yeşil dönüşümün yaratacağı maliyet karşısında Avrupa'nın rekabetçiliğinin korunmasını, diğer taraftan küresel düzeyde iklim değişikliği ile mücadele çabasının artırılmasını hedeflemektedir.

SKDM ile AB içinde 2005 yılından bu yana uygulanan Emisyon Ticaret Sistemine (ETS) eşdeğer bir karbon fiyatlandırmasının, SKDM kapsamına giren ürünlerin ithalatı aşamasında da uygulanması öngörülmektedir.

AB içinde emisyon azaltım hedeflerine ulaşılabilmesi için bir dizi düzenleyici tedbir alınmaktadır. Bunlardan birisi de Birlik içinde sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması amacıyla geliştirilmiş karbon fiyatlandırması aracı olan ETS uygulamasını sıkılaştıracak mevzuat güncellemesidir. Söz konusu mevzuat güncellemesi ile ETS kapsamında yer alan sektörlerde emisyonların 2005 yılına kıyasla 2030 yılında %62 oranında azaltılması hedeflenmekte; bu çerçevede, bir defaya mahsus olmak üzere sistemden 2024 yılında 90 milyon, 2026 yılında 27 milyon ton tahsisatın (emission allowance) kaldırılması, eş anlı olarak da piyasada işlem gören tahsisatların 2024-2027 döneminde yıllık %4,3, 2028-2030

döneminde ise %4,4 oranında azaltılması öngörülmektedir. Bunun yanında, sistem içinde dağıtılan ücretsiz tahsisatlar 2026-2034 döneminde belirli oranlarda azaltılarak kaldırılacaktır. Piyasada işlem gören tahsisat miktarının azaltılması, karbon ücretinin yükselmesine sebep olacak, bu da firmaları maliyetlerini düşürmek üzere üretim süreçlerinin yenilenmesi, temiz üretim teknolojilerinin adaptasyonu gibi emisyon azaltımına yönelik yatırımları artırmaya yönlendirecektir.

Öte yandan, AB ETS kapsamındaki karbon fiyatlandırmasının sera gazı emisyonu yüksek, enerji-yoğun sektörlerde maliyet artışlarına sebep olarak firmaların üretimlerini iklim değişikliğiyle mücadele çabası AB seviyesinde olmayan ülkelere kaydırması riskine (karbon kaçağı riski) yol açacağı anlayışı mevcuttur. AB ETS'sinin sıkılaştırılması nedeniyle emisyon azaltımı yapamayan firmaların karbon maliyetleri de artacaktır. Bu çerçevede, SKDM, ETS içinde karbon kaçağı riskini önlemek üzere sağlanan ücretsiz tahsisatların yerini alacak şekilde geliştirilmiş bir mekanizma olup ücretsiz tahsisatlar aşamalı olarak sonlandırılırken SKDM yükümlülükleri de bununla orantılı olarak devreye girecektir. Uygulama ile SKDM kapsamına giren ürünlerin üretiminden kaynaklı sera gazı emisyon değerleri ile bağlantılı olarak, AB ETS ile eşdeğer maliyetlerin ithalatçılar tarafından da yüklenilmesi öngörülmektedir.

SKDM Tüzük Metni, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Konsey tarafından 10 Mayıs 2023 tarihinde imzalanmış ve 16 Mayıs 2023 tarihli ve L 130/52 AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmış olup 17 Mayıs 2023 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

Varılan Uzlaşı Çerçevesinde SKDM'nin Ana Uygulama Esasları:

1- Uygulama Takvimi

SKDM Tüzüğü 1 Ekim 2023 tarihinde raporlama yükümlülüğü ile sınırlı olarak uygulamaya girecektir. Bu kapsamda, 1 Ekim 2023-31 Aralık 2025 tarihleri arasında, mali yükümlülük doğmayacak bir geçiş dönemi söz konusu olacaktır.

Geçiş dönemi, uygulama esaslarının oturtulması, veri toplanması ve uygulamanın iyileştirilmesine yönelik aksayan noktaların tespit edilmesi gibi amaçlara hizmet edecek, bu dönemdeki deneyim çerçevesinde gerekli iyileştirmeler ve ikincil mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 2025 sonuna kadar olan geçiş döneminde, ithal edilen ürünlere gömülü emisyonlar (embedded emissions) için herhangi bir ücretlendirme yapılmayacak; mali yükümlülüklerin devreye girdiği asıl uygulama dönemi 1 Ocak 2026 itibariyle başlayacaktır.

2- Ürün ve Sera Gazı Kapsamı

SKDM, demir-çelik, alüminyum, çimento, gübre, elektrik ve hidrojen sektörlerini kapsamaktadır. SKDM'ye tabi ürünler ve ilgili ürünlerle ilişkili sera gazları mevzuat metninin "Ek I (Annex I)" başlıklı ekinde listelenmektedir. Ürünlerin tanımlanmasında gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP/CN) kodları esas alınmıştır.

Kapsamda, ticaret sapmasını önlemek gayesiyle birincil ürünlerin girdi olarak kullanıldığı ve üretim süreçleri karmaşık olmayan çeşitli kullanıcı ürünlere (downstream products) yer verilmiştir. Ayrıca SKDM kapsamındaki ürünlerin üretiminde kullanılan belirli girdiler (precursors) kapsama dahil edilmiştir. Bu çerçevede, SKDM kapsamındaki ürünler hem doğrudan AB'ye ithal edildikleri hem de diğer SKDM ürünlerinin üretimi aşamasında girdi olarak kullanıldıkları durumlar itibariyle mevzuatla getirilen yükümlülüklere tabi olacaktır.

Öte yandan, AB içindeki üretime yönelik ETS daha geniş bir sektörel kapsama sahiptir. İthalat aşamasında uygulanmak üzere ETS'nin eşdeğeri bir mekanizma olarak tasarlanan SKDM'nin kapsamı belirlenirken, üretimin AB dışına kayması riski yüksek olan sektörler arasından, ürün bazında karbon emisyon ölçümünün nispeten kolay yapılabileceği sektör ve ürün grupları seçilmiştir. Zaman içinde, ürün bazında karbon ayak izi ölçümüne yönelik uygun metodolojilerin geliştirilmesi ile birlikte daha fazla kullanıcı sektör veya ürünün SKDM kapsamına alınması beklenebilecektir.

Buna ilaveten, ürün kapsamına ilişkin, ilk olarak geçiş dönemi sona ermeden (2025 sonuna kadar) ve sonrasında 2028 yılı itibariyle iki yıllık dönemler içinde, Komisyon tarafından gerçekleştirilecek analizler çerçevesinde karbon kaçağı riskleri dikkate alınarak kapsamın genişletilmesi hususu değerlendirilecektir. Kapsamın yeni kullanıcı sektör ve ürünleri içerecek şekilde genişletilmesi ve en geç 2030 yılına kadar AB ETS'si içindeki tüm sektörleri içermesi konuları da söz konusu analizler dikkate alınarak karara bağlanacaktır.
Avrupa Komisyonu tarafından geçiş dönemi bitmeden yapılacak ilk analiz kapsamında, öngörülebilirliği ve güvenilirliği artırmak üzere, yeni ürün ve sektörlerin hangi ölçüde ve zaman diliminde sisteme dahil edilebileceğine ilişkin bir takvimlendirmenin de yapılması amaçlanmaktadır.

3- Emisyon Hesaplamalarının Kapsamı

SKDM'nin emisyon hesaplamalarına doğrudan emisyonların yanı sıra belirli ürünler itibariyle üretim sürecinde kullanılan elektriğin üretiminden kaynaklanan dolaylı emisyonlar da dahil edilmiştir. Taslak mevzuat metni, dolaylı emisyonlara ilişkin karbon maliyetini ilk etapta daha dar bir ürün grubuna getirmekte olup bu alandaki yükümlülüklerin geçerli olacağı ürün kapsamı uygun hesaplama metodolojilerinin geliştirilmesine de bağlı olarak aşamalı şekilde genişletilecektir.
SKDM Tüzüğü'nün "Ek IA (Annex IA)" başlıklı ekinde, SKDM kapsamındaki ürünlerden hangileri için sadece doğrudan emisyonların dikkate alınacağı listelenmektedir. Ek I'de olup Ek IA'da olmayan ürünler için ise dolaylı emisyonlar da dikkate alınacaktır.

Buna göre, 2026 itibariyle dolaylı emisyonlara bağlı maliyetler ilk etapta çimento ve gübre ürünleri ile aglomere demir

cevherleri gibi sınırlı sayıda ürün için getirilecektir. Bununla birlikte, geçiş dönemi sona ermeden yapılacak değerlendirmede, uygun hesaplama metodolojilerinin geliştirilmesine bağlı olarak, SKDM kapsamındaki diğer ürünler için de 2026 itibariyle dolaylı emisyonların mali yükün hesaplanmasında dikkate alınıp alınmayacağı karara bağlanacaktır.

4- Geçiş Dönemindeki Raporlama Yükümlülükleri (SKDM Tüzüğü, Madde 35)

SKDM Tüzüğü kapsamındaki ürünlerin ithalatı, mevcut durumda da olduğu gibi ya doğrudan ithalatçı firmalar ya da ithalatçı firmalar hesabına gümrük işlemlerini gerçekleştiren dolaylı gümrük temsilcileri tarafından yapılacaktır. Geçiş döneminde ithalatçılara yönelik olarak AB gümrük mevzuatında yer alan olağan kayıt süreçlerinin dışında bir onay/kayıt süreci öngörülmemektedir.

Bu dönemde, SKDM ürünlerini ithal eden ithalatçılar veya dolaylı gümrük temsilcileri, her bir çeyrek dönem için, o çeyrekte ithal ettikleri ürünlere ilişkin, takip eden ilk 1 ay içinde raporlama yapacaktır (SKDM Raporu). Örnek olarak, Ocak-Mart dönemi içinde yapılan ithalat için Nisan sonuna kadar SKDM Raporu sunulacaktır.

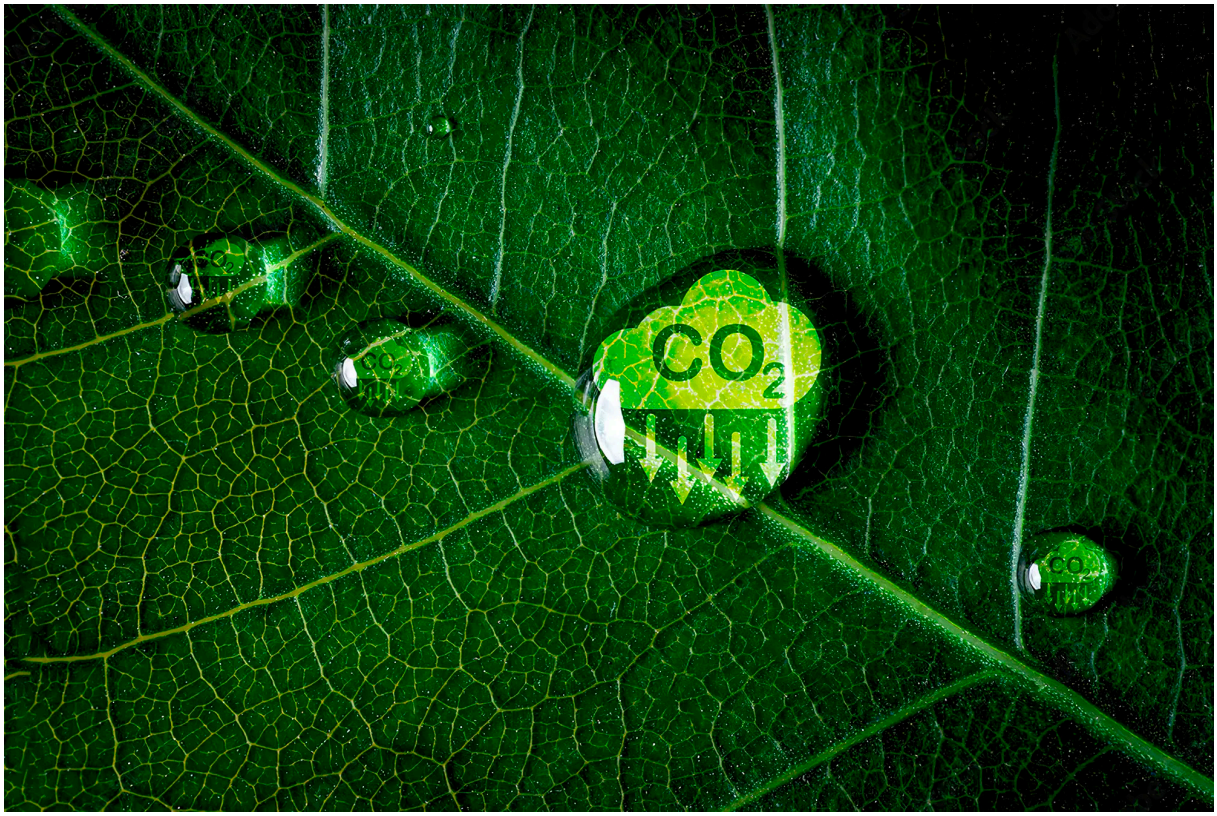
SKDM Raporunda aşağıdaki bilgilere yer verilecektir:

a. Her bir ürün türü için ayrıştırılmış olarak ve elektrik için megavat saat, diğer ürünler için ton değerleri üzerinden ifade edilecek şekilde, ithal edilen toplam ürün miktarı ile ürünün ithal edildiği menşe ülke ve üretici tesis;
b. Ek IV'de (Annex IV) belirlenen yöntem çerçevesinde hesaplanan, elektrik için megavat saat başına ton karbondioksit eşdeğeri emisyon miktarı, diğer ürünler için 1 ton ürün başına ton karbondioksit eşdeğeri emisyon miktarı şeklinde ifade edilen gerçekleşen toplam gömülü emisyon miktarı (bu hususta, bir ikincil mevzuat düzenlemesi ile uygulama esasları detaylandırılacaktır);
c. Komisyon tarafından yayımlanacak uygulama yönetmeliği çerçevesinde hesaplanacak toplam dolaylı emisyonlar;
d. Ürüne gömülü emisyonlar için menşe ülkesinde ödenecek olan, olası ücret iadesi veya diğer telafi ödemeleri de dikkate alınarak hesaplanmış net karbon ücreti tutarı.

İthalat gerçekleşmelerine ilişkin olarak, Avrupa Komisyonu, ithalatçıların yanı sıra gümrük idarelerinden de ithal edilen SKDM ürünlerine ilişkin düzenli veri alacak ve SKDM raporlarını, yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini de gözetecek şekilde inceleyecektir. Bu çerçevede, Komisyon, düzenli olarak üye ülkelerdeki yetkili otoritelere SKDM raporlama yükümlülüklerini yerine getirmediğini değerlendirdiği ithalatçılar hakkında bilgi aktararak, raporlamadaki eksikliklerin giderilmesini teminen gerekli ilave bilgi gereksinimlerini bildirecektir.

Raporlama yükümlülüğünü yerine getirmeyen veya tespit edilen eksiklikleri gidermeyen ithalatçılara, ilgili üye ülke yetkili otoritesi tarafından etkili, orantılı ve caydırıcı nitelikte para cezası uygulanmasına ilişkin hususlar Taslak Tüzüğün 35'inci maddesinin (5) ve (5a) bentlerinde düzenlenmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, geçiş döne-

minde ithalatçılar, üçer aylık dönemler itibariyle, AB'ye ithal edilen SKDM kapsamındaki tüm ürünler için, ürünün üretim süreci ile ilişkili doğrudan ve dolaylı emisyonları ürün ve üretici tesis ayrıştırması yaparak raporlayacaktır.

Bu çerçevede;

- Ürünün üretimi esnasında açığa çıkan, üretim sürecinden kaynaklanan doğrudan emisyonlar (Kapsam-1 emisyonlar) - [ısıtma ve soğutma kaynaklı emisyonlar dahil üretici firmanın üretim sürecinden kaynaklanan emisyonlar],
- Üretim sürecinde kullanılan ve üretici firma dışından temin edilen, yine SKDM kapsamındaki üretim girdilerinin üretimi aşamasında açığa çıkan emisyonlar (kısmi Kapsam-3) - [girdinin üretim sürecinde açığa çıkan ve girdinin tedarik edildiği üreticiden temin edilecek olan emisyon verisi]
- Ürünün üretiminde kullanılan elektrikten kaynaklanan dolaylı emisyonlar (Kapsam-2 emisyonlar) ürün bazında raporlanacaktır.

Bu hususta, her ne kadar mevzuatla getirilen yükümlülük ithalatçılar üzerinde ise de ürüne gömülü emisyonların izlenmesi, raporlanması ve 2026 itibariyle doğrulatılması ithalatçılarca üretici firmalardan talep edilecektir. Bu kapsamda SKDM kapsamındaki ürünleri üreten firmaların, yine SKDM kapsamında yer alan girdi niteliğindeki ürünleri tedarik ettiği firmalardan ilgili emisyon değerlerini temin edebilmesi gerekecektir. Ancak üretim sürecinde yer alsa dahi SKDM Tüzüğü Ek I'de yer almayan -örneğin çelik üretiminde girdi olarak kullanılan "kok (coke)", alüminyum üretiminde girdi olan "alümin (alumina)" gibi- girdiler için, tedarikçilerden girdinin üretiminde salınan sera gazı verilerinin temin edilmesi

gerekmeyecek; Ek I'de yer almayan girdiler sadece üretim süreci (proses) emisyonları itibariyle hesaplamaya dahil olacaktır.

Çeyrek dönemler itibariyle yapılacak olan emisyon ve üçüncü ülkelerde ödenen karbon ücreti raporlamalarından ilki için geçerli tarih aralığı 1-31 Ocak 2024 olarak öngörülmektedir. İlk raporlama tarihi ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirilse dahi her halükârda emisyonların bildirimi için 1 Ekim 2023 itibariyle veri toplanmaya başlanması veya bu tarihin sunulacak veri için başlangıç noktası olarak alınması gerekecektir.
Öte yandan, raporlamaya esas teşkil edecek emisyon izleme ve hesaplama metodolojileri, Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulmuş bir uzman grubu tarafından çalışılmış ve SKDM geçiş döneminin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları içeren ikincil mevzuat, 17 Ağustos 2023 tarihinde kabul edilmiştir. Böylece, SKDM ürünleri için geçiş dönemi raporlama yükümlülükleri ve bu ürünlerin üretim sürecinde açığa çıkan gömülü emisyonların hesaplanmasına yönelik metodoloji ortaya konmuştur.
Bununla birlikte, AB ithalatçıları ve AB dışı tesisler için yeni kuralların uygulamasına yönelik Komisyon tarafından hazırlanan rehber dokumanlar ve hesaplama şablonu da Komisyon'un web sitesinde yayımlanmıştır.

Dikkate alınması önemli olan bir diğer husus ise 1 Ekim 2023-31 Aralık 2025 tarihleri arasındaki geçiş döneminde gerçekleşen emisyonların raporlanmasında, doğrulama (verification) gerekliliğinin bulunmadığıdır. Bu çerçevede, raporlamalar için üçüncü taraf sera gazı doğrulama firmalarından doğrulama hizmeti alınması zorunlu değildir. Yukarıda da değinildiği gibi geçiş döneminde Komisyon, raporları periyodik olarak inceleyerek eksiklik ve olağan durumdan sapmaları tespit edecek ve üye ülke yetkili otoritelerine ithalatçılara yönelik cezai işlem gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi amacıyla düzenli bilgilendirmede bulunacaktır.

5- 1 Ocak 2026 Sonrasındaki Uygulama Dönemi

SKDM kapsamında mali yükümlülüklerin doğacağı asıl uygulama döneminin başlangıcı olan 1 Ocak 2026 tarihi itibariyle, düzenleme kapsamındaki ürünlerin ithalatı sadece "yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü (authorized CBAM declarant)" tarafından yapılabilecektir. Bu dönemde de ithalatın/gümrük işlemlerinin doğrudan ithalatçı firma veya gümrük müşavirleri (dolaylı gümrük temsilcileri) aracılığıyla yapılması mümkün olacaktır.

Mali yükümlülüklerin tahsili açısından SKDM yükümlüsünün yetkilendirilme kriterleri arasında yerleşiklik şartı getirilmektedir. Bu çerçevede, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsünün, esas olarak doğrudan AB'de yerleşik olan ithalatçı olması öngörülmektedir. Ancak AB'de yerleşik bir ithalatçı firmanın yine AB'de yerleşik dolaylı gümrük temsilcisi, rızası olması halinde, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü olabilecektir. AB'de yerleşik olmayan ithalatçılar için ise yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü sadece ithalatçı firmanın AB'de yerleşik dolaylı gümrük temsilcisi olabilecektir.

Mevzuat hükümlerinin yürürlüğe giriş takvimini düzenleyen Madde 36 çerçevesinde, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü başvurularının yapılması (Madde 5) ve yetkilendirme (Madde 17) hükümleri 31 Aralık 2024'ten

itibaren geçerlik kazanacaktır. Dolayısıyla yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü başvuruları 2025 yılı itibariyle alınmaya başlanacak, ihracatçı firmalarımızın da AB'de yerleşik ithalatçılarının SKDM yükümlüsü yetkisini alıp almadığını 2025 yılı içinde kontrol etmesi önemli olacaktır.

SKDM Mali Yükümlülüğü ve SKDM Bildiriminin Esasları: 2026 itibariyle başlayacak ana uygulama döneminde, SKDM Tüzüğü ekinde yer alan ithal ürünlerle ilişkili karbon emisyonları için oluşan mali yükümlülük, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü tarafından yıl boyunca satın alınan SKDM sertifikalarının teslimi suretiyle karşılanacaktır. Bu kapsamda, ürüne gömülü her 1 ton CO2 eşdeğeri sera gazı emisyonu için 1 SKDM sertifikası teslim edilecektir. Bu çerçevede SKDM sertifikası, ithalatta bir belgelendirme/sertifikasyon yükümlülüğü olarak algılanmamalı, 1 ton CO2 eşdeğeri sera gazına denk gelen kıymetli kâğıt gibi düşünülmelidir.

SKDM sertifika ücretleri, Avrupa Komisyonu tarafından, AB Emisyon Ticaret Sistemi içinde oluşan bir önceki haftanın ortalama fiyatı üzerinden haftalık olarak yayımlanacaktır.

SKDM kapsamında oluşacak mali ve idari tüm yükümlülük, AB'de yerleşik yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsünün üzerindedir. Ancak ticaret hayatında, ithal ürünün ve ürünün üçüncü ülkedeki üreticisinin hangi ölçüde ikame edilebilir olduğuna göre, oluşacak karbon maliyetlerinin üçüncü ülke ihracatçı/üreticilerine de yansıtılması beklenebilecektir.

Bildirim Yükümlülüğü: Ana uygulama döneminde, geçiş dönemindeki raporlama yükümlülüğüne benzer şekilde, her yıl Mayıs sonuna kadar, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü tarafından, bir önceki yıl içinde gerçekleşen ithalat ve emisyon değerlerine ilişkin bir SKDM bildirimi (CBAM declaration) yapılacaktır. Bu çerçevede, uygulama kapsamında ilk bildirim 1 Ocak-31 Aralık 2026 döneminde gerçekleşen SKDM ürünleri ithalatı için 31 Mayıs 2027 tarihine kadar yapılacaktır.

Bildirimler, AB Komisyonu tarafından kurulacak bir Merkezi Elektronik Kayıt Sistemi (CBAM Registry) üzerinden gerçekleştirilecektir. Ayrıca ihracatçı ülkelerdeki üreticilerin, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüleri tarafından SKDM bildirimleri yapılırken kullanılması amacıyla, doğrulanmış emisyon verilerini merkezi kayıt sistemine yüklemesi mümkün olacaktır. Üçüncü ülkelerdeki üreticilerce emisyon verilerinin sisteme girilebilmesi imkânı, özellikle emisyon değerleri düşük üreticiler için pazara girişte de avantaj sağlayabilecektir.

Öte yandan, yetkilendirilmiş SKDM yükümlüsü tarafından yapılacak SKDM bildiriminde aşağıdaki hususlara yer verilecektir:

a. Her bir ürün türü için ayrıştırılmış olarak ve elektrik için megavat saat, diğer ürünler için ton değerleri üzerinden ifade edilecek şekilde, bir önceki takvim yılı içinde ithal edilen toplam ürün miktarı;
b. İthal edilen söz konusu ürünler için SKDM Tüzüğü Madde 7 çerçevesinde hesaplanmış ve Madde 8 çerçevesinde doğrulanmış olan, elektrik için megavat saat başına ton karbondioksit eşdeğeri emisyon miktarı, diğer ürünler için 1 ton ürün başına ton karbondioksit eşdeğe-

ri emisyon miktarı şeklinde ifade edilen gerçekleşen toplam gömülü emisyon miktarı (Komisyon, ikincil mevzuat düzenlemeleri ile gömülü emisyon hesaplama ve doğrulamaya yönelik uygulama esaslarını detaylandıracaktır);

c. Teslim edilecek toplam SKDM sertifikası miktarı (Bu değere, hesaplanan toplam gömülü emisyona karşılık gelen sertifika miktarından menşe ülkede ödenmiş karbon ücretlerine denk gelen kısım düşülüp, AB ETS içinde geçerli ücretsiz tahsisatları yansıtacak indirim de yapıldıktan sonra ulaşılacaktır.)

d. SKDM Tüzüğü Madde 8 ve Ek V çerçevesinde, bir akredite doğrulayıcı tarafından hazırlanmış doğrulama raporunun örneği.

Avrupa Komisyonu, SKDM bildirimi için standart formatı belirlemeye; hesaplanan toplam gömülü emisyon değerleri ile ilişkili olarak her bir ürün, menşe ülke ve üçüncü ülke üretici tesisi bazında, emisyon verisi ve ödenmiş karbon ücreti başta olmak üzere, hangi destekleyici bilgi ve belgelerin sağlanacağına; SKDM bildiriminin merkezi kayıt sistemi üzerinden yapılmasına ilişkin usule ve SKDM sertifikalarının teslimine yönelik esaslara dair ikincil mevzuat düzenlemelerini en geç 2025 yılı içinde yayımlayacaktır. Karbon ücretlendirmesi esasları: SKDM kapsamında oluşacak mali yükün hesaplanmasında, ithal edilen elektrik haricindeki her bir tür ürün için toplam ürün miktarı, gömülü emisyon miktarı, AB ETS'sinde ürünün muadiline sağlanan ücretsiz tahsisat miktarı ve menşe ülkede ödenmiş karbon ücretleri dikkate alınacaktır. AB ETS'sinde aynı ürüne sağlanan ücretsiz tahsisatlar ile menşe ülkede tabi olunan karbon ücreti mali yükümlülüğü azaltacaktır. Hesaplama

esasları SKDM Tüzüğü Madde 7 ve Ek IV'de düzenlenmekte olup, uygulama esasları ikincil düzenlemelerle açıklığa kavuşturulacaktır.

Ürüne gömülü emisyon hesaplamasında ürünün "basit ürün (simple good)" veya "karmaşık ürün (complex good)" olup olmadığına göre hesaplama unsurları da değişecektir.

Basit ürünler, üretim sürecinin tamamen sıfır emisyonlu girdiler ve yakıtlara (örneğin maden cevherleri veya hurda metal ile biyokütle yakıtları) dayalı olduğu ürünlerdir. Bunun dışındaki tüm ürünler ise karmaşık ürün tanımına girmektedir.

Basit ürünler için ton başına doğrudan gömülü emisyon miktarı, ürünün üretim sürecinde salınan toplam sera gazı miktarının toplam ürün miktarına bölünmesiyle bulunacaktır.

Karmaşık ürünler söz konusu olduğunda ise, SKDM EK-1'inde yer alan diğer ürünler emisyon hesabı yapılacak ürünün üretim sürecinde girdi olarak kullanılıyorsa, bu girdilerin gömülü emisyonları bunların temin edildiği üreticilerden edinilerek hesaplamaya dahil edilecektir. Dolayısıyla karmaşık ürünler için gömülü emisyonlar hem ürünün kendi üretim sürecinde salınan sera gazlarının, hem de diğer üreticilerden alınan SKDM kapsamındaki girdilerin üretiminde salınan sera gazlarının toplamı üzerinden hesaplanacaktır.

Gerçekleşen emisyonların hesaplanamadığı/raporlanamadığı durumlarda, Avrupa Komisyonu tarafından belirlenecek varsayılan emisyon değerleri dikkate alınacaktır. Varsayılan değerlerin hesaplanmasında, raporlama dönemi boyunca yapılacak bildirimler ve kamuya açık güvenilir kaynaklardan temin edilebilecek ülke veya bölge bazında ürüne gömülü emisyon değerleri dikkate alınacaktır. Bunlara da ulaşılamadığı durumda ise AB içinde aynı ürünü üreten, emisyon salımı en yüksek "%X" tesisin emisyon ortalamaları üzerine eklenecek bir tutar (mark-up) üzerinden hesaplanan varsayılan değerler kullanılacaktır. AB'de en kötü performans gösteren tesislerin yüzde kaçının hesaplamada dikkate alınacağına yönelik "%X" oranı, Komisyon tarafından ikincil düzenlemelerle belirlenecektir.

Bu çerçevede, özellikle emisyon performansı AB'deki muadillerine kıyasla iyi olan firmaların gerçekleşen emisyon değerlerini raporlaması, ithalatta karbon maliyetinin azaltılması ve tedarikçi olarak tercih edilebilirliğin artırılması açısından önemli olacaktır.

Gerekli hallerde, ürünün üretim sürecinde kullanılan elektriğin üretiminden kaynaklı dolaylı emisyonların hesaplanmasında ise EK IV-Md 4.3 çerçevesinde Komisyon tarafından belirlenecek varsayılan değerlerin dikkate alınması öngörülmektedir. Bu kapsamda varsayılan değerler;

- AB elektrik şebekesinin karbon emisyon faktörü ortalaması, veya
- Menşe ülke elektrik şebekesinin karbon emisyon faktörü ortalaması, veya
- Menşe ülkedeki fiyat belirleyen elektrik üreticilerinin (price setting sources) karbon emisyon faktörü ortalaması üzerinden hesaplanacaktır.

Menşe ülke veya menşe ülkenin de dahil olduğu ortak elektrik şebekesine sahip olan bir ülke grubu tarafından, güvenilir veriler çerçevesinde, gerçek emisyon faktörü ortalamasının varsayılan değerden daha düşük olduğu gösterilebilirse, daha düşük olan söz konusu değer hesaplamaya esas teşkil edecektir.

Dolaylı emisyonların hesaplanmasında varsayılan değer için yukarıdaki seçeneklerden hangisinin esas alınacağı, geçiş döneminde yapılacak raporlamalarda yer alan ürünün üretiminde ne kadar elektrik kullanıldığı, menşe ülke, elektrik üretim kaynağı (generation source) ve söz konusu elektrik üretimi ile ilişkili emisyon faktörleri de dikkate alınarak, Komisyon tarafından geçiş dönemi sona ermeden en az 6 ay önce yayımlanacak bir ikincil mevzuat ile açıklığa kavuşturulacaktır.

6- SKDM Kapsamında Komisyon/ Üye Ülke Yetkili Otoriteleri Arasında Yetki Dağılımı

SKDM'nin uygulanmasına yönelik belirli unsurlar Komisyon tarafından kurulup idare edilecek merkezi sistemler üzerinden gerçekleştirilecekken (SKDM raporlamaları, bildirimleri, SKDM sertifikalarının satın alınması ve teslimi, vb.); SKDM yükümlüsünün yetkilendirilmesi, SKDM bildirimlerinin gözden geçirilmesi, SKDM sertifikalarının satılması ve geri alınması, mevzuata uyumsuz uygulamaların incelenmesi ve cezai müeyyidelerin uygulanması gibi belirli hususlar ise üye ülke yetkili otoritelerinin görev alanına girmektedir.

COP-28'de Alınan Kararlar

30 Kasım 2023 tarihinde Dubai'de başlayan Birleşmiş Milletler 28. Taraflar Konferansı (COP28) 13 Aralık 2023 tarihinde tamamlandı. Önceki taslakta, petrol, gaz ve kömürün "aşamalı olarak durdurulması" seçeneği bulunurken yeni metin taslağında ise, 2050 yılına kadar net sıfır emisyona ulaşmak için fosil yakıtların üretim ve tüketimini "azaltmaya" odaklanıldı. Bu çerçevede iklim sivil toplum kuruluşları tarafından ülkemizin de artık fosil yakıt ithalatını 2050 tarihine kadar durdurması ve Türkiye'nin COP28'de, konferans kararı olarak "fosil yakıtlardan çıkış"ı desteklemesi ve Küresel Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Taahhüdünü imzalaması talep edildi.

Bu yılki etkinlikte, Paris Anlaşması'ndan bu yana kaydedilen ilerlemenin kapsamlı bir değerlendirmesini sağlandı ve ilk "küresel durum değerlendirmesi" yer aldı. Amaç; ilerlemekte olan boşlukları kapatmaya yönelik tedbirler de dahil olmak üzere, iklim eylemi konusundaki çabaları uyumlu hale getirmek olarak açıklandı. COP28 aynı zamanda iklim değişikliğine uyum girişimlerinin yanı sıra azaltımı da ön plana çıkarttı. Bunlar dört ana tema altında toplandı: sağlık, su, gıda ve doğa. COP28, yüksek emisyonlu sektörler, özel sektör ve petrol ve doğal gaz kuruluşları da dahil olmak üzere genişletilmiş paydaş katılımını öne çıkaran ilk etkinlik oldu.

COP 28'de şu hususlar öne çıktı;

- Gelişmiş ülkelerin, yoksul ve savunmasız ülkelerin uğradığı zararın bir kısmını tazmin etmek için Kayıp ve Hasar Fonu oluşturulmasına COP27'de karar verilmiş ancak fonun içeriğine ve kapsamına dair uzlaşma sağlanamamıştı. COP28'in ilk gününde Kayıp ve Hasar Fonu'nun faaliyete geçirilmesi hususunda uzlaşmaya varıldı. Dünya Bankası 4 yıl süreyle fonun ev sahibi ve bağımsız sekreteri olacak. Fon çerçevesinde 2030 yılına kadar yılda en az 100 milyar doların aktarılması hedefleniyor.
- Taraflar, değişen iklimin etkilerine karşı dirençli olmak ve ülkelerin çabalarını değerlendirmek için dünyanın nereye ulaşması gerektiğini belirleyen Küresel Uyum Hedefi (GGA) ve çerçevesine ilişkin hedefler üzerinde mutabakata vardı. GGA çerçevesi, uyum hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği ihtiyacı konusunda küresel bir fikir birliğini yansıtıyor.
- Küresel Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Taahhüdü'ne imza atan 130 ülke, taahütlerde bulundu. İmzacılar, metan emisyonlarını aşamalı olarak ortadan kaldırmanın yanında, küresel yenilenebilir enerji kapasitesini 2030 yılına kadar üç katına çıkararak 2022'deki mevcut 3,4 terawatt'tan 11 terawatt'a

çıkarmayı ve %2 olan küresel ortalama yıllık enerji verimliliği iyileştirme oranını her yıl %4'ün üzerine çıkarmayı taahhüt etti. Henüz imzacıları arasında Türkiye, Çin, Hindistan ve Güney Afrika bulunmuyor.

- Küresel petrol üretiminin %40'ından fazlasını temsil eden 50 şirket, Petrol ve Gaz Karbonsuzlaştırma Tüzüğü'nü (OGDC) imzalayarak metan emisyonlarını sıfırlamayı, rutin alev yakmayı 2030'a kadar sona erdirmeyi ve en geç 2050'ye kadar toplam net sıfır operasyona ulaşmayı taahhüt etti.
- 2015 Paris İklim Zirvesinden bu yana temiz enerji yatırımları yüzde 100 artış gösterdi. Bu nedenle Uluslararası Enerji Ajansı Başkanı Fatih Birol'un açıklamasına göre COP28 zirvesi sonucunda yatırımlar uluslararası anlamda yatırımlar yüzde 50 oranında artarak 2.5 trilyon dolar seviyesine ulaşacak.
- Dünya Bankası, iklim finansmanını toplam kredilerin yüzde 45'ine çıkarmayı hedeflediğini açıkladı.
- Dünya Bankası enerji sektöründe altyapının yeşil dönüşümüyle ilgili olarak, Türkiye'de gerçekleştirilecek tüm girişimin maliyetinin 75-100 milyar dolar aralığında olacağı tahminini paylaştı. Yaklaşık 10 milyar doların dağıtımda, 10 milyar doların iletimde ve 60-80 milyar doların enerji üretim ve depolama çözümlerinde kullanılması öngörülüyor.
- Türkiye, 2022 yılında 400 milyon ton karbon emisyonu ile küresel olarak en çok emisyona sebep olan ülkeler sıralamasında 15. olarak yer alıyor.
- Türkiye'nin emisyonlarında kömür başı çekerken (167,2 milyon ton CO2), onu sırasıyla petrol, gaz ve çimento sektörleri takip ediyor.
- Türkiye'nin 2035 yılına kadar 60 GW güneş ve rüzgar enerjisi ekleyerek yenilenebilir enerji üretim kapasitesini ikiye katlama kararı aldığını açıkladı.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar ise "2024-2030 yıllarını kapsayan İkinci Enerji Verimliliği Eylem Planı kapsamında emisyonlarımızı toplam 100 milyon ton azaltmayı hedefliyoruz." açıklaması yaptı.
- Türkiye, yenilenebilir kapasitesini artırmak için şebeke dönüşümünü ifade eden yeşil şebekeyi kurma çabası içerisinde olduğunu belirterek, 2030'a kadar şebekeye 10 milyar dolar yatırım yapmayı planladığını açıkladı.
- Türkiye COP28'de aralarında İklim Kulübü ve Dayanıklı Gıda Sistemleri'nin olduğu dokuz girişime katıldığını açıkladı.
- Türkiye Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde çalışan İklim Değişikliği Başkanlığı, COP28'de bu yıl bir takım deklerasyonları imzaladığını açıkladı. Bu deklerasyonlar şunlardır:
    1. İklim ve Sağlık Bildirisi: 143 ülke, ilk kez iklim değişikliğinin sağlık üzerindeki etkilerini ele alacak sistemler kurmak için söz verdi.
    2. Sürdürülebilir Tarım, Dirençli Gıda Sistemleri ve İklim Eylemi Bildirisi: 158 ülke, gıda üretimini ve üreticileri iklim değişikliğinin etkilerine karşı korumaya söz verdi.
    3. İklim Eylemi için Yüksek Hedefli Çok Düzeyli Ortaklıklar Koalisyonu (CHAMP): 65 ülke, iklim stratejilerinin planlanması, finansmanı, uygulanması ve izlenmesinde yerel yönetimlerle ve belediyelerle işbirliği yapılmasını amaçlıyor.

2.2.3. YEŞİL DÖNÜŞÜMÜN FİNANSMAN MEKANİZMALARI

Sürdürülebilir Enerji Finansmanı Tesisleri(SEFF)

Sürdürülebilir Enerji Finansmanı Tesisleri(-SEFF) aracılığıyla EBRD, kalıcı bir iş alanı olarak sürdürülebilir enerji finansmanı geliştirmeyi amaçlayan yerel finans kuruluşlarına kredi limitleri sağlamayı hedeflemektedir. Sürdürülebilir enerji projeleri için finansman iki temel alan için sağlanmaktadır: enerji verimliliği ve küçük ölçekli yenilenebilir enerji.

Yerel finans kuruluşları, EBRD'den aldıkları fonları küçük ve orta ölçekli işletmeler, kurumsal ve konut kredisi alanlar ve yenilenebilir enerji proje geliştiricileri dahil olmak üzere müşterilerine borç vermektedir. Bu çerçevede Sürdürülebilir Enerji Finansmanı Tesisleri (SEFF) yardımları; Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF), Türkiye Konutlarda Enerji Verimliliği Finansman Programı (TuREEFF), Türkiye Orta Ölçekli Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (MİDSEFF) ve Yeşil Ekonomi Finansman Programı Türkiye (GEFF Türkiye) başlıkları altında finansman desteği sağlamaktadır.

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF)

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF) kamu ve özel sektör tarafından uygulanacak Sürdürülebilir Enerji ve Kaynak Verimliliği yatırımları için finansman sağlamak üzere oluşturulmuş bir programdır.

Proje Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından geliştirilmiştir. TurSEFF 2010 yılından bugüne kadar 2.248 projeye 719 milyon euro değerinde finansman sağlamış ve 616 MW yenilenebilir enerji gücü kurulmasını desteklemiştir.

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF) kamu ve özel sektör tarafından uygulanacak Sürdürülebilir Enerji ve Kaynak Verimliliği yatırımları için finansman sağlamak üzere oluşturulmuş bir programdır.

2017'de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından TurSEFF'in yeni fazı daha kapsamlı bir şekilde başlatılmıştır;

- Su Verimliliği, Hammadde Verimliliği ve Atık Yönetimi yatırımları eklendi.
- Uygun faydalanıcılar kategorisine "Kamu Kurumları" da katıldı.
- Kredi haricinde leasing seçeneği de kullanıma sunuldu.

TurSEFF III'te sağlanacak olan toplam finansman miktarı 400 milyon eurodur.
Yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan bir ekip, yatırımcıların Sürdürülebilir Enerji ve Kaynak Verimliliği projelerini belirlemelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmakta ve TurSEFF kapsamında başarılı kredi veya leasing başvuruları hazırlamak için destek sağlamaktadır. Sağlanan bu teknik destek ücretsiz olup Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye Konutlarda Enerji Verimliliği Finansman Programı (TuREEFF)

Türkiye Konutlarda Enerji Verimliliği Finansman Programı(TuREEFF), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından geliştirilmiş olup Temiz Teknoloji Fonu (CTF) ve Avrupa Birliği'nden (AB) destek görmektedir. Program, evlerinde enerji tasarrufuna ve yenilenebilir enerji tedbirlerine yatırım yapmak isteyen yerleşik tüketicilere finans sağlamak üzere 270 milyon dolar krediyi bir araya getirmektedir.

Türkiye Orta Ölçekli Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (MİDSEFF)

2011 yılı Ocak ayında, EBRD, Türkiye'deki yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği yatırımlarını arttırmak amacıyla Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve Avrupa Birliği destekli bir finansman programı olan MidSEFF'i başlatmıştır. MidSEFF sayesinde sekiz adet Türk bankası yoluyla, orta ölçekli Yenilenebilir Enerji, Atıktan Enerji ve Endüstriyel Kaynak Verimliliği alanlarında yeni yatırımlarda bulunmaları için özel sektör yatırımcılarına toplamda 1,6 milyar euro kredi sağlanmıştır.

Türkiye, artan enerji talebini karşılamak, üretim süreçlerinde kaynak verimliliğini iyileştirmek ve ithal enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltmak amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarından sağladığı enerji üretimini artırmayı hedeflemektedir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) bu alanda, endüstriyel rekabeti artıracak, sera gazı salımını azaltacak ve kaynak yönetimini geliştirecek bir programa öncülük yapmaktadır.

Yeşil Ekonomi Finansman Programı Türkiye (GEFF Türkiye)

Yeşil Ekonomi Finansman Programı Türkiye (GEFF Türkiye), konutlarda, kamuda ve özel sektörde yararlanıcıların daha rekabetçi ve iklime dayanıklı olmalarına yardımcı olmak için finansman sağlamaktadır.

GEFF Türkiye, "Yeşil Teknolojiler"e yapılan yatırımlar için finansman sağlayarak yeşil ekonomiye geçiş sürecini destekle-

mektedir. GEFF Türkiye, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından yerel anlaşmalı finans kurumları aracılığıyla yeşil ekonomi yatırımları için kullanılmak üzere verilen 500 milyon euroluk finansmanla Türkiye'nin yeşil ekonomiye geçişini desteklemektedir. Temiz Teknoloji Fonu (CTF) tarafından GEFF Türkiye'ye sağlanan 21,5 milyon Euro'luk finansmanla GEFF Türkiye kapsamında verilen teknik destek paketi finanse edilmektedir.
Teknik destek paketi, Kurumsal İklim Yönetişimi (CCG) ve faydalanıcılara bedelsiz olarak sağlanan teknik destekleri kapsar. GEFF Türkiye teknik destekleri, CTF ile birlikte EBRD Ortaklar Özel Fonu ve Türkiye – EBRD İşbirliği Fonu tarafından finanse edilmektedir.

Avrupa Birliği Destekleri

Avrupa Birliği'nin 2021-27 dönemini kapsayan 1,074 trilyon avroluk Çok Yıllı Mali Çerçevesi (ÇYMÇ) ve buna ek olarak COVID-19 krizinin yarattığı olumsuz etkilerle mücadele etmek için açıkladığı 750 milyar avroluk YeniNesilAB (NextGenerationEU) toparlanma fonu, AB'nin uzun vadede daha sürdürülebilir bir ekonomiye dönüşmesini destekleyecektir.

Bahsedilen kaynağın, yüzde 30'unun iklim değişikliğiyle mücadele, yüzde 20'sinin ise dijital dönüşümü gerçekleştirmek için harcanması planlanmaktadır.

YeniNesilAB'nin merkezinde yer alan 672,5 milyar avroluk Toparlanma ve Dayanıklılık Mekanizması (Recovery and Resilience Facility-RRF), üye ülkelerin pandeminin olumsuz etkileriyle mücadele ederken yeşil ve dijital dönüşümü gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır.

AB Geri Kazanım ve Dayanıklılık Tesisi(RRF)'nin, yeşil ve dijital dönüşüm alanlarındaki kamu yatırımlarına büyük ölçekli finansal destek sağlaması ve bu kaynağın en az yüzde 37'sinin yeşil projeleri, yüzde 20'sinin ise dijital dönüşümü desteklemesi planlanmaktadır. 19 Şubat 2021 tarihinde yürürlüğe giren AB Geri Kazanım ve Dayanıklılık Tesisi(RRF), üye devletlerdeki reform ve yatırımları 31 Aralık 2026 tarihine kadar finanse edecektir.

Yeşil Ekonomi Geçişi (GET)

EBRD'nin yeni yaklaşımı olan Yeşil Ekonomi Geçişi (GET) 2021-2025, EBRD'nin çalıştığı ekonomilere yeşil, düşük karbonlu ve dirençli ekonomiler inşa etmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Yeni GET yaklaşımıyla, EBRD, 2025 yılına kadar yıllık iş hacminin yüzde 50'sinden fazlasını yeşil finansmana yönlendirmeyi ve beş yıllık dönemde en az 25 milyon tonluk yıllık net sera gazı emisyon azaltımına ulaşmayı hedeflemektedir.

EBRD, 2006 yılından bu yana 49 milyar euro tutarında yeşil yatırım imzalamış ve 2.600'den fazla yeşil projeyi finanse etmiştir ve yıllık olarak 124 milyon ton karbon emisyonunu azaltması beklenmektedir.

GET 2021-2025, düşük karbonlu ve dirençli ekonomilere geçişi desteklemek için sistemik bir yaklaşım benimsemektedir. Bununla şu adımlar atılmaktadır:

- Uluslararası iklim anlaşmalarının ilkeleri, özellikle Paris Anlaşması'na göre projelerin değerlendirilmesi;
- Uzun vadeli düşük karbon stratejilerinin ve finansal sistemlerin yeşillenmesi için politika katılımının artırılması;
- Finans sektörünün yeşillenmesi, enerji

sistemleri, endüstriyel karbonsuzlaştırma, şehirler ve çevresel altyapı, sürdürülebilir gıda sistemleri, yeşil binalar ve sürdürülebilir bağlantı olmak üzere öncelikli çevresel, iklim değişikliği ve dayanıklılık konularında yatırımların ölçeklendirilmesi.

Türkiye Yeşil Sanayi Projesi

Dünya Bankası desteğiyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK ve KOSGEB tarafından Türkiye Yeşil Sanayi Projesi yürütülecektir. Amacı Türkiye'de sanayinin sürdürülebilir ve verimli yeşil dönüşümü desteklemek olan projenin toplam bütçesi 450 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir.

Türkiye Yeşil Sanayi Projesi'nin birinci bileşeni KOSGEB, ikinci bileşeni TÜBİTAK, üçüncü bileşeni Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülecektir.

KOSGEB Bileşeni

Sanayi KOBİ'lerinin Güneş Enerjisi Yatırımlarının Desteklenmesi

KOSGEB tarafından yürütülecek bu bileşen, endüstriyel faaliyetlerde enerji sistemlerinin karbonsuzlaştırılmasını ve KOBİ'lerin enerji maliyetlerini düşürerek rekabet güçlerini artırmayı hedeflemektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması ve sanayide temiz, güvenilir enerji dönüşümüne ilişkin faaliyetlerde enerjinin güvenli ve sürdürülebilir olması önceliklendirilecektir.

Proje bileşeni kapsamında on-site olarak tariflenen çatı üstü GES ve sanayi tesisi içerisindeki bileşik GES projeleri desteklenecektir.

Sanayinin yeşil dönüşümüne yönelik teknolojik çözümlerin ticarileşmesini kolaylaştıracak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Temiz ve Döngüsel Ekonomi için Sanayinin Mobilize Edilmesi

KOSGEB tarafından yürütülecek bu bileşen, KOBİ'lerin çevresel sürdürülebilirlik, rekabet edebilirlik, yatırım fırsatları, dijitalleşme ve kaynak temininde kapasitelerinin geliştirilmesine ve öncelikli ihtiyaçlarının çevresel duyarlılık ve kaynak verimliliği olarak karşılanmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu bileşende;

- Enerji verimliliği (örneğin, daha yüksek verimli fırınlar);
- Su verimliliği;
- Hammadde verimliliği (örneğin, süreçlerin yapay zeka optimizasyonu);
- Sürdürülebilir atık geri dönüşümü (ör. tekstilde sentetik liflerin geri dönüşümü);
- Endüstriyel simbiyoz,
- Döngüsel ekonomi (ör. gıda atıklarından organik gübre üretimi)

vb. yatırımlar desteklenecektir.

Üretimde enerji ve su tüketiminin azaltılması, atıklarının yönetilebilir olması, makine modernizasyonu ve ürün yaşam döngüsü yönetimi ise temiz ve döngüsel ekonomi kavramları çerçevesinde önceliklendirilecektir.

TÜBİTAK Bileşeni

Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında TÜBİTAK bünyesinde:

- 175 milyon dolar bütçe ile Türkiye'de veya diğer pazarlarda yer alacak yeni yeşil teknolojilerin, ürünlerin veya süreçlerin geliştirilmesini içeren ve yeşil inovasyon faaliyetlerinde bulunan firmalar desteklenecektir.
- Teknoloji tabanlı başlangıç firmaları, KOBİ'ler ve büyük firmaların yanı sıra üniversiteler, araştırma altyapıları ve kamu araştırma merkezleri de bu destekler ile yeşil dönüşüm odaklı teknolojik çözümleri geliştirebilecektir.
- Yeşil üretime, daha yüksek enerji ve kaynak verimliliğine katkıda bulunan Ar-Ge, prototip geliştirme, standart geliştirme ile yeni ürün veya süreç geliştirmeye yönelik projeler desteklenecektir.

Proje kapsamında özel sektöre yönelik hibe ve faizsiz geri ödemeli destekler, ayrıca projelerde ortak olarak yer alabilecek araştırma kurumlarına hibe destek verilecektir.
Destekler üç farklı bileşen altında açılacak çağrılar aracılığıyla sağlanacaktır.

Yeşil İnovasyon Teknoloji Mentörlük Desteği

Kazanım: KOBİ'lerin yeşil dönüşüm sürecinde teknoloji ve yenilik ihtiyaçlarına yönelik stratejik yol haritalarının oluşturulması.
Bu kapsamda, yeşil dönüşüme uygun iş modellerini, tedarik ve değer zincirlerini, ürün ve hizmetlerini gözden geçirmek isteyen KOBİ'lere çözüm ortakları ile birlikte teknik yardım sağlanacaktır.

Sanayide Yeşil Dönüşüm Desteği

Sanayinin yeşil dönüşümüne yönelik teknolojik çözümlerin ticarileşmesini kolaylaştıracak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu kapsamda, firmaların yeşil dönüşüm faaliyetlerine yönelik Teknoloji Hazırlık Seviyesi (THS) 5-9 aralığını kapsayan prototip geliştirme ya da iyileştirme, validasyon ve sertifikasyon testleri, yerinde uygulama, ölçeklendirme, demonstrasyon ve saha denemeleri çalışmaları desteklenecektir.

SAYEM Yeşil Dönüşüm Desteği

Türkiye'nin yeşil büyümesine katkı sağlayacak katma değeri yüksek ürün veya ürün gruplarının geliştirilmesi için teknoloji ekosistemlerinin (Sanayiye Yönelik Ar-Ge ve Yenilik Ağları) oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu destek ile, özel sektör öncülüğünde ortak bir vizyon ve yol haritası etrafında bir araya gelen paydaşları içeren yenilik platformlarının oluşturulması ve ürünleştirme odağında oluşturulan yol haritaları kapsamındaki Ar-Ge ve yenilik projeleri desteklenecektir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bileşeni

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı teknik destek bileşeni altında 25 milyon USD bütçeyi belirlenmiştir. Bu bileşende,

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Proje Ortakları için teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
- Yeşil dönüşüm ile ilgili kuruluşlar, şirketler ve bireyler arasında farkındalığın artırılması, çeşitli paydaşlarla ağ kurmanın kolaylaştırılması ve yeşil dönüşüm çabalarının ulusal görünürlüğünün artırılması sağlanacaktır.

2.3. KÜRESEL TİCARETİ YENİDEN ŞEKİLLENDİREN TEKNOLOJİK FAKTÖRLER

Küresel ticaretin dinamik yapısından kaynaklanan baş döndürücü hızda yaşanan değişimler 2023 yılında da süratle devam etti. 2023 yılında bölgesel işbirliği anlaşmaları, serbest ticaret anlaşmaları önemli gelişmeler kaydetti. Küresel ticarette yaşanan daralma, hemen hemen tüm dünyayı etkileyen yüksek enflasyon oranları ve küresel talepte gerçekleşen düşüş, yeni pazar arayışını mecbur kıldı. Küresel ekonomilerin pandemi etkisini hala tam olarak atlattığını söyleyebilmek 2023 yılı için de mümkün olmadı. Tedarik zincirlerinde yaşanan talep ve arz şoklarının etkileri hala hissediliyor.

2023 yılında Kuru Yük Endeksi (BDI) yıl içerisinde dönemsel olarak farklı trendleri takip etti. Diğer yandan dijitalleşme ve blockchain teknolojisinin günlük hayatta kullanımı artıyor. Akıllı sözleşmeler ve kripto paranın ticarete olan etkisinin artmasını önümüzdeki dönemde daha net bir şekilde hissedilecek. Bitcoin ile ihracat ve ithalat, devletlerin bu konuya pek de sıcak bakmamasına rağmen muhasebeleştirilebilir bir unsur olarak öne çıkıyor. Altyapısal uygunluğun bulunması nedeniyle gerekli düzenlemelerin yapılması halinde yakın gelecekte Bitcoin ile ilk ihracatımızı duyabiliriz.

2.3.1. TİCARİ DİPLOMASİNİN YILI

Küresel ticaretin değişen yapısı ve küresel sistemde yaşanan olaylar, bölgeselleşme eğiliminin güçlenmesine sebep oldu. Tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıkların da etkili olduğu bu süreçte ülkeler hem temkinli bir bakış açısıyla stratejik ürünlerin tedarikini mümkün olduğunca kendi kaynaklarından temin etmeyi amaçlarken diğer yandan zorunlu mallar noktasında dost ve müttefik ülkelerle iş birliğini artırmaya yönelik çalışmalara imza attılar. 2023 yılı içerisinde yeniden şekillenen küresel ticaretin en önemli gelişmelerini kısaca aşağıda derledik.

Pakistan & Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) Tarihi STA'sı

Pakistan ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) arasında son 15 yılda ilk kez bir STA imzalandı. Bu anlaşma, iki bölge arasındaki ticareti ve yatırımı artırmayı amaçlıyor ve bölgesel ticarette önemli bir adım olarak kabul ediliyor. Bu tarihi ekonomik anlaşmanın iş birliğinde önemli bir dönüm noktası teşkil ettiğine ve her iki tarafın ortak çıkarlarına hizmet edecek büyüme ve refaha katkıda bulunacağı beklentisi mevcut.

Hindistan & EFTA Müzakereleri 2024 Yılında Gelen Mutlu Son

2023 yılında süratle ilerleyen Hindistan ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) arasındaki STA müzakereleri 2024 yılında mutlu sona ulaştı. İki taraf, ticaret ve yatırım fırsatlarını artırmayı hedefleyen bir anlaşma üzerinde çalışmasını tamamladı. İkili Yatırım Anlaşması, ekonomik ilişkilerini daha da güçlendirmesi bekleniyor. Bununla birlikte Norveç, İzlanda, Lihtenştayn

ve İsviçre'den oluşan EFTA, önümüzdeki 15 yıl içerisinde Hindistan'a 100 milyar dolarlık yatırım yapmayı ve 1 milyon kişiye doğrudan istihdam sağlamayı taahhüt etti. Ayrıca Hindistan'ın İsviçre'den ithal ettiği altın dışındaki endüstriyel ürünlere uygulanan %95,3 oranındaki gümrük vergisini, hemen veya zaman içerisinde tamamen veya kısmen kaldıracağı da öğrenildi.

Körfez İşbirliği Konseyi & Pakistan Ticaret ve Yatırım Anlaşması

Pakistan ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Suudi Arabistan'ın Riyad kentinde iki taraf arasında son müzakere turunun tamamlanmasının ardından 29 Eylül 2023 tarihinde ön serbest ticaret anlaşması (STA) imzaladı. STA, mal ve hizmetlere ilişkin gümrük vergilerini kaldırarak veya azaltarak, yatırımları teşvik ederek ve koruyarak, Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri ile Pakistan arasındaki mal ve hizmetlere yönelik pazar erişimini kolaylaştıracak.

AB & Yeni Zelanda Yeni STA

AB ve Yeni Zelanda, Temmuz 2023'te yeni bir serbest ticaret anlaşması imzaladılar. Bu anlaşma, her iki taraf için de ithalat ve ihracat operasyonlarında yeni fırsatlar sunuyor. AB'nin Yeni Zelanda'ya yönelik tüm tarifelerin kaldırılması bu anlaşmanın önemli bir parçası. Anlaşma yürürlüğe girdiğinde ikili ticaretin yüzde 30 artması ve

AB'nin yıllık ihracat potansiyelinin de 4,5 milyar euro yükselmesi bekleniyor.

ABD & Japonya Kritik Minerallere Yönelik Ticaret Anlaşması

ABD Ticaret Temsilciliğinden (USTR) yapılan açıklamaya göre, Japonya ile ABD arasında kritik minerallerin tedarik zincirlerinin güçlendirilmesine yönelik anlaşma imzalandı. Anlaşma ile kritik minerallerin tedarik zincirlerinin güçlendirip çeşitlendirilmesi ve elektrikli araç batarya teknolojilerinin benimsenmesinin teşvik edilmesi hedefleniyor. Anlaşmayla kritik minerallerin ticaretinin kolaylaştırılmasının amaçlandığı belirtilen açıklamada, bu minerallerin ticaretinde adil rekabetin ve pazar odaklı koşulların da teşvik edileceği vurgulandı.

Çin & Sırbistan STA, Çin & Ekvator STA, Çin & Nikaragua STA, Çin & Singapur STA Genişletme Protokolü

Çin 2023 yılında yoğun bir ticari diplomasi trafiği yaşadı. İmzalanan STA'lar arasında en öne çıkanı, bir Avrupa ülkesi olması sebebiyle Sırbistan ile imzalanan anlaşma. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandër Vucic, Berlin Süreci Zirvesi'nin düzenlendiği Arnavutluk yerine Çin'i seçti. Sırbistan ve Çin, birçok Avrupa ülkesinin Çin ile ticaret ilişkilerini "riskten arındırma" politikasını takip ettiği bir dönemde serbest ticaret anlaşması imzaladı. Söz konusu anlaşma Çin'in Orta ve Doğu Avrupa Bölgesi'nden bir partnerle ilk serbest ticaret anlaşması oldu.

Bununla beraber yine bölgesel olarak farklı coğrafyalardan Singapur, Ekvator ve Nikaragua gibi ülkelerle de STA çalışmaları sonuca ulaştı. Çin 2023 yılında da dünyanın en büyük ihracatçısı konumuyla STA'lar noktasında özellikle incelenmesi ve takip edilmesi gereken bir ülke.

İran & Avrasya Ekonomik Birliği STA

Avrasya Yüksek Ekonomi Konseyi toplantısında taraflar, iki yıldan uzun süren müzakerelerin sonucunda ulaşılan kalıcı anlaşmayı onayladı. Serbest ticaret anlaşması, 2019'dan bu yana yürürlükte olan geçici anlaşmanın yerini aldı.

Türkiye & BAE Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması

Anlaşma ile mal ticaretinde pazara giriş kapsamında tüm tarife satırlarının yüzde 80'i taraflarca taviz kapsamına alındı. Öncelikle bölgesel anlamda ticaretin artmasına daha sonra ise ortak geliştirilecek yeni üretimler ve projelerle küresel anlamda değer zincirlerine katkı sağlaması bekleniyor. Ticari ve ekonomik ilişkilerin tüm tamamlayıcı unsurlarını barındıran anlaşma ile yüksek katma değerli hizmet sektörlerinin gelişimine imkan tanınması, yatırım süreçlerinin kolaylaştırılması, verimli uygulamalar ve işbirlikleri ile ekonomik öngörülebilirliğin artırılarak iki ülke arasında ticaretin ve yatırımın teşvik edilmesi planlanıyor. Hizmet ticareti, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ticaretlerini kolaylaştırıcı tedbirler, kamu alımları, fikri mülkiyet, ticaret önlemleri ve diğer düzenleyici kurallar da anlaşma kapsamında yer alıyor.

Türkiye & Birleşik Krallık Yeni Nesil STA Hazırlıkları

Türkiye ve Birleşik Krallık, 2024'te mevcut Serbest Ticaret Anlaşması'nı (STA) daha da genişletmek ve geliştirmek için resmi müzakerelere başlamaya hazırlanıyor. Görüşmelerde ticaret ve yatırım alanlarında işbirliği protokolü ve 26 maddelik eylem planını imzalandı. İki ülkenin amacı, mevcut STA'yı hizmetler ve dijital sektörleri kapsayacak şekilde genişleterek yaklaşık 20 milyar sterlin olan yıllık ikili ticaret hacmini daha da artırmak.

Türkiye & Endonezya STA Müzakereleri, Türkiye & Japonya STA Müzakereleri, Türkiye & Ukrayna STA Müzakereleri

Türkiye 2023 yılında Endonezya ve Japonya ülkeleri ile serbest ticaret anlaşması müzakerelerini sürdürürken, 3 Şubat 2022'de imzalanan ancak iki ülkenin de iç onay süreçleri henüz tamamlanmadığından devreye alınmayan Türkiye & Ukrayna serbest ticaret anlaşmasının 2024 yılı ikinci çeyreğinde onaylanması bekleniyor. Ukrayna Bakanlar Kurulu, 7 Mayıs 2024 tarihinde Ukrayna ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın onaylanmasına ilişkin yasa tasarısını kabul etti.

2.3.2. DİJİTALLEŞME

Dijital teknolojilerin yayılmasıyla birlikte, mal, hizmet ve para akışında belirgin bir hızlanma yaşandı. Özellikle internetin evrimi, küçük ve orta ölçekli işletmelerle gelişmekte olan ekonomiler için yeni olanaklar doğurdu. Küresel ticaretin dinamikleri, sınırların giderek belirsizleştiği bir dönemde, dış ticaret politikaları için büyük bir meydan okuma sunuyor. İnternet ve e-ticaret altyapısının gelişimi, önceden zorluk olarak görülen mesafe ve maliyet engellerini azaltarak küresel ticaretin erişimini genişletti ve rekabet ortamını daha da kızıştırdı. Gelişmekte olan ülkelerde mobil internet kullanımındaki artış, üretimden iş yapma tarzlarına, tüketim alışkanlıklarından iletişim biçimlerine kadar geniş bir etki yaratıyor. Gelişmiş ülkelerde ise dijital ekonomi, nesnelerin interneti, bulut bilişim, yapay zeka ve blockchain gibi teknolojilerin hızla evrildiği bir sürece tanıklık ediyoruz. Ancak, bu hızlı dijitalleşme, işletmeler için bir fırsat sunarken, bu değişime ayak uydurmayanlar için ciddi bir risk teşkil ediyor.

Dijital ticaret, yazılım satışlarından film akışına kadar geniş bir yelpazede küresel ekonomide giderek artan bir etkiye sahiptir. Ancak, birçok gelişmekte olan ülke henüz dijital ticarete tam olarak entegre olamamışken, mevcut tarifesiz ortamın korunması ve katılımı teşvik eden politika reformlarının zamanı gelmiştir.

Dijital ticaretin, geleneksel ticaretin getirdiği kazançların ötesinde bir dizi benzersiz faydası bulunmaktadır. Yazılım ticareti, ekonominin dijitalleşmesine ve verimliliğin artmasına katkı sağlarken, dijital medya ticareti, ara bağlantıları güçlendirerek ile-

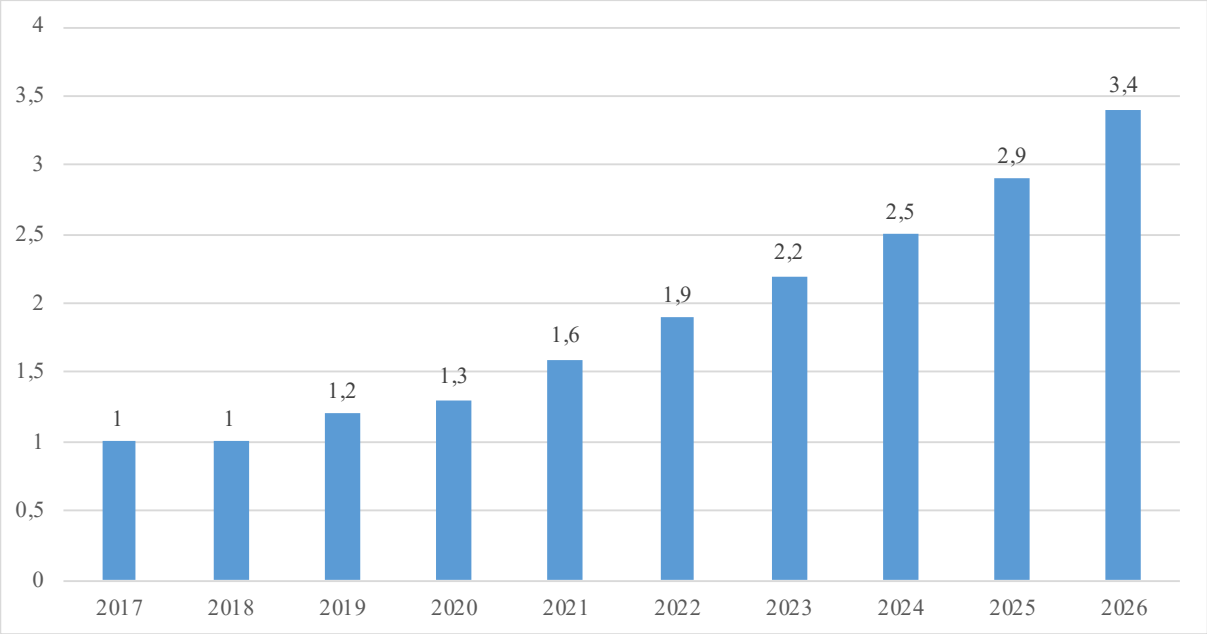

tişimi ve bilgi aktarımını teşvik eder. Son olarak, uygulama mağazaları veya serbest programlama web siteleri gibi dijital pazarlar, küçük işletmeler ve kadın girişimcilerin ticari engellerle daha az karşılaşarak katılımını artırır.

2022'de dijital olarak teslim edilen ürünlerin küresel ticaret değeri 3,82 trilyon dolara yükselerek hizmet ticaretinin rekor payı olan yüzde 54'üne ulaştı. Bu, neredeyse yirmi yıldır ortalamada yüzde 8,1'lik bir yıllık büyüme oranıyla, diğer kategorileri, özellikle de malları geride bıraktı.

Gelecek 20 yılın, günlük yaşamın neredeyse her yönünü etkileyecek benzersiz teknolojik gelişmelere tanıklık etmesi bekleniyor. Dünya, üreticilerin, tedarikçilerin ve tüketicilerin giderek teknoloji, e-ticaret ve yapay zeka ile daha da bağlantılı hale geldiği, ekonomik faaliyetleri tüm sektörlerde etkileyen bir dijitalleşme sürecine daha fazla şahit olacak. Dijital dönüşüme yapılan harcamaların her yıl artış göstermesi de, ülkelerin bu konuya gösterdiği hassasiyeti net bir şekilde ortaya koyuyor.

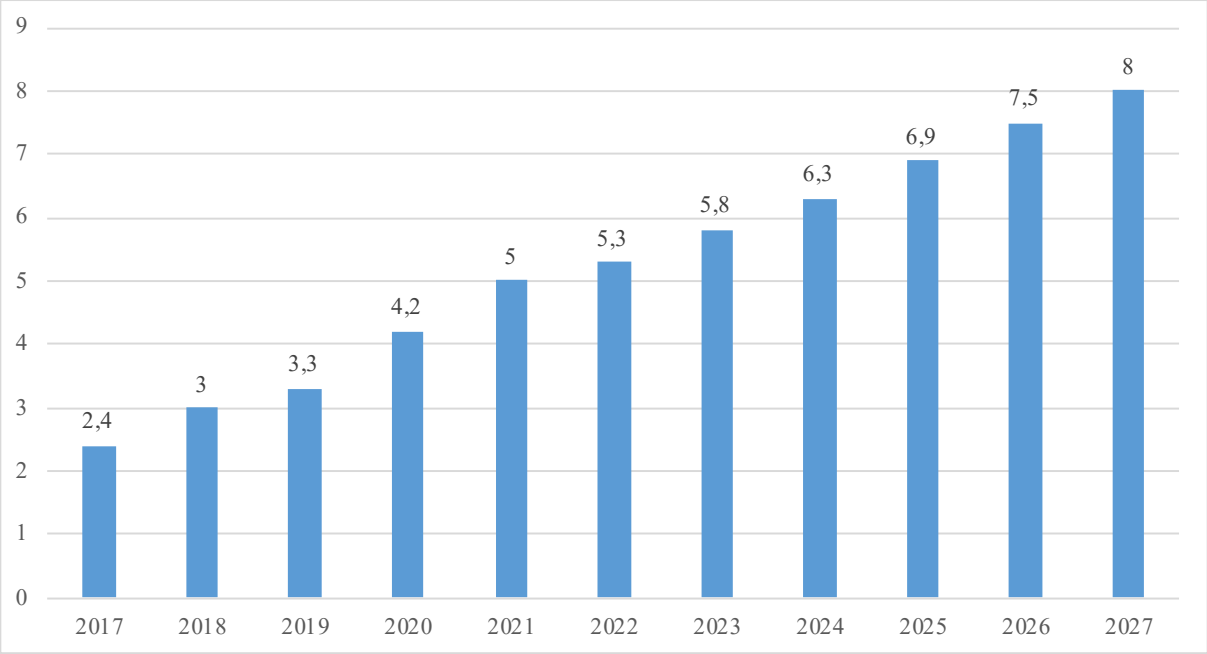
Şekil 16: Küresel Dijital Dönüşüm Harcamaları (Trilyon $)

Kaynak: *IDC, (International Data Corporation)*

2017'de 1 trilyon $ seviyesinde olan dijital dönüşüm harcamalarının 10 yıl içerisinde 3,4 trilyon $'a yükselmesi bekleniyor. Özellikle 2020'li yıllar sonrasında dönüşüme harcanan maliyetin süratle artması beklentiler arasında öne çıkıyor. Bu noktada küresel talebin de şirketleri dijitalleşmeye yönelik adım atmaya zorladığını söyleyebiliriz. Küresel perakende e-ticaret satışları her geçen yıl daha da artıyor ve buna yönelik olarak yatırımların da hız kazandığını görüyoruz.

Şekil 17: Küresel Perakende E-Ticaret Satışları (Trilyon $)

Kaynak: *Statista*

2.3.3. KRİPTO PARALAR VE TİCARET

Kripto paralar 2023 yılında "hayatımızın bir yerinde" olmayı başarsa da, dijitalleşme etkisini çok yoğun hissettiğimiz bu dönemde "hayatımızın merkezine" oturmayı başaramadı. Oysa 2018 yılında Dünyanın en büyük ve en eski ticari merkezlerinden birisi olan Kapalı Çarşı'daki bir döviz bürosu dahi Bitcoin desteği sunmaya başlamıştı. S&P 500'de yer alan firmalardan bazıları, bitcoin ile ödemeler kabul ediyor, dünyanın en zengin insanları listesinde yer alan bazı isimler firmaları ile ticarette kripto parayı kullanacaklarını beyan etmişlerdi. Hatta İsviçre'nin Lugano Şehri, Bitcoin ve Tether ile vergi ödeme seçeneği sunmuştu. Bu yoğun desteğe rağmen regülasyonların olmaması, devletlerin bu merkeziyetçilikten uzak yapıya mesafeli durması ve diğer pek çok sebeple kendi borsalarında alım-satım aracılığıyla önemli işlem hacimlerine erişilmiş olsa da, aktif ticarette kullanımı son derece sınırlı kaldı. Devletler bu konuya mesafeli gibi gözükse de, ABD merkezli bir yatırım şirketi dünya çapında ülkelerin, borsaya kote olan ve olmayan firmaların ve çeşitli kuruluşların elinde 175 milyar $'lık bitcoin olduğunu belirtiyor. Söz konusu rakam toplam bitcoin arzının %15'lik bölümüne tekabül ediyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi de, kripto para yasa teklifi üzerinde çalışmalarını sürdürüyor. Hazırlanan tasarının uluslararası uygulamalarla benzerlik taşıdığı, hedefin Türkiye'de kripto paralarla işlem yapan tarafların risklerinin azaltılması olduğu belirtiliyor. Ancak bu düzenlemenin mal ve hizmet ticaretine yönelik bir eylem içermesi beklenmiyor. Kripto paraların ticarette kullanımına örnek ülke olarak İran öne çıkıyor. İran, ucuz elektrik maliyetleri sebebiyle bitcoin

üretiminde öne çıkan ülkeler arasında yer alıyor. 2022 yılında İran ilk kez bir kripto para birimini kullanarak resmi ithalat siparişini vermişti. 10 milyon dolar değerindeki sipariş, ülkenin doların egemen olduğu küresel finansal sistemi atlayan dijital varlıklar aracılığıyla ticaret yapmasına ve Rusya gibi benzer şekilde ABD yaptırımlarıyla sınırlandırılan diğer ülkelerle ticaret yapmasına izin verme yolunda önemli bir adım oldu. Ancak

bu işlemlerin sadece ithalat tarafında önceliklendirilmesi ve kripto paraların ihracatta kullanımının engellenmesi, ticaretin doğal akışına aykırı bir durum.

Bitcoin ile İhracat Mümkün mü?

Bitcoin ile ihracatın mümkün olabilmesi için teorik olarak Bitcoin'in mübadele aracı olarak para nitelendirmesine sahip olması gerekmektedir. Paranın en temel özelliklerinden değişim aracı olması, değer saklama aracı olması ve değer birimi olarak kullanılması gerekmektedir. Bitcoin bu özellikleri bakımından teorik olarak para niteliği taşımaktadır. Burada karşılaşılan en temel sorun Bitcoin'in herhangi bir ülkenin resmi para birimi olmamasıdır. Ancak bu durum ihracatın önünde bir engel değildir. Tayvan doları ve IMF'in Özel Çekme Ağırlığı (SDR), resmi bir devlete bağlı olmamakla birlikte Türkiye'de kabul edilen ve Merkez Bankası tarafından kurları ilan edilen para birimleridir. Bitcoin ve diğer kripto paraların da kurlarının ilan edilmesi bu bakış açısıyla mümkündür. Bununla birlikte vergilendirme noktasında da Bitcoin ile ihracattan elde edilen gelirler, TL cinsinden o ana denk gelen kur ile çevrilip tespit edilebilir. Diğer yandan muhasebeleştirme işlemlerinde Bitcoin ile ihracat yapmak, varlıklar tarafında kripto para sahibi olmak başka bir soru işaretini beraberinde getirmektedir. Bu sorunun çözümü ise kripto paranın aktif varlıklar altında yabancı para birimleri ile eş değer kabul edilmesi ve doğan kar/zararların kambiyo bölümünde yer alması olacaktır. Varlıklarında Bitcoin bulunduran firmaların Bitcoin'lerini " Sonsuz Ömürlü Maddi Olmayan Duran Varlık" olarak bilançolarına ekledikleri görülmektedir. Özetle para sayılabilen, muhasebeleştirilebilen kripto paralarla ihracat, doğru altyapının kurulmasıyla son derece mümkündür. Bu meselenin önünde yer alan engel, devletler (özellikle küresel ticarette kendi para birimi yoğun olarak kullanılanlar) ve aracı kuruluşlar olarak görülmektedir. Kripto paraların akıllı sözleşmelerle işlemleri hızlandırması ve aracı kurumları ortadan kaldırması mümkün görünmekle birlikte, bu ticareti dengeleyecek mekanizmaların oluşturulmasıyla Bitcoin ile ihracat mümkün hale gelecektir.

2.3.4. KÜRESEL TEDARİK YOLLARINDA YENİ DÖNEM, YENİ KURALLAR, YENİ OYUNCULAR

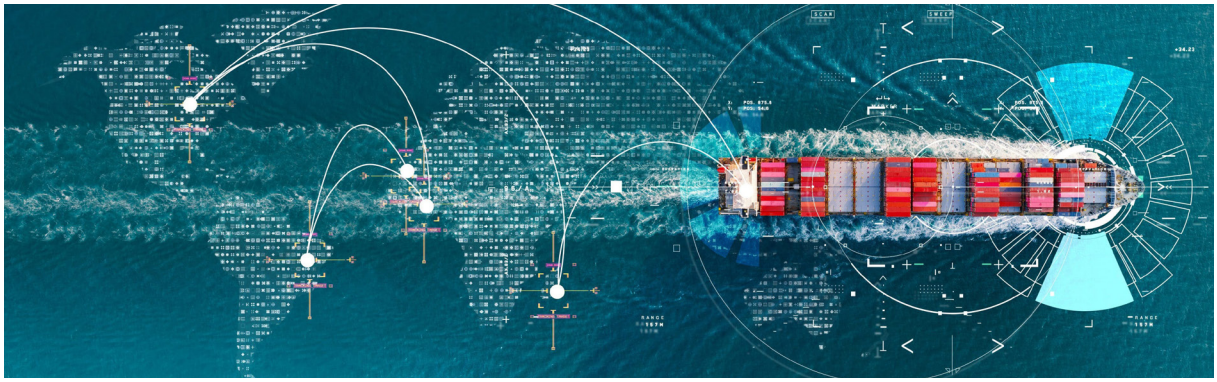
Küresel ticaretin kalbi, tedarik zincirlerinin karmaşık yapısında atıyor. Özellikle son yıllarda yaşanan doğal afetler, siyasi gerginlikler ve pandemi gibi olaylar, dünya tedarik yollarını etkilemeye devam ediyor. Son dönemdeki gelişmeler, uluslararası lojistik arenasında önemli değişimlere işaret ediyor.

Texas'taki don olayı, Kaliforniya'daki şiddetli yağışlar, Panama'daki kuraklık ve Tayvan'daki çip üretimindeki sorunlar gibi olaylar, küresel tedarik zincirlerini alt üst etti. Bu olaylar, fabrikaların kapanmasına, nakliye ağlarının tıkanmasına ve ham madde kıtlığına neden oldu. Özellikle çip kıtlığı, teknoloji endüstrisini derinden etkiledi. Pandemi sürecinin ortaya çıkardığını öncü talep ve ardından gelen arz şokunun etkileri hala tam olarak sona ermiş değil. Bu dönemi ihracatımızda iyi değerlendirdiğimizi söyleyebilirim. Yakından tedarik eğiliminin yükseldiği bu dönemde ihracatçılarımız tedarik yollarını verimli kullanarak ihracatta cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyelerine ulaştı.

Küresel ısınma sebebiyle yaşanan iklim değişikliği, küresel tedarik yollarında çeşitli sorunlara sebep oluyor. Bu değişikliklere adaptasyon sürecinin kolay olmayacağını görüyoruz. 100 yılı aşkın bir sürede edinilmiş alışkanlıklardan krizlerde vazgeçebilmek maliyetleri de beraberinde getiriyor.
2023'teki hava olaylarının ardından 2024'ün ilk çeyreğinde de tedarik zincirlerinde sıkıntılar devam etti. Kuzey Amerika'da beklenmedik kış fırtınaları ve El Niño'nun etkileri, lojistik ağları zorluyor. El Niño'nun neden olduğu sıcak ve kuru hava, Kaliforniya'daki su kaynaklarını daha da zorluyor ve tarımsal üretimi olumsuz etkiliyor.

Ancak, bu olumsuzluklarla birlikte, tedarik zincirlerindeki sorunlar, şirketlerin daha proaktif olmalarını sağlıyor. Risk yönetimi stratejileri ve alternatif tedarik kaynakları üzerinde yoğunlaşan şirketler, lojistik ağlarını güçlendirmeye çalışıyorlar. Teknolojik çözümler, tedarik zincirinin görünürlüğünü artırmak ve riskleri azaltmak için önemli bir rol oynuyor. Bununla beraber sigorta ücretleri de iklim değişikliği kaynaklı sebeplerden dolayı yükseliyor. Bu durum küresel enflasyonu da tetikliyor. Risk arttıkça yükselen primlerin bedelini tüm dünya ödüyor. Bu değişkenlik ve belirsizlik ortamında, deniz taşımacılığının belirleyicilerinden biri olan Baltic Dry Index (BDI), endüstrideki talep ve arz dengesini izlemek için önemli bir gösterge. Günlük olarak güncellenen BDI değerleri, gemi kiralama fiyatlarını ve dolayısıyla küresel ticaretin canlılığını yansıtıyor.

2024 yılında, BDI'daki değişimler çeşitli faktörlere bağlı olarak dalgalanmalar gösterdi. Özellikle, belirli günlerdeki yüksek ve düşük değerler, sektördeki olağandışı olayların ve gelişmelerin bir yansımasıdır. Örneğin, 18 Mart 2024'te BDI, 2.419 ile yılın en yüksek değerini kaydederken, 17 Ocak 2024'te 1.308 ile en düşük seviyeye geriledi. Bu tür zirve ve dip noktaları, küresel tedarik zincirlerindeki belirsizliklerin ve endüstrideki değişimlerin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. 2024 Mayıs ayında endeks 1.600-1.700 puanlarda seyrediyor. Endeksin değerinin yükselmesi yakın coğrafyalara ihracat yapan Türk firmalar için bir maliyet avantajı olarak öne çıkıyor.

Öte yandan, dünya siyasetinde yaşanan değişimler de tedarik zincirlerini etkiliyor. Büyük güçler arasındaki rekabet, ekonomik cephe üzerinde yoğunlaşıyor. BRICS ve G20 zirveleri gibi toplantılar, ekonomik işbirliğinin önemini vurguluyor. Hindistan'ın Orta Doğu'ya ve Avrupa'ya demir yolu ve liman ağları kurma girişimi, bölgesel tedarik yollarında yeni bir dönemi başlatmaya adaydı. IMEC projesiyle beraber, son derece iddialı bir çıkış yaşandığını gördük. IMEC'in hayata geçirilecek olmasıyla kimi ülkelerin Avrupa ve Batı ittifakı tarafından dışlanmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu ülkeler Pakistan, İran ve özellikle Türkiye gibi ülkeler. Bu argümanın savunulmasının nedeni aslında IMEC'in neden kurulduğuna dair ön kabuller. Bilindiği üzere Asya'da üretilen ürün ve hammaddelerin Avrupa'ya taşınması ve bu tedariki sağlayacak ticaret yollarının geçiş güzergâhı yüzyıllardır jeopolitik tartışmaların odak noktası olmuştur. Günümüzde de "Koridor Savaşları" olarak nitelendirilebilecek bu durum aslında aynı tartışmaların ve jeopolitik rekabetin günümüzdeki versiyonundan ibaret.

Ülkelerin jeopolitik rekabete ilişkin yaklaşımlarını da "Koridor Savaşları" üzerinden ortaya koyduğu görülüyor. Zira yalnızca ticaret yolları üzerindeki geçiş güzergâhlarının iktisadi verimliliğinin değil ekonomik koridor projelerine ilişkin söylemlerle ülkeler arasındaki jeopolitik rekabetin öne çıktığı ve tartışıldığı bir süreç yaşanıyor.

Bununla birlikte, Türkiye'nin Orta Koridor projesi, bölgede önemli bir rol oynamaya aday. Türkiye'nin stratejik konumu, Basra Körfezi'ndeki Faw Limanı'na uzanan bir demir yolu ve otoyol ağı kurma girişimi, Orta Koridor'un değerini artırıyor. Türkiye'nin Orta Koridor projesi, Asya ile Avrupa arasındaki ticareti kolaylaştırmayı ve bölgesel işbirliğini güçlendirmeyi amaçlıyor. "Türkiye'siz Koridor Olmaz" söylemi bu projeyle birlikte önemini bir kez daha göstermiş durumda.

2023 yılında Küresel Lojistik Endeksi'nde Türkiye 3.4'lük endeks skoruyla 42. Sırada yer aldı. Bu sıralamayı geliştirmek için görev gücünde sorumlu kuruluş olarak TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) öne çıkıyor.
Ticaret yaşayarak sürekli değişim geçiriyor ve dünya tedarik yolları da bu sürece eşlik ediyor. Doğal afetler, siyasi gerginlikler ve ekonomik değişimler, uluslararası tedarik yollarını etkilemeye devam ediyor. Ancak, şirketlerin proaktif yaklaşımları ve yeni projeler, tedarik zincirlerinin dayanıklılığını artırmaya ve küresel ticaretin sürekliliğini sağlamaya çalışıyor. Geçmişte olduğu gibi bundan sonrasında da küresel ticaretin yeni yöntemlere adapte olacağı gözüküyor.

2.4. İGE KATMA DEĞER SKORU

İhracatı Geliştirme A.Ş. (İGE) potansiyeli olan fakat teminat yetersizliği sebebiyle finansmana ulaşmakta zorluk yaşayan ihracatçılara kefalet desteği sunarak onların bankalardan kredi kullanabilmelerini sağlar. İleri teknolojiyi kapsamlı veri ve yetkin insan kaynağı ile bir araya getirerek uçtan uca dijital süreçlerden oluşan analitik modeli ve otomatik karar destek sistemini kuran İGE, bu sisteme bankalar dahil tüm paydaşlarını entegre etmiştir. Bu sayede, bankalar üzerinden İGE'ye iletilen kefalet talepleri saniyeler içerisinde sonuçlandırılmaktadır.

Analitik model değerlendirmelerinde ihracatçı firmalara ilişkin bilgiler sistem entegrasyonları sayesinde doğrudan kaynaklarından temin edilmekte ve elde edilen veriler ileri teknoloji kullanılarak analiz edilmektedir. Söz konusu analizler sonucunda İGE Analitik Modeli, kefalet başvurusu yapan her firma için risklilik durumunu belirten bir rating notu (İGE Kredi Notu) üretmekte ve belirlenen sınırın üzerinde not alan firmaların kefalet başvuruları onaylanmaktadır.

Bu sayede geçmiş kredi kullanımlarında risklerini daha iyi yönetmiş, finansal sisteme ve piyasaya olan taahhütlerini yerine getirmiş olan firmalara sistemden daha fazla yararlanma imkânı sağlanmaktadır.

İGE'nin halihazırda kullanmakta olduğu analitik modeline ek olarak ülkemiz ihracat stratejisine uygun olarak katma değeri yüksek ihracat performansı/potansiyeli bulunan KOBİ ve KOBİ Dışı firmaların finansmana erişimde daha fazla önceliklendirilebilmesi adına "İGE Katma Değer Skoru" adı altında yeni bir model geliştirme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında geliştirilen model ile ülkemizin ihracata ayrılacak kaynaklarının hangi alanlara yönlendirileceğine ilişkin olarak daha rafine kararlar üretilmesi ile birlikte ülkemiz dış ticaret stratejileri doğrultusunda üretim ve ihracat yapan firmaların finansmandan aldığı payın artırılması hedeflenmektedir.

İGE Katma Değer Skoru ihracatçılarımızın;

- Rekabet güçlerini artırmalarına,
- Uzun vadeli büyüme ve sürdürülebilirlik stratejileri geliştirmelerine,
- Ürün veya hizmet portföylerini çeşitlendirmelerine,
- Uluslararası pazarda daha etkin bir konum elde etmelerine,

yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir.
İGE Katma Değer Skorunun hesaplamasında ülkemizde ihracat yapan firmaların katma değerli ihracat performansını ve potansiyelini daha iyi ölçebilmek adına segmentasyon yapılmıştır.
Ülkemizde ihracat yapan firmalar üzerinden yapılan analizler sonrasında KOBİ ve KOBİ Dışı olmak üzere iki ana segment olmasına karar verilmiş ve bu ayrım için KOSGEB'in KOBİ tanımı kullanılmıştır.

Hem KOBİ hem de KOBİ Dışı segmentinde yer alan ihracatçılarımızın;

- Son bir yıl içerisindeki ihracat performansını ölçebilmek için "Performans Modeli"
- Son iki yıl içerisindeki değişimlerini inceleyerek gelecek ile ilgili potansiyellerini ölçebilmek için "Potansiyel Modeli"

olmak üzere ikişer adet model geliştirilmiştir. Söz konusu modellerin geliştirilmesinde uygulanan metodolojinin başlıca aşamaları şöyledir:

- Ülkemizde ihracat yapan firmaların verilerinin hazırlanması,
- Model için aday değişkenlerin oluşturulması (uzun liste),
- Model için nihai değişkenlerin belirlenmesi (kısa liste),
- Model değişkenlerinin eşik değerlerinin belirlenmesi,
- Model ve değişkenlerin ağırlıklarının belirlenmesi,
- Tüm aktif ihracatçılarımızın İGE Katma Değer Skorlarının elde edilmesi

Yukarıda bahsedilen her bir model aşamasında istatistiksel analizler uzman görüşü ile beslenerek hibrit modeller geliştirilmiştir. Özellikle model değişkenlerinin eşik değerlerinin ve model ile değişkenlerin ağırlıklarının belirlenmesi aşamaları detaylı analiz edilmiş olup en iyi modeli elde edebilmek için birçok deneme yapılarak nihai modele karar verilmiştir.

Modellerde kullanılan kriterler aşağıda açıklanmıştır:

- İhracat Tutarları: Gerçekleştirilen ihracat tutarı (USD bazında),
- İhracat Odağı: İhracat tutarının toplam satışlarına oranı,
- İhracat Sürekliliği: İhracat yapılan dönem bilgisi,

- Cari Dengeye Katkısı: İhracat tutarı - ithalat tutarı farkı,
- Pazar Çeşitliliği: İhracatı yapılan ürün ve ülke çeşitliliği,
- Sektör İçindeki Payı: İhracat tutarının sektör ihracat tutarına oranı,
- Teknoloji Düzeyi: İhracatı yapılan ürünlerin, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Dış Ticaret İstatistiklerinde yer alan "Yüksek", "Orta Yüksek" ve stratejik ürünler kullanılarak hesaplanan teknoloji düzeyi,
- Ürün Karmaşıklık Endeksi: Harvard University - Price Complexity Index (PCI) verilerinden hesaplanan ihracata konu ürünlerin karmaşıklık endeksi.

İGE Katma Değer Skorunun hesaplanabilmesi için gerekli olan modellerin geliştirme çalışmalarının tamamlanmasının ardından yapılan analiz ve değerlendirmeler neticesinde İGE Katma Değer Skorunun 5'li bir yapıda oluşturulmasına karar verilmiştir.

Buna göre;

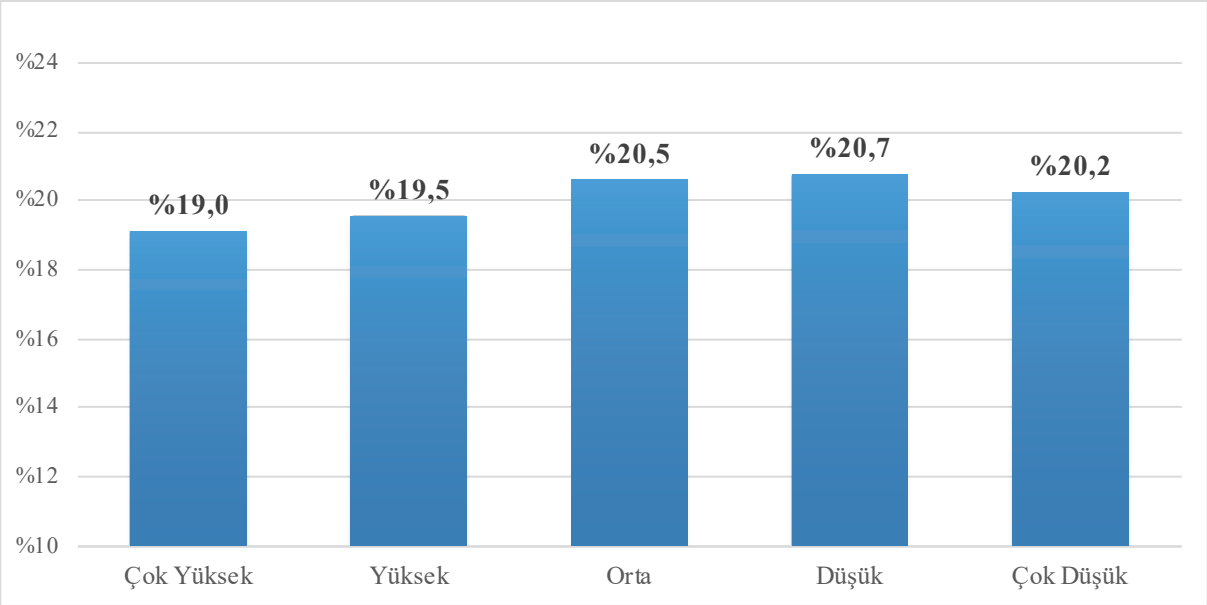
1. Katma Değerli İhracat Performansı/Potansiyeli "ÇOK YÜKSEK" Olan İhracatçıyı
2. Katma Değerli İhracat Performansı/Potansiyeli "YÜKSEK" Olan İhracatçıyı
3. Katma Değerli İhracat Performansı/Potansiyeli "ORTA" Olan İhracatçıyı
4. Katma Değerli İhracat Performansı/Potansiyeli "DÜŞÜK" Olan İhracatçıyı
5. Katma Değerli İhracat Performansı/Potansiyeli "ÇOK DÜŞÜK" Olan İhracatçıyı

ifade etmektedir. *

**Söz konusu model üzerinden değerlendirilmeye uygun verisi olmayan ihracatçılarımız ile son 24 ay içerisinde ihracatı olmayan firmalar sırasıyla 6 ve 7. grup olarak belirlenmiştir.*

Buna göre ülkemizde son 2 yıl içerisinde ihracat gerçekleştirmiş olan firmalarımızın Mart 2024 dönemi İGE Katma Değer Skoru dağılımları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

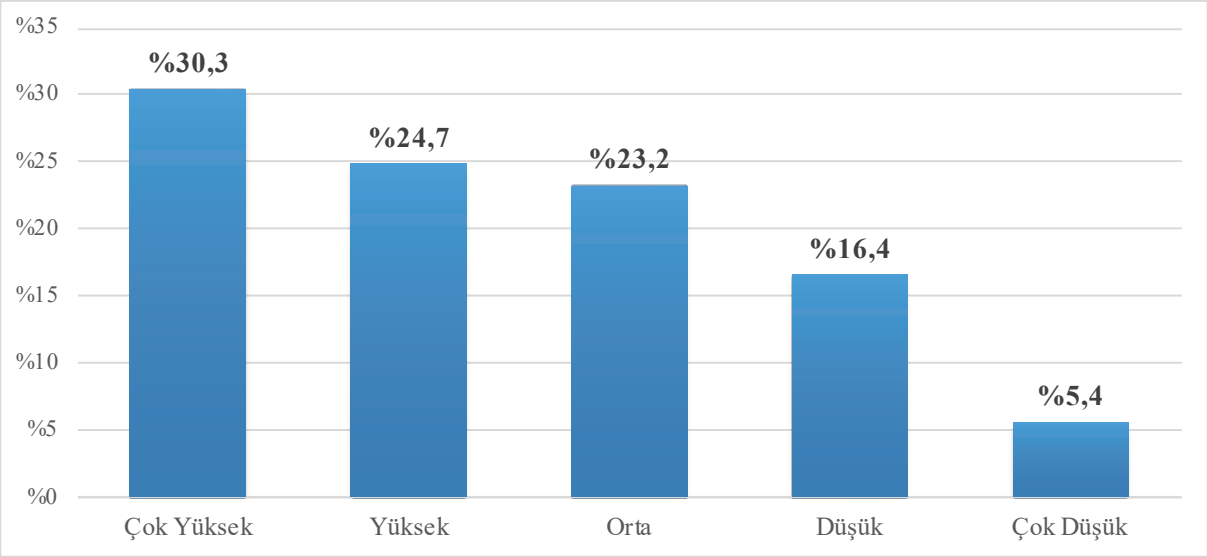
Şekil 18: Ülkemizdeki İhracatçıların İGE Katma Değer Skor Dağılımı (Mart 2024)

31.03.2024 tarihi itibarı ile İGE tarafından kefalet başvurusu onaylanmış olan ihracatçılarımızın İGE Katma Değer Skoru dağılımları aşağıdaki grafikte paylaşılmıştır.

Şekil 19: İGE Kefaleti Olan İhracatçılarımızın İGE Katma Değer Skor Dağılımı (Mart 2024)

Yukarıdaki grafik incelendiğinde İGE'den kefalet onayı almış olan ihracatçıların yaklaşık %55'inin çok yüksek veya yüksek katma değerli ihracat yapan ihracatçılarımız oldukları görülmektedir.

İHRACAT RAPORU 2024

3. ODAK

3. ODAK: İHRACATÇI SEKTÖRLERDE PAZAR KAYBI

Küresel pandemi süreci sırasında ve sonrasında küresel ticarette önemli daralmalar yaşanmıştır. Türkiye pandemi sürecini en iyi yöneten ülkelerden biri olarak bu süreçte üretimi ve tedarik zincirini aksatmayacak tedbirler geliştirmiştir. Bunun sonucunda Türkiye coğrafi konumunun kendisine sağladığı lojistik avantajını kullanarak yakından tedarik (near shoring) trendinin yükseldiği bir dönemde güvenilir tedarikçi kimliği ile ihracatını önemli oranlarda yükseltmeyi başarmıştır.

Elbette bu durum Türkiye'nin ihracatına önemli katkılar sunmuş ve ihracat Türkiye ekonomisinin ana dinamosu haline gelmiştir. Ancak pandemi sonrası süreçte jeopolitik gelişmelerin de etkisiyle küresel ölçekte yüksek enflasyon rakamlarının görüldüğü bir süreç başlamıştır. Hem genişleyici para politikası hem de emtia fiyatlarındaki yüksek artışlar küresel çapta bir enflasyonist ortam oluşturmuştur. Bu kapsamda ekonomi yönetimleri pandemi sonrası süreçte oluşan enflasyonla mücadelede sıkı para politikası duruşuna geçmiş ve bunun sonucu olarak ülkelerin büyüme rakamları düşüş eğilimi göstermiştir. Kimi ülkelerde ise resesyon endişeleri meydana gelmiştir.

Bu ekonomik koşullar altında 2022 yılında Türkiye ihracatta hedeflediği rakamlara ulaşmayı başarsa da küresel talepteki daralmanın etkisiyle ihracatta yakalanan artış trendi kaybedilmiştir. Bu etki hem 2022 hem de 2023 yılında kendisini göstermiştir. Bu nedenle geçtiğimiz yıl yayımlanan TİM İhracat 2023 Raporu odağına "Küresel Ekonomide Durgunluk, Küresel Büyümede Yavaşlama ve Türkiye'nin İhracatı"nı almıştır.

Geçtiğimiz yıl yayımlanan araştırmadaki beklentilere paralel olarak 2023 yılı, ekonomik ve jeopolitik gelişmelerle birlikte küresel ticarette daralmanın yaşandığı ve Türkiye'nin de bu daralmadan etkilendiği bir yıl olmuştur. Bu kapsamda Türkiye ihracatta 255 milyar dolarlık 2023 ihracat hedefini aşsa da pek çok sektörde küresel ticaretteki daralmayla birlikle önemli pazar kayıpları yaşanmıştır. Bu nedenle raporun bu yılki odağı Türkiye'nin küresel ticaretteki bu kayıplardan sektörel bazda nasıl etkilendiği analiz edecek bir yapıda oluşturulmuştur. Dolayısıyla raporun bu kısmında Türkiye'nin ihracatının küresel ticaretteki bu daralma sürecinde nasıl etkilendiği ve ihracat pazarlarımızda küresel pazarlardaki daralmanın ötesinde kayıplar yaşayıp yaşamadığı ele alınmaktadır.

Küresel pandemi süreci sırasında ve sonrasında küresel ticarette önemli daralmalar yaşanmıştır. Türkiye pandemi sürecini en iyi yöneten ülkelerden biri olarak bu süreçte üretimi ve tedarik zincirini aksatmayacak tedbirler geliştirmiştir.

3.1. ÇALIŞMAYA İLİŞKİN YÖNTEM VE AÇIKLAMALAR

- Araştırmada aylık ithalat verisi açıklanan 87 ülkenin ithalat verileri sektörlere göre tasnif edilmiştir.
- Bu 87 ülkeye ilgili sektörde yapılan ihracattaki değişim ve bu ülkelerin ithalatındaki değişim birlikte sunulmuş, ilgili ülkeye 2022 ve 2023 yıllarında ihracat gerçekleştirilmeyen sektör tablolarında yer verilmemiştir.
- Ayrıca, ihracattaki değişim ile ülkenin ithalatındaki değişimin farkı eklenerek Türkiye'nin ilgili sektörde bu ülkelere ihracatının, o ülkelerin ithalatına göre nasıl bir performans gösterdiği ortaya konmuştur. Fark sütunundaki negatif değerler ülkenin talebine göre düşük performansa, pozitif değerler ise yüksek performansa işaret etmektedir.
- Ülkelerin, sektörün ihracatından ne kadar pay aldığı ilgili sütunda belirtilmiştir.
- Tablolar ilgili ülkelere ihracat düzeyine göre sıralanmıştır.
- Türkiye'nin ihracatı ve ülkelerin ithalatı 2023 yılı Ocak-Aralık dönemini kapsamaktadır.
- 2023 yılı ürün bazında ithalat verisini açıklayan aşağıdaki 87 ülkeye ait veriler kullanılmıştır:

1	ABD	23	Danimarka	45	Kanada	67	Norveç
2	Almanya	24	Ermenistan	46	Kazakistan	68	Panama
3	Andorra	25	Estonya	47	Kuzey Makedonya	69	Paraguay
4	Antigua ve Barbuda	26	Filipinler	48	Letonya	70	Polonya
5	Arjantin	27	Finlandiya	49	Litvanya	71	Portekiz
6	Aruba	28	Gana	50	Lüksemburg	72	Romanya
7	Avustralya	29	Grenada	51	Macaristan	73	Sao Tome
8	Azerbaycan	30	Guatemala	52	Madagaskar	74	Sırbistan
9	Barbados	31	Guyana	53	Makao	75	Slovakya
10	Belçika	32	Güney Afrika	54	Maldivler	76	Slovenya
11	Belize	33	Güney Kıbrıs	55	Malezya	77	Sri Lanka
12	Benin	34	Gürcistan	56	Malta	78	Surinam
13	Birleşik Krallık	35	Hırvatistan	57	Mauritius	79	Şili
14	Bolivya	36	Hollanda	58	Meksika	80	Tanzanya
15	Bosna-Hersek	37	İrlanda	59	Mısır	81	Togo
16	Botsvana	38	İspanya	60	Moldova	82	Ukrayna
17	Brezilya	39	İsrail	61	Montserrat	83	Uruguay
18	Bruney	40	İsveç	62	Mozambik	84	Yeni Zelanda
19	Bulgaristan	41	İsviçre	63	Myanmar	85	Yunanistan
20	Burkina Faso	42	İtalya	64	Namibya	86	Zambia
21	Çekya	43	İzlanda	65	Nijerya	87	Zimbabve
22	Çin	44	Japonya	66	Nikaragua		

3.2. ÜLKELERE GÖRE SEKTÖRLERİN PAZAR KAYBI

Tablo 24: Ülkelere Göre Pazar Kaybı Yaşanan Sektör Sayısı

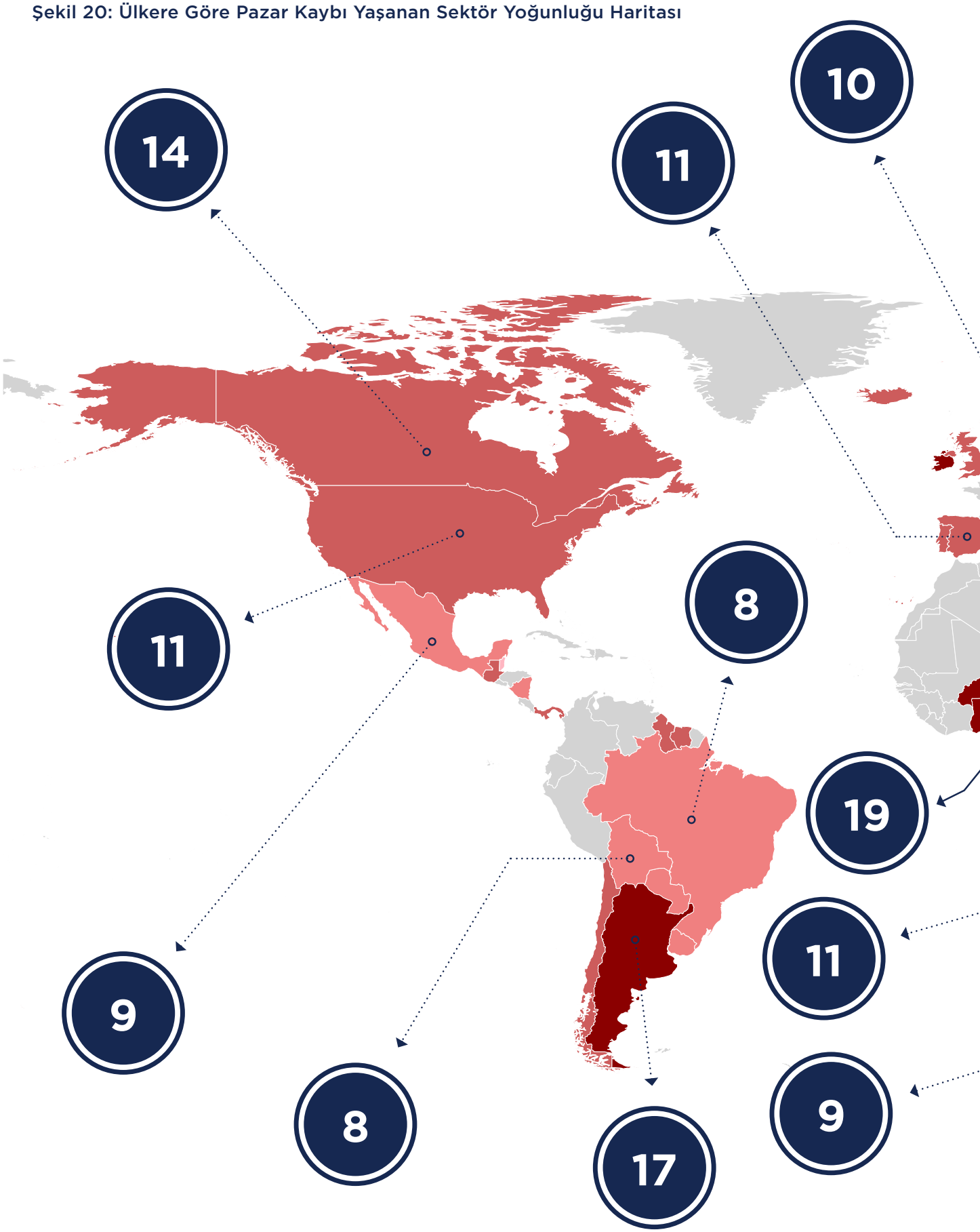
Ülke	Pazar Kaybeden Sektör Sayısı
Azerbaycan	21
Benin	21
Kuzey Makedonya	20
Sırbistan	20
Nijerya	19
Togo	18
Arjantin	17
Bosna-Hersek	17
Burkina Faso	17
Güney Afrika	16
İtalya	16
Mısır	16
Mozambik	16
Tanzanya	16
Yunanistan	16
Gana	15
İrlanda	15
Malezya	15
Malta	15
Bulgaristan	14
Finlandiya	14
Kanada	14
Myanmar	14
Panama	14
Portekiz	14
Sri Lanka	14
Şili	14
Yeni Zelanda	14
Zambia	14
Avustralya	13
Belçika	13
Birleşik Krallık	13
Guyana	13
Gürcistan	13
Hollanda	13
Slovenya	13
Bruney	12
Çekya	12
Estonya	12
Filipinler	12
Lüksemburg	12
Romanya	12
ABD	11

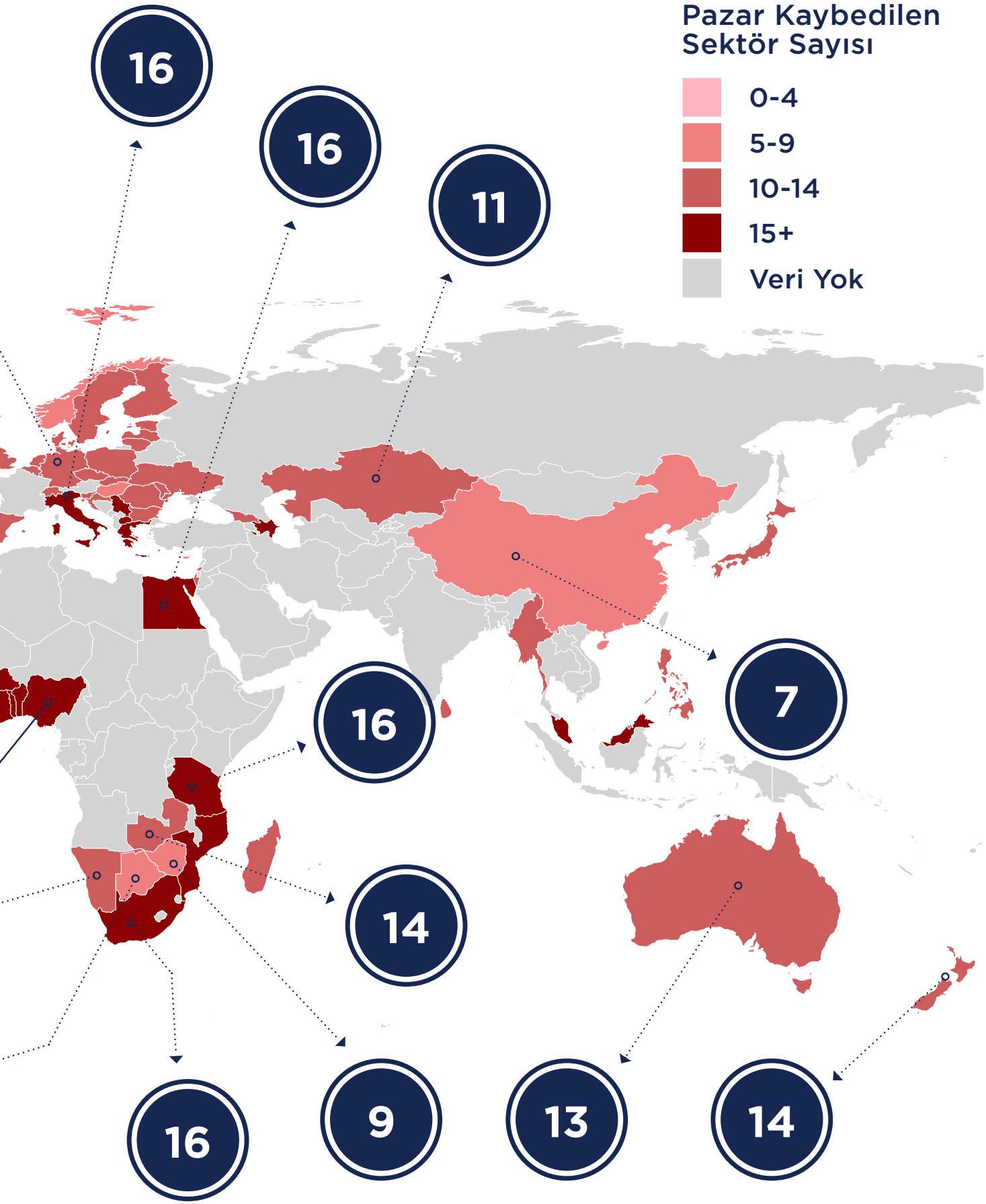
Ülke	Pazar Kaybeden Sektör Sayısı
Andorra	11
Danimarka	11
Grenada	11
Guatemala	11
İspanya	11
İsrail	11
Kazakistan	11
Litvanya	11
Madagaskar	11
Moldova	11
Namibya	11
Polonya	11
Slovakya	11
Surinam	11
Ukrayna	11
Almanya	10
Hırvatistan	10
İsveç	10
İsviçre	10
İzlanda	10
Japonya	10
Letonya	10
Maldivler	10
Barbados	9
Botsvana	9
Mauritius	9
Meksika	9
Paraguay	9
Zimbabve	9
Bolivya	8
Brezilya	8
Macaristan	8
Norveç	8
Uruguay	8
Antigua ve Barbuda	7
Çin	7
Güney Kıbrıs	7
Nikaragua	7
Sao Tome ve Prinsipe	6
Aruba	5
Belize	4
Makao	4

- 85 ülke arasında en fazla sektörde pazar kaybı yaşanan ülkeler 21 sektör ile Azerbaycan ve Benin olmuştur.
- 85 ülke arasında 4 ila 10 sektörde pazar kaybedilen 19 ülke, 10 ila 15 arasında sektörde pazar kaybedilen 47 ülke 15 ve üzerinde sektörde pazar kaybedilen 19 ülke bulunmaktadır.
- En fazla sektör kaybı yaşanan ilk 25 ülkeden 10'u Avrupa bölgesinde yer almaktadır.
- Ülkelere göre kaç sektörün pazar kaybı yaşadığını belirten harita Şekil 1'de yer alan gösterilmektedir. Koyu renkler daha fazla sayıda sektörde pazar kaybı yaşandığını ifade etmektedir.

Şekil 20: Ülkere Göre Pazar Kaybı Yaşanan Sektör Yoğunluğu Haritası

Pazar Kaybedilen Sektör Sayısı
0-4
5-9
10-14
15+
Veri Yok
16
16
11
16
7
14
16
9
13
14

3.3. İHRACATÇI SEKTÖRLERDE PAZAR KAYBI

Tablo 25: Konsolide Tablo

Sektör	Türkiye'nin 87 Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkelerin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkelerin Sektör İhracatımızdaki Payı
Çelik	-%32,0	-%14,6	-%17,4	%64,74
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ür.	-%18,3	-%10,8	-%7,5	%68,04
Demir ve Demir Dışı Metaller	-%17,4	-%12,4	-%5,0	%70,20
Deri ve Deri Mamulleri	-%15,8	-%8,9	-%6,8	%57,32
Elektrik ve Elektronik	%5,8	-%7,6	%13,4	%66,01
Fındık ve Mamulleri	%4,0	%3,6	%0,4	%81,49
Gemi, Yat ve Hizmetleri	%73,0	-%13,4	%86,4	%70,69
Halı	-%5,0	-%7,3	%2,3	%59,74
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	-%12,5	-%12,9	%0,5	%76,87
Hububat, Bakliyat, Yağlı Toh. ve Mam.	%15,8	-%0,6	%16,4	%35,13
İklimlendirme Sanayii	%3,5	-%1,5	%5,0	%63,31
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	-%9,7	-%14,0	%4,3	%63,94
Kuru Meyve ve Mamulleri	%2,9	-%8,7	%11,7	%72,61
Madencilik Ürünleri	-%13,0	-%6,3	-%6,8	%73,61
Makine ve Aksamları	%4,0	%3,2	%0,8	%54,98
Meyve Sebze Mamulleri	%8,8	%1,2	%7,5	%69,59
Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	-%7,3	-%14,5	%7,2	%49,06
Mücevher	%6,0	-%4,1	%10,1	%39,24
Otomotiv Endüstrisi	%9,1	%13,1	-%3,9	%76,05
Savunma ve Havacılık Sanayii	%35,7	%20,8	%14,9	%59,80
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	-%11,0	-%2,5	-%8,5	%39,45
Süs Bitkileri ve Mamulleri	%0,7	-%0,1	%0,8	%75,83
Tekstil ve Hammaddeleri	-%10,9	-%10,4	-%0,5	%60,19
Tütün	%13,4	%16,2	-%2,8	%48,92
Yaş Meyve ve Sebze	%35,2	%9,0	%26,2	%52,45
Zeytin ve Zeytinyağı	%91,8	%16,8	%75,0	%81,02

- Küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin mal ihracatı gerçekleştirdiği **26 sektör arasında 9 sektörde pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Halı, Hazırgiyim ve Konfeksiyon, Kimyevi Maddeler ve Mamulleri ve Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri sektörlerinde ihracat düşmesine rağmen sektörlerin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Otomotiv Endüstrisi ve Tütün sektörlerinde ihracat artmasına rağmen sektörün ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Çelik ve Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller sektörlerindeki pazar kayıpları yüzde 8 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.
- Türkiye'nin ihracatında düşüş görülen sektörlerde küresel talebin gerilediği görülmektedir.

Tablo 26: Çelik

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Romanya	-%22,2	-%8,9	-%13,4	%6,39
2	İsrail	-%41,5	-%27,2	-%14,3	%5,94
3	Almanya	-%11,1	-%19,2	%8,1	%5,40
4	İtalya	-%37,7	-%17,4	-%20,2	%4,10
5	ABD	-%54,4	-%17,8	-%36,6	%3,73
6	Mısır	-%30,1	-%11,6	-%18,5	%3,49
7	Birleşik Krallık	-%42,3	-%8,2	-%34,0	%3,01
8	İspanya	-%29,3	-%10,2	-%19,0	%2,95
9	Ukrayna	%104,9	%49,6	%55,2	%2,80
10	Bulgaristan	-%38,1	-%15,0	-%23,0	%2,52
11	Yunanistan	-%23,0	-%14,0	-%9,0	%2,27
12	Kanada	-%49,2	-%10,7	-%38,6	%2,00
13	Belçika	-%27,5	-%14,8	-%12,7	%1,96
14	Polonya	-%26,0	-%13,9	-%12,1	%1,49
15	Hollanda	-%48,2	-%15,4	-%32,8	%1,44
16	Sırbistan	-%35,0	-%6,8	-%28,1	%1,41
17	Gürcistan	-%9,4	%1,8	-%11,3	%1,15
18	Azerbaycan	-%15,2	%6,7	-%21,9	%0,77
19	Macaristan	%85,7	-%19,3	%105,0	%0,71
20	Meksika	-%29,7	%0,3	-%30,0	%0,61
21	Panama	-%16,1	-%2,2	-%13,9	%0,60
22	Kuzey Makedonya	-%21,9	-%15,8	-%6,2	%0,55
23	Avustralya	-%42,7	-%13,7	-%29,0	%0,53
24	Çekya	%30,9	-%12,2	%43,1	%0,51
25	İsveç	-%36,3	-%20,7	-%15,6	%0,51
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%31,1**	**-%14,5**	**-%16,6**	**%56,83**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%32,0**	**-%14,6**	**-%17,4**	**%64,74**

- Çelik sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 21 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Almanya, Ukrayna, Macaristan ve Çekya haricinde ilk 25 ülke içerisinde hiçbir ülkede mevcut pazar payı korunamamıştır.
- ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Hollanda ve Meksika'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 30 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 27: Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	-%22,2	-%14,6	-%7,6	%16,35
2	İsrail	-%19,6	-%23,5	%3,9	%8,46
3	İtalya	%14,9	%0,7	%14,3	%5,69
4	Almanya	-%24,9	-%11,8	-%13,1	%5,61
5	Birleşik Krallık	-%20,5	-%11,8	-%8,7	%4,24
6	Bulgaristan	-%0,4	-%2,1	%1,7	%2,46
7	İspanya	-%2,3	-%3,7	%1,4	%2,34
8	Romanya	-%24,3	-%1,4	-%22,9	%2,19
9	Gürcistan	%9,4	%16,5	-%7,1	%1,55
10	Belçika	-%46,9	-%2,3	-%44,5	%1,43
11	Kanada	-%39,7	-%10,6	-%29,1	%1,34
12	Polonya	-%12,6	-%10,1	-%2,5	%1,33
13	Yunanistan	-%12,2	%0,4	-%12,5	%1,29
14	Hollanda	-%35,0	-%7,2	-%27,9	%1,29
15	Azerbaycan	-%2,9	%20,7	-%23,6	%1,11
16	Sırbistan	%2,0	-%3,3	%5,3	%0,85
17	Brezilya	%39,3	-%1,2	%40,6	%0,85
18	Mısır	-%14,4	-%2,0	-%12,4	%0,84
19	İsveç	-%24,0	-%21,5	-%2,5	%0,56
20	Ukrayna	-%30,3	%10,7	-%41,1	%0,56
21	Meksika	%30,5	%18,2	%12,3	%0,54
22	Macaristan	%4,7	-%10,3	%15,0	%0,43
23	Çekya	-%13,7	-%6,8	-%6,9	%0,43
24	Danimarka	-%36,3	-%12,6	-%23,7	%0,39
25	Finlandiya	-%4,4	-%15,4	%10,9	%0,38
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%17,5**	**-%10,0**	**-%7,6**	**%62,50**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%18,3**	**-%10,8**	**-%7,5**	**%68,04**

- Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 16 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Bulgaristan, İspanya, Finlandiya ve İsrail pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Gürcistan ve Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Belçika ve Ukrayna'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 40 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 28: Demir ve Demir Dışı Metaller

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	-%18,0	-%17,4	-%0,6	%13,22
2	İtalya	-%26,7	-%9,2	-%17,5	%6,08
3	ABD	-%31,3	-%17,4	-%13,9	%5,09
4	Bulgaristan	-%10,6	-%4,9	-%5,7	%4,48
5	Birleşik Krallık	-%19,0	-%9,4	-%9,6	%4,34
6	Polonya	-%14,8	-%17,7	%2,9	%3,79
7	Romanya	%2,2	-%3,3	%5,5	%3,40
8	İsrail	-%23,4	-%22,8	-%0,6	%2,63
9	Hollanda	-%20,2	-%17,6	-%2,6	%2,59
10	İspanya	-%31,8	-%12,4	-%19,4	%2,33
11	Çekya	-%5,5	-%6,9	%1,4	%1,81
12	Macaristan	-%4,9	-%2,0	-%2,9	%1,43
13	Gürcistan	%16,8	%15,5	%1,3	%1,42
14	Belçika	-%17,6	-%10,1	-%7,5	%1,27
15	İsviçre	-%6,1	-%6,6	%0,5	%1,24
16	Yunanistan	-%20,9	-%11,5	-%9,4	%1,23
17	Mısır	-%14,3	-%10,0	-%4,3	%1,23
18	Azerbaycan	-%1,2	%4,7	-%5,9	%1,04
19	Slovakya	-%8,6	-%5,9	-%2,7	%1,04
20	Çin	-%17,2	-%9,2	-%8,0	%1,00
21	Sırbistan	-%10,8	-%3,8	-%7,0	%0,91
22	Ukrayna	%56,4	%12,6	%43,8	%0,67
23	Kanada	-%37,1	-%12,7	-%24,3	%0,62
24	Bosna-Hersek	-%29,5	-%19,7	-%9,8	%0,62
25	Meksika	%30,5	-%2,9	%33,4	%0,60
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%17,6**	**-%12,7**	**-%4,9**	**%64,07**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%17,4**	**-%12,4**	**-%5,0**	**%70,20**

- Demir ve Demir Dışı Metaller sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 18 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Polonya, Çekya ve İsviçre pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- İtalya, İspanya ve Kanada'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 29: Deri ve Deri Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	-%11,6	-%12,5	%0,8	%7,80
2	İtalya	-%17,7	%1,5	-%19,2	%6,43
3	ABD	-%14,7	-%26,4	%11,8	%3,82
4	Birleşik Krallık	-%16,4	-%11,8	-%4,6	%3,60
5	İspanya	-%34,1	%1,5	-%35,6	%2,81
6	Romanya	-%18,1	%1,5	-%19,5	%2,80
7	Hollanda	-%16,5	-%4,4	-%12,1	%2,80
8	Polonya	-%20,1	%7,1	-%27,2	%2,28
9	Kazakistan	%36,1	%96,3	-%60,2	%2,27
10	Ukrayna	-%52,7	%16,3	-%69,0	%2,23
11	İsrail	-%37,2	-%27,8	-%9,4	%1,71
12	Bulgaristan	-%9,5	%7,4	-%17,0	%1,64
13	Yunanistan	%9,3	-%5,4	%14,7	%1,38
14	Sırbistan	-%7,0	%8,3	-%15,4	%1,37
15	Azerbaycan	%5,6	%50,4	-%44,8	%1,12
16	Gürcistan	%13,2	%20,9	-%7,7	%0,97
17	İsviçre	%34,2	%2,7	%31,5	%0,89
18	Avustralya	-%5,7	-%10,6	%4,8	%0,86
19	Portekiz	-%25,0	%0,1	-%25,2	%0,85
20	Çin	%22,4	%3,2	%19,2	%0,81
21	Slovakya	%30,4	-%1,6	%32,0	%0,76
22	Moldova	%2,6	-%7,9	%10,5	%0,67
23	Bosna-Hersek	-%15,5	-%5,7	-%9,9	%0,55
24	Kanada	%4,3	-%11,3	%15,6	%0,55
25	Çekya	-%11,3	%0,4	-%11,7	%0,51
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%16,0**	**-%10,9**	**-%5,0**	**%51,46**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%15,8**	**-%8,9**	**-%6,8**	**%57,32**

- Deri ve Deri Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 16 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Almanya, ABD ve Avustralya pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Kazakistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İspanya, Kazakistan, Ukrayna, Hollanda ve Azerbaycan'a yaşanan pazar kayıpları yüzde 35 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 30: Elektrik ve Elektronik

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Birleşik Krallık	%1,2	-%0,6	%1,8	%10,22
2	Almanya	-%0,7	-%3,0	%2,3	%8,34
3	İtalya	%9,2	-%7,9	%17,1	%4,00
4	İspanya	%10,7	-%1,4	%12,1	%3,83
5	Polonya	%16,6	-%6,7	%23,3	%3,44
6	ABD	%15,2	-%6,2	%21,4	%3,14
7	Hollanda	%25,0	-%0,5	%25,5	%3,05
8	İsrail	-%5,1	-%19,6	%14,5	%2,56
9	Bulgaristan	-%15,2	%5,3	-%20,6	%2,11
10	Yunanistan	%4,1	%4,6	-%0,4	%1,96
11	Romanya	%18,4	-%0,1	%18,5	%1,95
12	Azerbaycan	%26,3	%41,4	-%15,1	%1,62
13	İsveç	%13,1	-%1,9	%15,1	%1,46
14	Ukrayna	%18,1	%17,7	%0,3	%1,45
15	Mısır	-%0,7	-%8,0	%7,3	%1,37
16	İrlanda	%22,6	-%12,6	%35,2	%1,21
17	Çekya	%47,9	-%6,3	%54,2	%1,04
18	Belçika	%1,5	%0,6	%0,9	%1,00
19	Gürcistan	%12,0	%8,4	%3,6	%0,99
20	Danimarka	-%4,1	-%8,6	%4,5	%0,93
21	Kazakistan	%18,8	%15,8	%3,0	%0,79
22	Sırbistan	%6,4	-%8,9	%15,4	%0,73
23	Macaristan	%11,5	-%8,6	%20,2	%0,64
24	Portekiz	%34,0	-%4,7	%38,7	%0,63
25	Çin	-%5,2	-%13,5	%8,3	%0,61
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%7,0**	**-%7,3**	**%14,3**	**%59,07**
	87 Ülkenin Toplamı	**%5,8**	**-%7,6**	**%13,4**	**%66,01**

- Elektrik ve Elektronik sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 3 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Yalnızca Bulgaristan, Yunanistan ve Azerbaycan'da mevcut pazar payı korunamamıştır.
- Almanya, İsrail, Mısır, Danimarka ve Çin pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Bulgaristan ve Yunanistan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 31: Fındık ve Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%1,2	%8,9	-%7,7	%26,52
2	İtalya	-%9,3	%11,2	-%20,5	%16,65
3	Polonya	%27,9	%7,3	%20,5	%4,94
4	Hollanda	%12,7	%8,0	%4,7	%3,80
5	Çin	%39,3	-%7,7	%47,0	%3,55
6	İsviçre	%0,7	%2,9	-%2,2	%3,33
7	İspanya	%25,2	%10,1	%15,1	%3,28
8	Belçika	%6,5	%9,9	-%3,4	%2,46
9	Brezilya	%42,0	%32,4	%9,6	%2,09
10	Birleşik Krallık	%3,6	%8,6	-%5,0	%1,59
11	ABD	-%11,9	-%2,0	-%10,0	%1,32
12	Yunanistan	%23,5	%13,4	%10,0	%1,29
13	Ukrayna	%30,9	%18,7	%12,2	%1,28
14	Avustralya	%6,8	-%13,3	%20,1	%1,10
15	Kanada	-%22,9	-%0,7	-%22,3	%1,06
16	Mısır	%9,5	-%11,1	%20,7	%0,99
17	İsrail	-%6,4	-%14,1	%7,7	%0,67
18	Bulgaristan	%46,6	%34,7	%11,9	%0,61
19	İsveç	-%15,4	-%10,8	-%4,6	%0,58
20	Japonya	%22,3	-%2,9	%25,2	%0,51
21	Norveç	%18,0	%11,7	%6,4	%0,45
22	Çekya	%4,3	%7,8	-%3,5	%0,42
23	Hırvatistan	%1,6	%18,5	-%17,0	%0,39
24	Sırbistan	%18,0	%2,9	%15,0	%0,30
25	Litvanya	%2,8	%5,4	-%2,6	%0,25
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%4,1**	**%2,9**	**%1,2**	**%79,42**
	87 Ülkenin Toplamı	**%4,0**	**%3,6**	**%0,4**	**%81,49**

- Fındık ve Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 11 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Almanya, İsviçre, Belçika, Birleşik Krallık, Çekya, Hırvatistan ve Litvanya'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İsrail pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- İtalya, ABD, Kanada ve Hırvatistan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 10 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 32: Gemi, Yat ve Hizmetleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Norveç	%82,9	-%25,3	%108,2	%27,18
2	Malta	%210,7	%31,4	%179,3	%11,09
3	Yunanistan	%347,7	-%18,4	%366,1	%8,06
4	Kanada	%2124,3	-%12,4	%2136,8	%7,29
5	İtalya	%124,1	%23,1	%101,0	%5,79
6	ABD	-%29,4	-%0,4	-%28,9	%3,13
7	Birleşik Krallık	%25,1	%23,2	%1,9	%1,71
8	Hollanda	-%4,5	%5,0	-%9,5	%1,07
9	Almanya	%192,4	%37,3	%155,0	%1,01
10	Guatemala		%33,1		%0,60
11	Estonya	%27644,5	-%90,3	%27734,8	%0,51
12	Bulgaristan	%97,3	%42,4	%54,9	%0,47
13	Avustralya	-%35,9	%14,2	-%50,1	%0,46
14	Çin	%55941,8	-%31,2	%55973,0	%0,39
15	İrlanda	-%86,5	-%9,0	-%77,4	%0,32
16	Azerbaycan	%228,4	%18,2	%210,2	%0,28
17	Danimarka	-%84,1	%0,5	-%84,6	%0,27
18	Çekya	%46,4	-%19,7	%66,1	%0,15
19	İspanya	-%22,3	%4,3	-%26,6	%0,15
20	İsveç	%166,3	-%21,2	%187,4	%0,08
21	Hırvatistan	-%81,6	%58,5	-%140,1	%0,07
22	Ukrayna	%592,2	%17,3	%574,9	%0,07
23	Mısır	-%90,7	%15,2	-%105,9	%0,06
24	İsrail	%29,9	-%90,0	%120,0	%0,06
25	Gana	-%61,0	%122,5	-%183,5	%0,04
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%89,5**	**-%2,6**	**%92,1**	**%70,33**
	87 Ülkenin Toplamı	**%73,0**	**-%13,4**	**%86,4**	**%70,69**

- Gemi, Yat ve Hizmetleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 9 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Sektörel dinamiklerin de etkisiyle sektörde yaşanan Pazar kayıplarının pek çok ülkede yüzde 50 ve üzerinde seviyelere ulaştığı görülmektedir.

Tablo 33: Halı

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	-%3,0	-%12,7	%9,7	%28,09
2	Birleşik Krallık	%25,9	-%5,3	%31,2	%6,51
3	Almanya	%7,6	-%5,8	%13,4	%5,24
4	Kazakistan	-%3,4	%4,3	-%7,7	%1,73
5	İsrail	-%30,1	-%23,6	-%6,5	%1,55
6	Polonya	%18,6	-%1,2	%19,9	%1,31
7	Belçika	-%4,8	%8,3	-%13,2	%1,05
8	Romanya	-%7,0	-%5,6	-%1,4	%1,04
9	İsveç	%2,6	-%11,3	%13,9	%1,02
10	Kanada	-%31,4	-%10,3	-%21,1	%1,00
11	Malezya	-%36,8	-%6,9	-%29,9	%1,00
12	Hollanda	%7,4	-%2,3	%9,7	%0,79
13	İtalya	-%11,9	%3,7	-%15,5	%0,67
14	Avustralya	-%27,7	-%20,4	-%7,4	%0,66
15	Gürcistan	-%21,0	-%29,0	%8,0	%0,51
16	Yunanistan	-%48,6	-%17,3	-%31,3	%0,51
17	Bosna-Hersek	%4,2	%6,2	-%2,0	%0,51
18	Japonya	%109,6	-%9,7	%119,3	%0,43
19	İrlanda	%61,4	%4,9	%56,5	%0,42
20	Çin	%2,0	-%2,5	%4,5	%0,40
21	Ukrayna	%95,1	%52,5	%42,5	%0,40
22	Bulgaristan	-%73,0	-%43,1	-%30,0	%0,39
23	Azerbaycan	%15,5	%28,5	-%13,0	%0,38
24	Güney Afrika	-%15,7	-%1,4	-%14,3	%0,37
25	Brezilya	-%8,5	%3,2	-%11,8	%0,35
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%3,8**	**-%9,0**	**%5,3**	**%56,31**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%5,0**	**-%7,3**	**%2,3**	**%59,74**

- Halı sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 14 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Bosna-Hersek ve Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- ABD ve Gürcistan pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Kanada, Malezya, İtalya, Yunanistan ve Bulgaristan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 34: Hazırgiyim ve Konfeksiyon

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	-%16,1	-%15,6	-%0,5	%15,84
2	İspanya	-%12,5	-%9,3	-%3,2	%11,70
3	Hollanda	%3,1	-%10,4	%13,5	%9,14
4	Birleşik Krallık	-%23,6	-%15,4	-%8,2	%7,99
5	ABD	-%11,7	-%22,3	%10,6	%4,63
6	İtalya	-%11,2	-%0,1	-%11,1	%3,80
7	Polonya	%47,6	-%5,9	%53,5	%3,07
8	Kazakistan	%47,3	%100,7	-%53,4	%1,91
9	İsrail	-%31,9	-%24,7	-%7,2	%1,81
10	Danimarka	-%27,8	-%21,6	-%6,2	%1,77
11	Belçika	-%9,3	-%11,5	%2,1	%1,41
12	İsveç	-%7,4	-%19,6	%12,3	%1,38
13	Romanya	-%22,7	%3,8	-%26,6	%1,26
14	Ukrayna	-%53,9	-%19,8	-%34,1	%1,06
15	Yunanistan	-%24,4	-%8,6	-%15,8	%0,73
16	Bulgaristan	-%11,0	-%1,8	-%9,2	%0,68
17	Çekya	-%2,3	-%3,4	%1,1	%0,68
18	Sırbistan	-%13,6	-%3,0	-%10,6	%0,66
19	Gürcistan	-%2,2	%17,0	-%19,3	%0,64
20	İsviçre	-%2,3	%1,4	-%3,7	%0,58
21	Slovakya	%4,5	%0,2	%4,3	%0,56
22	Bosna-Hersek	-%7,7	%5,8	-%13,5	%0,55
23	Kanada	-%14,8	-%15,1	%0,3	%0,45
24	İrlanda	-%22,8	-%4,3	-%18,5	%0,44
25	Mısır	-%41,6	-%15,1	-%26,5	%0,41
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%12,8**	**-%14,6**	**%1,7**	**%73,15**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%12,5**	**-%12,9**	**%0,5**	**%76,87**

- Hazırgiyim ve Konfeksiyon sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 17 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Kazakistan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- ABD, İsveç, Çekya ve Kanada pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Kazakistan, Romanya, Ukrayna, Yunanistan, Gürcistan, İrlanda ve Mısır'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 35: Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	-%3,2	-%2,6	-%0,5	%5,54
2	İtalya	%338,1	%3,4	%334,6	%2,68
3	Almanya	%21,4	-%1,1	%22,6	%2,53
4	İsrail	-%2,3	-%14,5	%12,2	%2,21
5	Birleşik Krallık	%44,0	%6,9	%37,2	%1,97
6	Mısır	-%0,8	-%12,1	%11,2	%1,60
7	Azerbaycan	-%5,5	-%11,4	%5,9	%1,20
8	Hollanda	%29,6	-%3,6	%33,2	%1,11
9	Belçika	%23,6	%1,4	%22,2	%0,86
10	Gana	-%6,5	-%12,0	%5,5	%0,84
11	Romanya	%2,4	-%5,0	%7,4	%0,79
12	Japonya	%5,2	-%11,2	%16,4	%0,77
13	İspanya	%132,6	%0,4	%132,2	%0,73
14	Çekya	%52,2	%10,5	%41,7	%0,67
15	Kanada	%45,8	%0,4	%45,4	%0,64
16	Polonya	%45,9	-%1,9	%47,8	%0,64
17	Çin	%17,3	%1,7	%15,5	%0,58
18	Sri Lanka	-%5,4	-%0,5	-%4,9	%0,58
19	Gürcistan	%19,7	-%3,0	%22,6	%0,57
20	Tanzanya	%24,3	%22,1	%2,2	%0,56
21	Bulgaristan	%17,5	-%19,7	%37,2	%0,56
22	Malezya	%15,1	-%10,1	%25,2	%0,55
23	Güney Afrika	%34,2	-%3,9	%38,1	%0,55
24	Benin	-%27,9	%11,8	-%39,7	%0,53
25	Togo	%10,3	%54,1	-%43,7	%0,52
	İlk 25 Ülke Toplamı	%18,5	-%1,3	%19,8	**%29,79**
	87 Ülkenin Toplamı	%15,8	-%0,6	%16,4	**%35,13**

- Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 4 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Togo'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İsrail, Mısır, Azerbaycan ve Gana pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Benin ve Togo'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 39 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 36: İklimlendirme Sanayii

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%9,6	-%0,7	%10,3	%10,74
2	Birleşik Krallık	%11,5	%4,5	%7,0	%6,79
3	İtalya	-%4,2	-%1,9	-%2,4	%5,12
4	İspanya	%4,0	%3,1	%0,9	%3,31
5	Romanya	-%3,0	%2,1	-%5,1	%3,18
6	Polonya	-%2,9	-%2,2	-%0,7	%3,01
7	ABD	-%2,1	-%4,4	%2,3	%2,84
8	Bulgaristan	%18,4	%0,8	%17,6	%1,99
9	Mısır	-%0,7	-%2,9	%2,1	%1,98
10	Gürcistan	%23,4	%25,9	-%2,5	%1,96
11	Hollanda	-%1,4	%1,2	-%2,6	%1,78
12	Azerbaycan	%8,8	%0,9	%7,9	%1,70
13	İsrail	-%12,9	-%15,8	%2,9	%1,50
14	Belçika	-%14,5	%1,2	-%15,8	%1,43
15	Kazakistan	%33,9	%16,8	%17,1	%1,15
16	Ukrayna	%35,0	%11,0	%23,9	%1,05
17	Macaristan	-%6,1	-%5,0	-%1,1	%0,92
18	Yunanistan	%2,6	%3,6	-%1,1	%0,89
19	Çekya	%9,0	%4,5	%4,5	%0,88
20	Sırbistan	-%7,4	-%3,2	-%4,1	%0,86
21	Portekiz	%20,5	%10,4	%10,1	%0,84
22	İsveç	%2,8	-%2,5	%5,3	%0,79
23	Meksika	%25,8	%3,2	%22,6	%0,74
24	Çin	-%4,3	-%5,9	%1,6	%0,74
25	Danimarka	%4,8	-%3,7	%8,5	%0,67
	İlk 25 Ülke Toplamı	%4,5	-%1,5	%6,0	%56,84
	87 Ülkenin Toplamı	%3,5	-%1,5	%5,0	%63,31

- İklimlendirme Sanayii sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 9 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Gürcistan ve Yunanistan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- ABD, Mısır, İsrail ve Çin'e ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Romanya, Belçika ve Sırbistan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 10 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 37: Kimyevi Maddeler ve Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Hollanda	-%11,1	-%7,4	-%3,7	%6,57
2	İtalya	%4,1	-%19,9	%24,1	%5,15
3	Romanya	-%7,1	-%12,3	%5,2	%4,61
4	İspanya	%6,9	-%18,4	%25,3	%4,31
5	Almanya	-%2,6	-%24,2	%21,6	%4,18
6	ABD	-%24,6	-%10,9	-%13,7	%3,78
7	Birleşik Krallık	-%1,6	-%23,4	%21,8	%2,88
8	Belçika	-%15,2	-%19,8	%4,6	%2,57
9	İsrail	-%18,4	-%26,3	%7,8	%1,95
10	Ukrayna	%92,5	%2,1	%90,4	%1,78
11	Bulgaristan	-%26,3	-%25,6	-%0,7	%1,77
12	Polonya	-%4,4	-%5,3	%0,9	%1,75
13	Mısır	-%37,2	-%17,4	-%19,8	%1,66
14	Azerbaycan	%1,4	%22,8	-%21,4	%1,64
15	Çin	-%4,3	-%7,5	%3,2	%1,60
16	Gürcistan	%8,8	%3,8	%5,0	%1,50
17	Yunanistan	-%23,4	-%21,2	-%2,2	%1,39
18	Malta	%49,9	-%2,9	%52,8	%1,35
19	Slovenya	%99,8	%13,2	%86,7	%1,10
20	Letonya	-%14,6	-%31,7	%17,1	%0,86
21	Güney Afrika	-%77,9	-%14,2	-%63,7	%0,84
22	Portekiz	%11,4	-%14,0	%25,5	%0,84
23	Kazakistan	%16,8	%8,1	%8,7	%0,75
24	Sırbistan	-%13,5	-%12,5	-%1,0	%0,68
25	Brezilya	-%47,0	-%24,1	-%22,9	%0,65
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%10,8**	**-%14,4**	**%3,6**	**%56,18**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%9,7**	**-%14,0**	**%4,3**	**%63,94**

- Kimyevi Maddeler ve Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 9 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Romanya, Almanya, Birleşik Krallık, Belçika, İsrail, Polonya, Çin, Letonya pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Mısır, Azerbaycan, Güney Afrika ve Brezilya'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 19 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 38: Kuru Meyve ve Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%8,9	-%12,6	%21,5	%13,71
2	Birleşik Krallık	-%2,3	-%7,6	%5,3	%9,40
3	ABD	%5,1	-%15,2	%20,3	%8,21
4	İtalya	-%9,5	-%7,0	-%2,5	%6,13
5	Hollanda	%19,7	-%5,5	%25,2	%5,96
6	Avustralya	%7,8	-%11,0	%18,8	%3,54
7	Kanada	%1,0	-%10,5	%11,5	%2,71
8	İspanya	%28,6	-%16,5	%45,1	%2,24
9	Japonya	%24,0	-%13,6	%37,6	%2,17
10	Çin	-%5,7	%0,5	-%6,2	%1,92
11	Polonya	%12,3	%9,4	%2,9	%1,77
12	İsviçre	%21,5	-%7,1	%28,6	%1,64
13	Brezilya	%0,7	-%4,9	%5,6	%1,43
14	İsrail	-%19,7	-%20,6	%0,9	%1,24
15	Belçika	-%0,2	-%3,3	%3,2	%1,18
16	İsveç	%2,7	-%12,3	%15,0	%0,83
17	Yunanistan	%13,4	-%2,7	%16,1	%0,79
18	Kazakistan	%27,3	-%2,6	%29,9	%0,70
19	Yeni Zelanda	-%3,9	-%9,5	%5,7	%0,60
20	İrlanda	%4,2	%14,4	-%10,3	%0,50
21	Ukrayna	%40,0	%33,5	%6,4	%0,49
22	Norveç	%16,2	-%4,5	%20,7	%0,37
23	Danimarka	-%27,6	-%5,4	-%22,2	%0,37
24	Azerbaycan	-%24,8	%12,5	-%37,3	%0,34
25	Mısır	-%67,8	-%41,5	-%26,3	%0,31
	İlk 25 Ülke Toplamı	%3,7	-%9,3	%13,0	%68,57
	87 Ülkenin Toplamı	%2,9	-%8,7	%11,7	%72,61

- Kuru Meyve ve Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ilk 25 ülke arasında 6 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.
- İrlanda'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Birleşik Krallık, İsrail, Belçika ve Yeni Zelanda pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Danimarka, Azerbaycan ve Mısır'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 20 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 39: Madencilik Ürünleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Çin	%14,4	%9,9	%4,4	%27,99
2	ABD	-%21,9	-%20,3	-%1,6	%8,56
3	Bulgaristan	-%24,6	-%18,8	-%5,8	%5,08
4	İtalya	-%30,7	-%31,6	%0,9	%3,88
5	İspanya	-%26,2	-%23,9	-%2,2	%3,52
6	Belçika	-%35,7	-%20,5	-%15,2	%2,68
7	İsrail	-%19,7	-%54,6	%35,0	%2,15
8	Almanya	-%34,3	-%23,7	-%10,6	%2,07
9	Hollanda	-%18,1	-%8,8	-%9,2	%1,97
10	Romanya	-%36,0	-%42,5	%6,5	%1,73
11	İsveç	-%17,5	-%11,1	-%6,3	%1,25
12	Japonya	-%24,0	-%25,2	%1,2	%1,19
13	Mısır	-%42,0	-%6,0	-%36,0	%0,86
14	Avustralya	-%37,9	-%15,5	-%22,4	%0,80
15	Birleşik Krallık	-%19,4	-%19,9	%0,5	%0,79
16	Polonya	-%36,4	-%27,0	-%9,4	%0,70
17	Ukrayna	%60,7	-%61,7	%122,4	%0,70
18	Nijerya	%3,8	-%13,3	%17,2	%0,67
19	Brezilya	%33,2	-%19,7	%52,9	%0,67
20	Kanada	-%32,4	-%5,3	-%27,1	%0,52
21	Yunanistan	-%6,0	-%10,0	%4,0	%0,49
22	Slovenya	%88,4	-%12,6	%101,0	%0,47
23	Tanzanya	%116,4	-%18,9	%135,2	%0,46
24	Finlandiya	%5,2	-%32,3	%37,5	%0,44
25	Gürcistan	-%34,6	-%59,3	%24,7	%0,41
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%12,4**	**-%5,1**	**-%7,3**	**%70,08**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%13,0**	**-%6,3**	**-%6,8**	**%73,61**

- Madencilik Ürünleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 11 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır**.
- İtalya, İsrail, Romanya, Japonya, Birleşik Krallık, Yunanistan ve Gürcistan pazarlarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Belçika, Mısır, Avustralya ve Kanada'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 40: Makine ve Aksamları

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%6,8	%0,6	%6,2	%9,24
2	ABD	%12,6	%2,6	%10,0	%6,83
3	İtalya	%5,0	%5,8	-%0,8	%4,21
4	Romanya	%17,5	%16,5	%0,9	%2,58
5	Birleşik Krallık	-%0,5	%5,3	-%5,8	%2,57
6	Azerbaycan	%0,9	%3,5	-%2,7	%1,84
7	Polonya	-%6,1	%5,7	-%11,8	%1,82
8	Mısır	%1,6	%2,0	-%0,4	%1,82
9	İspanya	%17,5	%5,8	%11,8	%1,65
10	Kazakistan	%32,5	%37,3	-%4,8	%1,62
11	Bulgaristan	-%3,6	%12,2	-%15,8	%1,44
12	Gürcistan	%3,8	%14,8	-%11,0	%1,24
13	İsrail	-%22,1	-%17,5	-%4,6	%1,13
14	Hollanda	%1,3	%4,6	-%3,3	%1,12
15	Ukrayna	%13,5	%25,9	-%12,4	%1,08
16	Meksika	%4,6	%17,4	-%12,8	%0,95
17	Belçika	%5,8	-%2,1	%7,8	%0,90
18	Avustralya	-%7,7	%5,1	-%12,8	%0,75
19	Sırbistan	-%30,1	-%3,4	-%26,7	%0,74
20	Kanada	-%0,4	%6,3	-%6,6	%0,70
21	İsveç	%6,9	-%2,0	%8,8	%0,70
22	Güney Afrika	%0,9	%6,9	-%6,0	%0,69
23	Macaristan	-%7,7	%3,1	-%10,9	%0,62
24	Brezilya	%8,9	-%1,1	%10,0	%0,60
25	Çekya	%12,6	%5,5	%7,2	%0,54
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%4,7**	**%4,3**	**%0,4**	**%47,34**
	87 Ülkenin Toplamı	**%4,0**	**%3,2**	**%0,8**	**%54,98**

- Makine ve Aksamları sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 17 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- İtalya, Azerbaycan, Mısır, Kazakistan, Gürcistan, Hollanda, Ukrayna, Meksika ve Güney Afrika'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Polonya, Bulgaristan, Gürcistan, Ukrayna, Meksika, Avustralya, Sırbistan ve Macaristan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 10 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 41: Meyve Sebze Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	%0,9	-%5,7	%6,6	%14,38
2	Almanya	%8,1	%0,4	%7,7	%13,50
3	Birleşik Krallık	%13,2	%5,1	%8,1	%6,41
4	Hollanda	%3,9	%0,7	%3,2	%5,76
5	İtalya	%41,6	%12,0	%29,6	%4,19
6	Belçika	%2,9	%6,9	-%3,9	%1,99
7	Kanada	-%2,6	-%2,6	%0,0	%1,98
8	Japonya	%18,6	%0,1	%18,5	%1,91
9	İsrail	-%5,3	-%11,9	%6,6	%1,87
10	Yunanistan	%1,7	%5,2	-%3,5	%1,43
11	Avustralya	%11,4	-%7,5	%19,0	%1,40
12	Polonya	%15,6	%5,8	%9,8	%1,30
13	Bulgaristan	%13,1	%14,4	-%1,3	%1,29
14	Romanya	%2,3	%12,7	-%10,5	%1,20
15	Çin	%23,0	%3,5	%19,5	%1,19
16	İspanya	%5,7	%17,5	-%11,7	%1,14
17	Gürcistan	%33,3	%22,5	%10,8	%0,90
18	Azerbaycan	%7,7	%10,9	-%3,2	%0,83
19	İsveç	%27,0	-%1,9	%28,9	%0,82
20	İsviçre	%21,2	%3,6	%17,6	%0,74
21	Danimarka	%16,4	-%2,4	%18,8	%0,46
22	Mısır	%211,7	-%14,8	%226,5	%0,38
23	Macaristan	%103,6	%7,1	%96,5	%0,37
24	Ukrayna	-%20,9	%42,5	-%63,4	%0,37
25	Brezilya	%26,9	-%8,4	%35,3	%0,33
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%8,9**	**%0,1**	**%8,7**	**%66,13**
	87 Ülkenin Toplamı	**%8,8**	**%1,2**	**%7,5**	**%69,59**

- Meyve Sebze Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 8 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Belçika, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, İspanya ve Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İsrail pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Romanya, İspanya ve Ukrayna'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 10 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 42: Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Birleşik Krallık	-%14,3	-%13,5	-%0,8	%4,84
2	İsrail	-%23,4	-%26,8	%3,3	%4,64
3	Almanya	-%2,3	-%17,1	%14,9	%4,20
4	ABD	-%6,6	-%22,2	%15,5	%3,95
5	Gürcistan	%3,1	%7,1	-%3,9	%2,75
6	Bulgaristan	-%5,6	-%12,5	%6,9	%2,69
7	Romanya	%3,1	-%9,3	%12,5	%2,57
8	Azerbaycan	%3,1	%4,0	-%0,9	%1,93
9	Yunanistan	-%24,0	-%4,2	-%19,9	%1,86
10	Mısır	-%14,5	-%21,8	%7,3	%1,77
11	Hollanda	-%2,4	-%8,9	%6,4	%1,61
12	İtalya	-%26,9	-%11,6	-%15,3	%1,53
13	İspanya	-%2,0	-%11,5	%9,4	%1,13
14	Ukrayna	%54,6	%8,5	%46,1	%1,11
15	Sırbistan	%43,4	-%13,0	%56,4	%1,03
16	Belçika	-%2,2	-%14,9	%12,7	%1,02
17	Kanada	-%18,5	-%9,3	-%9,2	%0,95
18	Kazakistan	%10,2	%2,7	%7,5	%0,84
19	Polonya	%5,3	-%17,4	%22,7	%0,73
20	Kuzey Makedonya	%0,6	-%4,8	%5,4	%0,64
21	Nijerya	-%9,9	%7,7	-%17,6	%0,56
22	İsviçre	%2,1	-%1,7	%3,8	%0,50
23	İrlanda	-%9,1	-%5,0	-%4,0	%0,48
24	Moldova	%37,4	-%8,2	%45,5	%0,46
25	İsveç	-%13,4	-%14,9	%1,5	%0,41
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%7,4**	**-%15,9**	**%8,5**	**%44,20**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%7,3**	**-%14,5**	**%7,2**	**%49,06**

- Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 8 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Gürcistan ve Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İsrail, Almanya, ABD, Bulgaristan, Mısır, Hollanda, İspanya, Belçika ve İsveç pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Yunanistan, İtalya ve Nijerya'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 43: Mücevher

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	-%1,1	-%8,7	%7,6	%12,88
2	İsviçre	%187,1	%2,2	%184,9	%6,22
3	Meksika	%27,7	%9,8	%17,9	%2,63
4	İsrail	-%30,6	-%33,1	%2,5	%2,37
5	Almanya	%14,9	-%33,4	%48,3	%1,98
6	Birleşik Krallık	%84,2	%4,5	%79,7	%1,36
7	Romanya	%6,8	-%10,9	%17,7	%1,17
8	Polonya	-%9,7	-%26,3	%16,6	%0,97
9	Belçika	-%24,2	-%34,5	%10,4	%0,87
10	Çekya	-%43,8	-%34,7	-%9,1	%0,83
11	İtalya	-%38,0	-%5,1	-%32,9	%0,81
12	Panama	%24,1	%3,4	%20,7	%0,77
13	Hollanda	%18,6	-%14,7	%33,3	%0,76
14	İspanya	%10,2	-%2,0	%12,2	%0,62
15	Malezya	-%44,9	-%19,0	-%25,8	%0,60
16	Kanada	-%10,6	%3,7	-%14,3	%0,59
17	Avustralya	-%3,8	%8,3	-%12,0	%0,36
18	Bulgaristan	-%37,7	%38,8	-%76,5	%0,28
19	Çin	%73,0	%9,9	%63,1	%0,23
20	Mısır	-%75,7	-%62,7	-%13,0	%0,22
21	Filipinler	%252,6	-%7,9	%260,5	%0,19
22	Japonya	%55,5	-%26,9	%82,4	%0,18
23	Litvanya	-%2,5	-%32,0	%29,4	%0,17
24	Slovakya	%66,3	-%18,2	%84,5	%0,17
25	Sırbistan	-%48,0	-%41,6	-%6,4	%0,16
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%5,6**	**-%4,1**	**%9,7**	**%37,36**
	87 Ülkenin Toplamı	**%6,0**	**-%4,1**	**%10,1**	**%39,24**

- Mücevher sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 8 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- ABD, İsrail, İtalya, ABD, Polonya, Belçika ve Litvanya pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- İtalya, Malezya ve Bulgaristan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 25 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 44: Otomotiv Endüstrisi

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%10,8	%15,4	-%4,6	%13,87
2	Birleşik Krallık	%0,8	%21,5	-%20,8	%9,42
3	İtalya	%21,5	%25,8	-%4,4	%8,97
4	İspanya	%34,3	%17,4	%16,8	%6,97
5	Polonya	%21,3	%22,0	-%0,7	%5,04
6	Slovenya	%21,1	%8,4	%12,8	%3,87
7	Belçika	%13,4	%18,1	-%4,7	%3,78
8	ABD	-%29,1	%12,3	-%41,4	%2,91
9	Romanya	%27,8	%15,2	%12,6	%2,48
10	Hollanda	%29,9	%12,9	%17,0	%1,82
11	İsrail	-%14,1	-%8,2	-%5,9	%1,59
12	Çekya	%15,2	%18,8	-%3,6	%1,15
13	İsveç	%5,1	%15,9	-%10,7	%1,05
14	Portekiz	-%9,6	%20,6	-%30,2	%1,05
15	Bulgaristan	%32,0	%14,1	%18,0	%1,00
16	Yunanistan	%10,2	%25,1	-%14,9	%0,77
17	Macaristan	-%30,9	%10,0	-%40,8	%0,73
18	İrlanda	%6,4	%21,4	-%14,9	%0,71
19	İsviçre	%52,3	%18,6	%33,7	%0,67
20	Meksika	%36,2	%19,5	%16,7	%0,62
21	Mısır	-%44,6	%2,7	-%47,3	%0,60
22	Ukrayna	%9,7	%34,1	-%24,4	%0,59
23	Danimarka	-%0,9	%16,1	-%16,9	%0,59
24	Kazakistan	%47,0	%57,1	-%10,1	%0,54
25	Slovakya	%9,5	%20,1	-%10,6	%0,47
	İlk 25 Ülke Toplamı	%10,2	%16,1	-%5,9	%71,24
	87 Ülkenin Toplamı	%9,1	%13,1	-%3,9	%76,05

- Otomotiv Endüstrisi sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 18 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Polonya, Belçika, Çekya, İsveç, Yunanistan, İrlanda, Ukrayna, Kazakistan ve Slovakya'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Birleşik Krallık, ABD, Portekiz, Macaristan, Mısır ve Ukrayna'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 20 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 45: Savunma ve Havacılık Sanayii

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	%0,0	%13,7	-%13,7	%16,71
2	Romanya	%471,9	%61,1	%410,9	%9,91
3	Ukrayna	%65,7	%130,2	-%64,5	%5,32
4	Azerbaycan	%110,3	%141,2	-%30,8	%5,14
5	Polonya	%90,0	%55,4	%34,5	%4,87
6	Almanya	%13,2	%16,1	-%3,0	%3,37
7	Kazakistan	%1908,2	%18,2	%1890,0	%2,05
8	Nijerya	%81,4	%1093,7	-%1012,3	%1,86
9	Birleşik Krallık	%18,1	%31,8	-%13,7	%1,78
10	Burkina Faso	-%31,1	%22,3	-%53,4	%1,61
11	Filipinler	-%50,9	%26,1	-%77,0	%1,47
12	Togo	%4,0	%84,3	-%80,3	%0,79
13	Bulgaristan	%271,7	%31,3	%240,4	%0,65
14	Kanada	%22,7	%13,5	%9,3	%0,63
15	Gürcistan	%88,9	%25,7	%63,2	%0,39
16	İtalya	%9,4	%12,3	-%2,9	%0,37
17	İsviçre	%42,3	%22,4	%19,9	%0,31
18	İspanya	%10,2	%10,1	%0,1	%0,29
19	Macaristan	-%73,0	%19,1	-%92,1	%0,24
20	Belçika	%13,2	%24,0	-%10,9	%0,20
21	Güney Afrika	%33,3	%21,3	%12,0	%0,17
22	Hollanda	-%9,7	%23,6	-%33,3	%0,15
23	Malezya	-%43,8	%20,8	-%64,6	%0,14
24	Avustralya	-%13,1	%18,8	-%31,9	%0,12
25	Çekya	-%18,7	%39,7	-%58,4	%0,11
	İlk 25 Ülke Toplamı	%39,8	%24,7	%15,1	%58,63
	87 Ülkenin Toplamı	%35,7	%20,8	%14,9	%59,80

- Savunma ve Havacılık Sanayii sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 15 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Ukrayna, Azerbaycan, Almanya, Togo, İtalya ve Belçika'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Ukrayna, Azerbaycan, Nijerya, Burkino Faso, Filipinler, Togo, Macaristan, Hollanda, Malezya, Avustralya ve Çekya'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 30 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 46: Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	İtalya	%10,1	%9,6	%0,5	%5,73
2	Birleşik Krallık	-%1,5	%3,0	-%4,5	%4,52
3	Hollanda	-%1,7	%0,3	-%1,9	%4,36
4	ABD	%17,4	-%9,2	%26,7	%3,54
5	Yunanistan	%7,1	%4,9	%2,3	%3,43
6	Almanya	%17,1	-%0,5	%17,6	%3,38
7	İsrail	%4,0	-%21,2	%25,2	%1,86
8	İspanya	-%8,9	%3,7	-%12,6	%1,79
9	Japonya	-%44,5	-%9,8	-%34,7	%1,53
10	Gürcistan	%14,5	%22,2	-%7,7	%1,35
11	Portekiz	%17,1	%6,6	%10,6	%0,95
12	Azerbaycan	-%23,9	%8,9	-%32,8	%0,81
13	Romanya	-%8,1	%13,2	-%21,3	%0,65
14	Ukrayna	-%7,4	%15,1	-%22,4	%0,62
15	Çin	-%79,8	-%8,3	-%71,5	%0,61
16	Mısır	-%76,0	-%28,3	-%47,7	%0,57
17	Polonya	%42,9	%11,5	%31,4	%0,40
18	Kanada	-%4,3	-%6,3	%2,0	%0,31
19	Gana	-%28,6	-%15,3	-%13,4	%0,30
20	Bosna-Hersek	%13,6	%15,5	-%1,9	%0,28
21	Kazakistan	-%21,1	-%5,7	-%15,4	%0,27
22	Danimarka	-%49,4	%3,0	-%52,3	%0,21
23	Bulgaristan	-%14,0	%16,9	-%30,8	%0,19
24	İsveç	%15,7	%4,8	%10,9	%0,18
25	Belçika	%9,0	-%3,0	%11,9	%0,17
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%9,9**	**-%3,1**	**-%6,9**	**%38,01**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%11,0**	**-%2,5**	**-%8,5**	**%39,45**

- Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı i**lk 25 ülke arasında 15 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Gürcistan ve Bosna-Hersek'e ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Kanada pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Japonya, Azerbaycan, Romanya, Ukrayna, Çin, Mısır, Danimarka ve Bulgaristan'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 20 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 47: Süs Bitkileri ve Mamulleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Hollanda	-%13,7	%0,0	-%13,7	%28,25
2	Birleşik Krallık	%46,3	-%4,2	%50,5	%8,99
3	Azerbaycan	%6,1	%23,1	-%16,9	%7,72
4	Gürcistan	%32,2	%25,9	%6,3	%7,27
5	Almanya	-%23,5	-%7,1	-%16,4	%6,63
6	Danimarka	%14,5	-%8,7	%23,1	%2,71
7	İtalya	-%14,5	%43,9	-%58,4	%2,09
8	Polonya	%59,8	%0,2	%59,6	%2,01
9	Bulgaristan	%14,4	%23,7	-%9,3	%2,00
10	ABD	%3,2	%1,3	%1,8	%1,78
11	Kazakistan	%69,1	%32,6	%36,5	%1,74
12	Romanya	%18,6	%10,3	%8,3	%1,70
13	Kanada	-%26,6	-%4,5	-%22,1	%0,38
14	Kuzey Makedonya	-%31,4	%2,2	-%33,6	%0,31
15	Yunanistan	-%15,2	%7,1	-%22,3	%0,31
16	Ukrayna	%47,2	-%9,8	%56,9	%0,29
17	İspanya	%29,6	%4,0	%25,6	%0,29
18	Sırbistan	-%2,9	%19,1	-%21,9	%0,26
19	Bosna-Hersek	%28,6	%8,4	%20,2	%0,21
20	Macaristan	%48,1	-%13,1	%61,1	%0,15
21	Moldova	-%36,5	%26,0	-%62,5	%0,14
22	Portekiz	-	-%6,2	-	%0,10
23	Çin	%328,7	%15,7	%313,0	%0,09
24	Belçika	-%0,3	%5,6	-%5,9	%0,08
25	Çekya	-%6,5	%5,2	-%11,7	%0,07
	İlk 25 Ülke Toplamı	%0,7	%0,8	%0,0	**%75,57**
	87 Ülkenin Toplamı	%0,7	-%0,1	%0,8	**%75,83**

- Süs Bitkileri ve Mamulleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 12 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Azerbaycan ve Bulgaristan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- İtalya, Kanada, Kuzey Makedonya, Yunanistan, Sırbistan ve Moldova'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 20 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 48: Tekstil ve Hammaddeleri

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	İtalya	-%22,7	-%11,6	-%11,1	%7,84
2	ABD	-%13,9	-%17,6	%3,7	%4,94
3	Almanya	-%12,9	-%10,9	-%2,0	%4,29
4	İspanya	-%16,5	-%12,5	-%4,0	%4,29
5	Birleşik Krallık	-%4,2	-%8,1	%3,9	%3,97
6	Mısır	-%11,8	-%12,7	%0,9	%3,51
7	Bulgaristan	%3,6	-%12,1	%15,7	%3,15
8	Polonya	-%9,7	-%7,4	-%2,3	%2,53
9	Hollanda	%2,9	%2,7	%0,2	%2,50
10	Romanya	-%15,8	-%3,6	-%12,2	%2,06
11	Çin	%83,1	-%5,9	%89,0	%1,94
12	Sırbistan	%2,2	%7,7	-%5,4	%1,78
13	Portekiz	-%36,2	-%16,0	-%20,3	%1,51
14	Belçika	-%21,3	-%4,4	-%16,9	%1,44
15	Gürcistan	%7,5	-%2,1	%9,6	%1,36
16	Yunanistan	-%20,9	-%5,8	-%15,1	%1,33
17	Ukrayna	%7,0	%13,0	-%6,0	%1,32
18	Çekya	-%3,1	-%2,7	-%0,4	%0,94
19	Kazakistan	%16,7	%47,0	-%30,3	%0,92
20	İsrail	-%25,8	-%22,6	-%3,2	%0,89
21	Macaristan	-%6,6	-%7,2	%0,6	%0,68
22	Azerbaycan	%11,2	%31,5	-%20,3	%0,54
23	Brezilya	%9,1	-%17,5	%26,7	%0,50
24	Meksika	-%4,3	-%7,7	%3,4	%0,44
25	Kuzey Makedonya	-%22,1	%1,0	-%23,1	%0,41
	İlk 25 Ülke Toplamı	**-%10,6**	**-%9,3**	**-%1,3**	**%55,06**
	87 Ülkenin Toplamı	**-%10,9**	**-%10,4**	**-%0,5**	**%60,19**

- Tekstil ve Hammaddeleri sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 15 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Sırbistan, Ukrayna, Kazakistan ve Azerbaycan'a ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- ABD, Birleşik Krallık, Mısır, Macaristan ve Meksika pazarında ihracat düşmesine rağmen ülkenin ithalatı da düşüş gösterdiği için pazar kaybı yaşanmamıştır.
- Portekiz, Belçika, Yunanistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Kuzey Makedonya'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 49: Tütün

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	ABD	-%6,0	%3,2	-%9,1	%9,90
2	Belçika	%31,5	-%5,4	%36,9	%6,01
3	Azerbaycan	%134,3	%23,2	%111,1	%5,18
4	Gürcistan	%31,9	%18,6	%13,3	%4,30
5	Romanya	-%22,5	%12,7	-%35,2	%2,78
6	İsrail	%28,1	-%8,1	%36,3	%2,56
7	Hırvatistan	%2228,3	%11,0	%2217,3	%2,48
8	Polonya	%11,8	%23,2	-%11,4	%1,65
9	Almanya	%13,8	%69,1	-%55,3	%1,51
10	Japonya	-%47,4	-%12,4	-%35,0	%1,31
11	Ukrayna	%20,8	-%39,9	%60,7	%1,26
12	Hollanda	%81,4	-%1,6	%83,0	%1,22
13	Mısır	%45,1	%10,4	%34,8	%1,16
14	Yunanistan	-%26,8	%16,3	-%43,1	%1,11
15	Brezilya	%29,5	%10,3	%19,1	%0,87
16	Meksika	%11,7	%200,4	-%188,6	%0,84
17	Malta	-%43,2	%2,8	-%46,0	%0,72
18	Moldova	%3,5	-%17,5	%21,0	%0,70
19	Sırbistan	-%25,8	%7,7	-%33,5	%0,56
20	İtalya	%9,8	%39,7	-%29,9	%0,36
21	Litvanya	%1,7	%5,6	-%3,9	%0,31
22	İspanya	-%18,2	%13,5	-%31,7	%0,30
23	Portekiz	-%42,9	%1,9	-%44,9	%0,22
24	Nijerya	%56,8	-%23,3	%80,1	%0,21
25	Çekya	-%14,2	%10,9	-%25,1	%0,19
	İlk 25 Ülke Toplamı	%15,1	%18,7	-%3,6	%47,72
	87 Ülkenin Toplamı	%13,4	%16,2	-%2,8	%48,92

- Tütün sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 14 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Polonya, Almanya, Meksika, İtalya ve Litvanya'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Romanya, Almanya, Japonya, Yunanistan, Meksika, Malta, Sırbistan, İspanya ve Portekiz'de yaşanan pazar kayıpları yüzde 30 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 50: Yaş Meyve ve Sebze

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	Almanya	%43,1	%11,5	%31,6	%9,99
2	Romanya	%45,6	%21,9	%23,7	%8,33
3	Ukrayna	%24,9	%14,8	%10,1	%7,19
4	Polonya	%72,9	%15,1	%57,8	%4,77
5	Bulgaristan	%15,2	%26,5	-%11,3	%3,04
6	Hollanda	%31,8	%10,6	%21,2	%2,49
7	Birleşik Krallık	%38,5	%7,7	%30,8	%1,89
8	İsrail	-%28,6	-%18,0	-%10,7	%1,35
9	Sırbistan	%15,8	%18,0	-%2,2	%1,26
10	Moldova	%27,5	%33,8	-%6,3	%1,15
11	İtalya	%35,6	%23,7	%11,9	%1,05
12	Hırvatistan	%48,0	%30,5	%17,5	%0,86
13	Gürcistan	%71,1	%17,4	%53,8	%0,71
14	Bosna-Hersek	%20,3	%20,9	-%0,6	%0,70
15	İsveç	%24,5	%3,9	%20,6	%0,64
16	Letonya	%77,9	-%99,5	%177,4	%0,62
17	Yunanistan	%92,2	%19,9	%72,3	%0,52
18	Macaristan	%84,8	%23,6	%61,3	%0,50
19	Norveç	%14,8	%2,9	%11,9	%0,47
20	Çekya	%34,9	%13,0	%21,9	%0,47
21	Kanada	%72,8	%1,3	%71,5	%0,42
22	ABD	%46,4	%4,6	%41,8	%0,41
23	Azerbaycan	%0,0	-%3,8	%3,8	%0,40
24	İsviçre	%20,3	%13,2	%7,1	%0,39
25	Belçika	%68,4	%16,7	%51,7	%0,37
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%35,2**	**%8,3**	**%26,9**	**%49,99**
	87 Ülkenin Toplamı	**%35,2**	**%9,0**	**%26,2**	**%52,45**

- Yaş Meyve ve Sebze sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 5 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Bulgaristan, Sırbistan, Moldova ve Bosna-Hersek'e ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Bulgaristan ve İsrail'de yaşanan pazar kayıpları yüzde 10 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 51: Zeytin ve Zeytinyağı

	Ülke	Türkiye'nin İlgili Ülkeye İhracat Değişimi (A)	Ülkenin Sektörel İthalat Değişimi (B)	Fark (A-B)	Ülkenin Sektör İhracatımızdaki Payı
1	İspanya	%180,2	%63,5	%116,7	%31,00
2	ABD	%67,5	%10,5	%57,1	%21,17
3	Almanya	%24,1	%11,4	%12,6	%5,84
4	İtalya	%949,3	%14,7	%934,7	%5,51
5	Japonya	%56,9	%9,6	%47,3	%3,34
6	Romanya	-%4,7	%14,5	-%19,2	%3,08
7	İsrail	%101,9	-%25,3	%127,2	%2,43
8	Kanada	%98,3	%7,6	%90,7	%1,72
9	Bulgaristan	%14,8	-%8,9	%23,6	%1,29
10	Birleşik Krallık	%18,4	%23,5	-%5,1	%0,73
11	Hollanda	%3,7	%11,8	-%8,1	%0,51
12	Avustralya	-%12,8	-%8,8	-%4,0	%0,51
13	İsviçre	%208,4	%18,6	%189,8	%0,43
14	Brezilya	%73,7	%22,8	%50,8	%0,43
15	Azerbaycan	-%0,4	%34,9	-%35,3	%0,32
16	Portekiz	-	%23,0	-	%0,31
17	İsveç	%36,1	%8,6	%27,5	%0,28
18	Gürcistan	%10,2	%15,3	-%5,1	%0,25
19	Belçika	%10,7	%4,0	%6,7	%0,21
20	Kazakistan	-%39,2	%7,4	-%46,5	%0,17
21	Filipinler	%27,4	-%1,7	%29,1	%0,17
22	Norveç	%11,9	%18,9	-%7,1	%0,14
23	Danimarka	%44,4	%61,0	-%16,5	%0,13
24	Ukrayna	%71,7	%32,0	%39,7	%0,12
25	Çin	%65,3	-%26,7	%92,0	%0,12
	İlk 25 Ülke Toplamı	**%94,3**	**%16,7**	**%77,5**	**%80,20**
	87 Ülkenin Toplamı	**%91,8**	**%16,8**	**%75,0**	**%81,02**

- Zeytin ve Zeytinyağı sektöründe yaşanan küresel rekabet devam ederken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı **ilk 25 ülke arasında 9 ülkede pazar kaybı yaşanmıştır.**
- Birleşik Krallık, Hollanda, Gürcistan, Norveç ve Danimarka'ya ihracat artmasına rağmen ülkenin ithalat büyümesinden yeterli pay alınamadığı için pazar kaybı yaşanmıştır.
- Romanya, Azerbaycan, Kazakistan ve Danimarka'da yaşanan pazar kayıpları yüzde 15 ve üzerinde seviyelere ulaşmıştır.

İHRACAT RAPORU 2024

4. Politika Önerileri

Türkiye 2023 yılında bir taraftan küresel ekonomik gelişmelere ilişkin sorunlarla mücadele ederken diğer taraftan da sosyal, teknolojik çevresel ve jeopolitik gelişmelere bağlı riskler karşında önlemler almak durumunda kalmıştır. Bu kapsamda Türkiye ekonomisi için enflasyon, cari açık, ve deprem gibi kritik sorunlarla mücadelede önemli adımlar atılması gerekmiştir. Raporun bu bölümünde, enflasyonun kontrol altına alınmasından, ihracatın artırılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmasından dijital ticaret kapasitesinin artırılmasına kadar geniş bir yelpazede politika önerileri sunulmaktadır. Öneriler, Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik büyümesini sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artırmak ve sosyo-ekonomik yapıyı güçlendirmek amacıyla kapsamlı reformları ve stratejik yatırımları içermektedir. Aşağıdaki bölümlerde her bir öneri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

- Enflasyon oranının 2023'te yıllık %64,8 olarak gerçekleşmesi, Türkiye ekonomisi için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda, enflasyonla mücadele politikalarına devam edilmesi gerekmektedir. Ancak, politika faizi %50'ye yükseltilmiş olmasına rağmen, enflasyonla mücadelede sadece faiz artışı yeterli olmayabilir. Enflasyonu düşürmek amacıyla, kamu harcamalarının kontrol altına alınması ve bütçe disiplininin sağlanması sürdürülebilir büyümeyi sağlamak adına verimlilik artışı sağlayacak eğitim, regülasyon ve iş gücü piyasası reformları, teknoloji ve altyapı yatırımları, rekabet politikaları gibi yapısal reformların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

- Küresel ekonomi 2023 yılında %4,6 daralırken, Türkiye'nin ihracatını %0,5 oranında artırması olumlu karşılanmaktadır. İhracattaki bu büyümenin sürdürülebilir kılınması ve ihracatın daha da artırılması için, ihracat yapan firmalara kapsamlı vergi avantajları ve teşvikler sağlanması, yeni pazarlara açılma stratejilerinin geliştirilmesi ve mevcut pazar payının korunması, katma değeri yüksek ürün ve hizmetlerin ihracatını teşvik etmek amacıyla Ar-Ge yatırımlarına verilen desteklerin artırılması gerekmektedir.

- Türkiye'nin, 2023 yılında ithalatını %2,9 oranında azaltması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu düşüşün cari açığın azaltılmasında daha etkili ve kalıcı olması için, ithalatın yerli üretimle ikame edilmesi, enerji ithalatını azaltmak için yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması ve enerji verimliliğinin artırılması, sanayi ve teknolojide yerli üretimin payının artırılması amacıyla teknoloji transferi ve yerli teknolojik gelişimin desteklenmelidir. Ek olarak, cari açığın düşürülmesi hususunda, portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımların artırılması adına yatırım ortamı iyileştirilmeli ve yabancı yatırımcılara teşvikler sağlanmalıdır.

- 6 Şubat Depremleri sonrası yeniden yapılanma sürecinin hızlandırılması ve depremin olumsuz ekonomik etkilerinin azaltılması için deprem bölgelerinde;
  - Altyapı yatırımlarının hızla tamamlanması,
  - İş gücü desteği sağlanarak istihdamın artırılması,
  - Küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) finansal destek sağlanması, yine bu işletmeler için finansal ürünlerin çeşitlendirilmesi ve işletmelerin finansmana erişim kolaylığı sağlanmalıdır.

- Kişi başına düşen GSYH'nin 13,110 dolar seviyesine çıkmış olması olumlu bir göstergedir. Bu seviyenin korunması ve daha da artırılması için, eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve nitelikli iş gücünün artırılması, istihdam politikalarının geliştirilmesi ve işsizlik oranının düşürülmesi, genç nüfusun iş gücüne katılımının artırılması, sosyal güvenlik ağlarının genişletilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi gerekmektedir.

- 2023 yılında önemli ticaret anlaşmalarının imzalanması, Türkiye'nin ticaret hacmini artırma potansiyelini göstermektedir. Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ile kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşması imzalamış ve Birleşik Krallık ile yeni nesil serbest ticaret anlaşması (STA) hazırlıklarını sürdürmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin ticaret kapasitesini artırmak ve ihracat pazarlarını çeşitlendirmek amacıyla Endonezya, Japonya ve Ukrayna ile devam eden müzakerelerin hızlandırılması ve sonuçlandırılması, Güneydoğu Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi yeni pazarlarda STA'lar için müzakerelere başlanması ve ticaret diplomasisinin güçlendirilmesi ve uluslararası ticaret fuarlarına katılımın artırılması gerekmektedir.

- Dijital ticaretin 3,82 trilyon dolarlık değeriyle hizmet ticaretinin %54'ünü oluşturması, dijitalleşmenin ekonomik büyümeye katkısını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin dijital ticaret kapasitesini artırmak amacıyla, ülke genelinde yüksek hızlı internet erişiminin yaygınlaştırılması ve dijital altyapının güçlendirilmesi, e-ticaret yapan KOBİ'lere vergi indirimleri ve teşvikler sağlanması, dijital ticaret konusunda girişimcilerin ve işletmelerin eğitimine yönelik programların artırılması ve dijital ticaretin güvenliğini sağlamak için siber güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

- Kripto paralarla uluslararası ticaret teorik olarak mümkün olsa da regülasyon eksiklikleri ve devletlerin mesafeli duruşu engel teşkil etmektedir. Kripto paraların ticarette daha etkin kullanılabilmesi için, kripto paraların kullanımına yönelik kapsamlı bir regülasyon çerçevesi oluşturulması, işletmelerin ve bireylerin kripto paralar hakkında bilinçlendirilmesi ve finansal eğitim programlarının düzenlenmesi ve kripto para regülasyonları konusunda uluslararası işbirliğinin artırılması ve ortak standartlar geliştirilmesi gerekmektedir.

- Küresel tedarik zincirleri, doğal afetler ve siyasi gerginliklerin gölgesinde dalgalanmalar yaşamaktadır. Türkiye'nin tedarik zinciri dayanıklılığını artırmak için, tedarik zinciri yönetiminde dijital teknolojilerin kullanımı ve izlenebilirliğin artırılması, kritik ürünlerde yerli üretimin teşvik edilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması ve lojistik altyapının güçlendirilmesi ve depolama kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

- Türkiye, uluslararası arenada ekonomik işbirliğini güçlendirmek için, uluslararası platformlarda aktif rol almalı, çok taraflı ekonomik işbirliklerini artırmalı, jeopolitik riskleri azaltmak için diplomatik ilişkileri güçlendirmeli ve ekonomik diplomasiyi etkin bir şekilde kullanarak uluslararası ticaret ve yatırım fırsatlarını değerlendirmelidir.

TİM TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ